

شیخ الحرمین ابنا نوری
فنیقویدیسی

3

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.126.1

EBÜZZİYA (MEHMED TEVRİK), Türk,
gazeteci, yazar, edip, matbaacı, editör
ve rau'atkar. (İstanbul 1849-ay. y. 1913)
~~Bahare~~ Konya, ~~Ş~~ Şerefli Koçhisar (bugün
Ankara) ilçesi esatından. Evkaş mümeyyizi
kâmil Efendi'nin ^{küçük} ~~büyük~~ oğlu olup.
H. Haranlı Erkekan (at çeken) hacı Haran
Djüllare ailesine mensuptur. Aile 13.
y. y. da Hz. Kevlâna ile gelip Konya
surasına yerleşen arıttılardır. Cede-
ninden Şeyh Emliya Dede zaviye ve
türbesi Koçhisar da halen mevcuttur,
aile'nin diğer kolları da vada rakındır.
Anne tarafından Aile 18. asra kadar
varayın atlarını yetiştirmekle tanın-
mıştır. Anne tarafından Şeyhülislam
E. Kussurud Efendi ye mensuptur.
Bahare kâmil Efendi'nin memurluğu

ının İstanbulla naklile aile Tay Karap
rentine yerleşmiştir. kardesi Behcet
Bey, Mirdilli adası kaymakamı iken
bu isyan sırasında, a adası rumlar
tarafından şehid edilmiştir.

Tevfik Bey nuntayam bu tahsil
görme mesine rağmen, edinmeğe kasa-
digi kuvvetli kültürü sayesinde, 17
yılında Maliye Nezareti Seif-i Mubarekesi
İrad Odası na memur olmuştur (1866),
üç ay sonra ~~Mektep~~ Mektep Odası
Mümevizliğine, Sadan da yeni kurulan
Tahirat Kalem-i Müsevidliğine
almıştır (1867). Bu vazifeler de bulun-
duğu yerlerde kalem arkadaşları,
Abdülhak Hamid, Ziya Bey (Maarif
Nazırı Ziya Paşa), Kadri Bey (Trakya
Valisi) gibi şahsiyetlerdi. Mektehleri
şahi rekûn ediplerinin muhiti içinde

Leuluman Tevfik Bey leundan istifade ederek, aldiğı ögel derslerle arapça ve fransızca kuvvetlen deriken fransızca ve almanca da öğrenmiştir.

Tevfik B. henüz 16 yaşında iken ilk yazılarını ^{Ruqname-i-} "Ceride-i-Havadis" gazetesinde neşretmeye başlamıştır (1865) Şinasi'nin "Tarvir-i-Efkâr" gazetesinde, kemâl Paşa gade Said B. in leir istâti's-tik yazısını "Ruqname-i-Ceride-i-Havadis" de tevhid ^{stinesine} ~~tarvir-i-~~ ~~tarvir-i-~~ Namuk kemalin "Tarvir-i-Efkâr" de cevap vermesi, Tevfik B. in Namuk kemal ve Şinasi ile tanışmasına ve derhal kurulmuş ve, olım levine kadar süregelen, fikri, ideal, münacade arkadaşlığı ve dostluğu ile bağlanmalarına vesile olmuştur. Bm dostluğun kurulması, Tevfik B. yi

~~Tanvir-i Efkâr~~ Tanvir-i Efkâr yazarları
arasına geçirdiği gibi, Devlet'in
idaresini mutlakiyetle temsil etme
çerçevesi için, Namık Kemal ile
baş arkadaşının, henüz kurmuş
buldukları "İttifak-ı Hamiyet"
gizli cemiyetini de katmıştır. Bu
cemiyet daha sonra "Yeni Osmanlılar"
adını almış, Tevfik B. de cemiyetin
en faal üyeleri arasında bulunmuş.
Yeni Osmanlılar Cemiyeti hakkında, yegâne
mekhaz olan "Yeni Osmanlılar Tarihi"
ni yazmış ⁽¹⁹¹³⁾ mekânını bulmuştur.

Swayze Devlet (Danıştay) Başkanlığına
getirilen Mithat Paşa (1868), devrin en
değerli simalarının Swayze Devletine top-
lanırken, henüz 19 yaşında olmasına
rağmen, Tevfik Bey de, Recai Paşa

Ekrem le birlikte mülahazın (niye) olarak,
Kemal Paşa ve Sadullah Bey (Paşa) gilei
ediplerin idaresine verdiği, Maarif ~~daire~~
Dairesi ne almıştır. Türk Maarif'inin
~~bu~~ temeli rayhan ve nizam yollar
tatlılık mevkiinde kalan "1286 (1869)
Maarif Nizamnamesi" ni bu daire
hazırlamıştır. İttihat Paşa dan sonra
Şuayb Devlet ~~Paşa~~ Reisliğine
gelen Yusuf Kâmil Paşa, Sadullah
Bey (Paşa) Kemal Paşa zade Said Bey,
Sıyhi Paşa zade Ayetullah Bey gilei
edipleri Adliye Dairesine toplanmış,
Tevfik B. yi de lewaya almıştır (1869)
Bu kuvvetlerle çalışarak Tevfik B. in
edelei rahsiyetinin kuvvetlenmesini
rağlayan amildir.

Tevfik B. bu vazifelere devam
ederken bir yandan da iyiden iyine

~~eyiden eyize~~ gazeteciliğe başlanıp,
maarif, lirana, sosyal konulara ^{ilgili konulara}
makaleleri, Sinanî'nin Tarih-i Efkâr,
Ali Rıza B. in "Terakki", Rıza
Rüşdî B. in "Hakik - ul - Vekayi"
gazetelerinde, devamlı olarak çıkar
~~mantığ~~ mantığ kuvvetli, kaleni
kuvvetli, üstünlük rade için yerler olarak
tanınmaya başlanmıştır. Tevfik B. in
aynı zamanda, Türkiye'nin ilk miğah
dergisi olan ^{Terakki gazetesi}
"Letaifi Anar" (Terakki'nin haftalık
miğah ilâvesi) da ⁽¹⁸⁷⁰⁾ Teoder karalı'nın
çerçedği "Diyogen" (1871) ve "Çingraklı
Tatar" (1872) de, "Hayal" (1872) de
miğahî hazin de çok ciddi ve o devir
için aşırı derecede rade için dille
yerler de yazmıştır. Tevfik B. in

gazeteliğinin daha ilk zamanlarında,
ağır terkiplerini, karsılıklara Türk ve beulu-
nan ~~gözet~~ asarca ağıdali kelimelerin
«edeliyat icelerdür» diye kullandığını
aleyhinde ki rest yazı ve tartışmaları
dikkati çekmiştir.

Gazete cilâğı git gide benimseyen Tefik
B. nihayet, 3 Mayıs Devlet Ten itifa
ederek (1872), Namiik Kemal'in, Yeni
Osmanlılar'a mensup olup kendisiyle
birlikte Fransa ve İngiltere de ~~ta~~
hürriyet mü adalesine katılmuş
arkadaşları Resad Kaya zade ve Nuri Menapir
zade B. lele gazete kurmak için giriştikleri
teseleüse katılmıştır. Hükümetin kendi-
lerine gazete çıkarmak imtiyazı verme-
mesinden dolayı, O sırada Ahmet
Midhat Efendi nin muvakkaten kapatıl-
mış bulunan «İleret» gazetesinin ~~mes~~

nesri haklarına, o devirde iltizam denilen
usûlle kiralananlar, gazetesinin kapatılma
rüvesi tamamlanunca, dört ortak.

nesriyata bağlanırlardı. (1872). Tevfik
B. in, hayatı boyunca devam edeceği
gazeteciliği bu olayla başladı.

Tevfik B. in kuvvetli makalelerinde
Nanuk Kemal B. in şiddetli yazıları,
'İstet' i, kemence, o devir için çok büyük
rayları bu tıraja ulaştırıncaya, gazete
13 000 nüsha basmaya başlamıştır.
Ancak gazetesinin tehlikelerine tahammül
edemeyen Ahdîl Aziz gazeteyi kapatır.
Nanuk Kemal de Celileliye
müterakki tayin olunarak İstanbul'dan
uzaklaştırılmıştır. Tevfik B. Nanuk
Kemal'i yalnız birkaç mayaraka Celileliye
götürmüş, birkaç günün bu müddet
orada kalmıştır, İstanbul'da dönüşünde

yalnuz basma. "Hadika" (mesaj ve aḡac) ismi ile gündelik bir gazete nesrine baslanmıştır (1872), bu tek basma çıkarıldığı ilk gazetelerdir. Aynı zamanda da ilk ~~mesaj~~ dergisini "Cüdan" isimli ~~mesaj~~ nesretmiştir (1872). Namık Kemal'in de muntazaman makaleler yazdığı Hadika'nın nesriyatı, hükümet şiddetli olarak, bunun da 56. sayısında kapatması (1873). Tevfik B. bu refer "Sırac" (mesaj) isimli yeni bir gazete yayımlanacağı baslanmıştır (1873). Bu arada İleret'in tatil müddeti dolduğundan, Namık Kemal kendisini azletmek çaresini bulup İstanbul'a dönmüş, gazeteyi şiddetli yazılarıyla yeniden yayımlanacağı baslanmıştır. Bu iki gazetenin aḡır yazılarına

ilâve olarak, Tevfik B., 1290
neseri için "Salname-i Kadika"
isimli bir almanak neşrederek (1873)
(bu da ilk ~~salname~~ almanaktır)
leunda Namık Kemal'in en şiddetli
yazlarına derleyip yayınlaması,
kitap nesir yolu ile de halkı uyarma
çabasının anlamı geniş letmek iste-
miştir. Aynı zamanda, Namık Kemal'in
önderliğinde, genç yazarlar, rahne
yolu ile de halkı uyarmak hareketine
geçmişler, hür fikirleri yazan şiirler
yazıp ayıtmaya başlamışlardır.
Tevfik B. de bu harekete katılarak,
yazdığı "Eceli Kaza" isimli şiirinin
piyesinin, Gedik Paşa da Gülü Ağa'nın
tiyatrosunda oynaması sırasında gördüğü
rağbetten, leunu hemen akaleinde

Nanuk kemalin "Vatan yahut Silistre" piyesinin aynı tiyatrosunda oynamışken yaratığı heyecan ve ~~teşekkür~~ ve relief aldığı coşkun tezahürat (1873), Tevfik B. in Sırac da, Abdülaziz den bahsederken, adet olan Tezim sıfatla- rını kullanmasıya sadecce "padisah" demeri, hükümeti harekete geçirecek, hem Sırac, hem ileri kapattırması, Tevfik, Nanuk Kemal, Ahmet Midhat, Nuri Menapir yade ~~ettik~~ ve Hakke Bereket yade Beyleri tev^{ki}~~fik~~ etmiş, (1.4.1873) Nanuk kemali Magosa ya. Tevfikle Ahmet Midhat'ın Rodosa, diğerlerini de Akhâ ^{(sürgün ve} ya. Kale hendliğe (kale zindanında hapis) ~~ve~~ yollanmıştır (6.4.1873)

Tevfik B. hapishaneden İstanbul gazetelerine makaleler yollamaya

devam etmiş, aynı zamanda da
matbaanın emareten levaklığı
Mihvan E fendi vartarile, Muharri,
isimli bir dergi nesrini de basarmış,
tı. (1875). Ancak riyası mahkûmların
mahâle yayınlamaları yarak olduğundan
yazılarında Takvîm ad kullandığa
meclur olmuş, bunun için de
tes yarındaki oğlu Ziya ya
nışletle, Ziya baharı anlamına
"E lezzîya" ya ne imistir. Sürün
den döndükten sonra gazeteler verdiği
bir ilâla, zindanda iken hayatın
hayatını kazanmak için "küçük
oğlumun ismine rişim müşer, hürri-
yeti kavuşunca bunu levakmanın
küçüklük" olacağına ve bundan
böyle yazılacağına "E lezzîya".

ismide İngiltere'ye ağıme "bildir miş" (1876)
ve nöbetine de henüz ismiyle yapmıştır.

Eleştirel Rodes yurtdaşı iken,
~~halıya kilitli bütüncü~~ henüz yurtdaşı ilk
Edebiyat Terimi ve antropoloji eserini
olan "Nümuneyi Edebiyat - i Osmaniye"
nin birinci cildini hazırlanmış ^{ter} rüşdî -
~~terim~~ ^{terim}

Abdülaziz'in hal'i ile çıkan genel
af üzerine İstanbul'da döndü (1876). Sultan
Muad, hemen arkasından Abdül Hamid
tahta çıktı, hürriyet mücadelesi yapan
~~me~~ aydınlarla ~~me~~ meşrutiyeti
ilân edeceğini vadedilmiş ve "Yeni
Osmanlılar"ın ileri gelenlerini şerhine
toplama yollarını aramış. aynı zamanda
da meclisat maarif ve iftarında
haneler yapmak hazırlıklarına girişmişdi.
~~Henüz~~ Abdül Hamid henüz rehşade iken,
Namiye kemâl, Eleştirel yz kendisine

Şakirîmî Strüştî (1872). Ali'dül Hamid

Elezzizya ya bir kaç defa saraya davet
ederek zümri tî ve « memleket meârifine
faydalı eserleri tercüme ve nasretmekle »
görevli, sarayda toplanmak üzere, ~~şâh~~
~~« mütercimîn dîvânı »~~ Elezzizya
ve Nânuh kemâl'in de dahil buluna-
cakları bir « mütercimîn cemiyeti »

kurmuştu karan verdi (1876). Ancak

~~şâh~~ hünkârın bu cemiyete Ali Snavi
yi de davet ~~etmesi~~, Elezzizya ve Nânuh
kemâl'in itirazına ve bu zümre çalı-
şmaya cahların bu dîvânlerine reşef
olunca cemiyetin kurulmasından ney
geçildi. Elezzizya Ali'dül Hamid'in
Mithat Paşa ya hazrettiği ilk kararn
Erâsi Terâğının çalı malarna,
Nânuh kemâl ve Ziya Paşa ile
birlikte katılarak (1876) buluşma
~~şâh~~ rız ve basım hürriyetinin

masumi yetiminin rığlanmasına temine
büyük gayret sarfetmiştir. Ahdîdî Hamed
mesrutiyeti adeta yolcu olarak ilâna
meclis halına, yıllarda bu
işinde müvafık etmiş olanları ya
elimi altında bulduğuna veya ~~başka~~
İstanbuldan uzaklarına gollerine has
vardı. Ziya Paşa Suriye'ye ~~gitti~~,
Süleyman Paşa Hersek'e vali gollandı.
Mithat Paşa hudud dışı edildi.

Namık Kemal ~~avdâ ~~1876~~~~
~~ve müte ~~1876~~~~ Midilli'ye sürüldü.
Eliyyıza'ya, Beşiktaş'ta kurmak iste-
diği bir hayranat bahçesinin tesis
ve müdürlüğüne vermek istedi,
"ihtiras işidir" bahanesiyle red edilmesini
işerine Kosova mektupçuluğuna
gollandı istedi. Bunun da kabul etme-
diği Bosna mektupçuluğuna tayin
etti ~~1876~~ (1877). Eliyyıza Bosna'da

Vilâyet Matbaasının islah ederek "1878

Bosna Vilâyeti Salname-i" ni çıkardı.

Bir sene sonra istifa ederek İstanbulla
dönen Eleüzziya, 1879 için ~~Salname-i~~
"Salname-i Eleüzziya" isimli bir
almanak çıkardı. Ancak Abdulhamid,
* almanakta Eleüzziya kullandığı
nöflerden ve Namuk kemal'in "vaveyla"
sundan parçalar ihtilâs edilmiş
bulunmasından eserini dağıtımına
meydan vermeden, matbaada ~~bu~~ el
~~ması~~ koyup imha etti. ~~bu~~ (bu
eserden sadece üç nüsha mevcuttur).
E ntesi ~~bu~~ sene, Eleüzziya "Salname-i
Kameri" ve "Reli-i Marifet" isimleri ile
iki almanak yayınladı (1880) ve bunlara
komşuya ~~matbaaya~~ gönderen sürgün edilene
kadar (1899) ~~on~~ bir yıl neşretti. Gazete
çıkarmasına müsaade edilmediği için

« Mecmuası Edebiyya » ye nesre başladı (1880)
15 günde bir çıkan bu mecmua her
nesredilen ilk lete aulamalı ciddi derejeli
ve tarjumat ediplerinin fikri ~~ve~~ yavaş
halini almıştır.

İstidad idaresinin imhâları niçletinde
fikrlerini yaymağa çalışan Edebiyya, 1881
de kurduğu « Mektebi Edebiyya » da « Kitaphane-i
M. Şahî » ve « Kitaphane-i Edebiyya » isimli
iki nüfuzat nesrine başladı. Bu serilerin
ilkinde dünya fikri ve siyaset âleminin en
önemli risâlelerinin liyoğrafileri nesre-
~~den~~ dilirken, ikincisinde de Namık
Kemal'in, Şinâri'nin ve Tarjumat devrinin
en mühim edip ve yazarlarının eserleri
yayınlanıyordu. Bu sırada meydana gelen
Namık Kemal'in ölümü (1888), arkasından
revzeli şifli Ziya yi kaybetmesi (1896) Edebiyya-
nın çok sarımsı. ~~sonate kemal'in~~
Ölümünde Bolaya'a gönül ^{meşî} itediği rehlinde
Namık Kemal'in kendisine vaktile röylediği

~~bu işi yerine getirebilirdi~~ bu işi yerine
yerine getirebilmek için Ahdîd Hamid'in
huzuruna gitti, bu müsaadeyi almak
ve oğlu Ali Ekrem'i yanında
memurîyet nağlamanak niyetinde buldu.
mehtan çekinmedi ve arkadaşlık dan
daha ileri bu işle bağlı bulduğuna
büyük vatan perveri bu hizmet de de

bulundu. Ahdîd Hamid, E. Lezzizyan
~~bu~~ "Mektebi Sırası" (Sultan Ahmed
San'at Okulu) Müdürüliğine geçti
(1892), iki sene sonra da Sırası
Devlet Bıd'et Mahkemesi
arzalıma ~~Tayin~~ (Danıştay Kurumu
duru mahkemesi) tayin etti (1894).

~~...~~, Ahmedin gurbet mecmuasında
gurbet meclisi ve kütüphaneli E. Lezzizyan
hüsnüyatında yazdığı ve yayımladığı
yazı ve eserleri ~~hakkında~~ dolayısıyla
hakkında bu cephedeki jurnal ve ilmi
mesine yol açtı, bu arada 7 defa

tutuklanmıştır. Zaltıye Nezaret-i E. memurîyet
Müdürlüğü) ve Yıldız Sarayı'nda
notulara çekilmiştir, nehayet, hem
kendisi hem de Galatasaray Mektebi
Sultanî rinde (Lisesi) 11. sınıf talebesi
olan oğlu Talha, ~~had~~ hümhâr m

emrile tevkif edilerek konyaya sürgün edilmişler. Mathaa da kapatılarak muhkimlenmiştir (1900). Sürgünlük dolayısıyla gazete ve dergilerde yazı yazması da yasak. İsmail Eleyyığa, ~~Eleyyığ~~ Manüret-ül-Aziz (Eleyyığ) Vilâyeti Tercümanı, Hüsnü Bey'e yazdığı bir mektup dolayısıyla muhakeme edilerek rehij ay da hapisle mahkûm edilmiştir (1901).

Konyada rehij reise sürgün kâlan Eleyyığa ve oğlu Tâhâ, 2. Meşrutîyetin ilânı ile ⁽¹⁹⁰⁸⁾ İstanbulla dönmüş, reisimler de de Antalya (Konya) meli'usu olarak Meclise girmişler, 2. Meşrutîyet devrinin hazırladığı ilk « Matbuat ve Mathaalâr Kanunu » nun hazırlanmasını rağlaygulardan biri olduğu ilânı. Kanunun tahdîm layihasını da kaleme almıştır. 1912 parlama kadar süres den Mecliste, Eleyyığa, müteassip hareketleri götülen

meli'lerle olduğu kadar İmparatorluğu
parçalamak isteyen anâser meli'lerle
de mücadele ettiği, Mithat Paşanın
heykelinin dikilmesi için tehrir verdiği
ve İngiliz Parlamentosunu ziyaret eden
ilk ~~mek~~ meli'ns ve âyân ~~dan~~ kurulu
yedi kişilik heyette bulunduğu görülür.

Bu arada Elezgyja matbaasının
yeniden açması, mecmuasını Teheran
nesre karışması ve bir gündelik gazete
hazırlayarak, ismini, Şirazi'nin hatıra-
sına nishetle "Yeni Tasvirî Efkâr"
koymuştur (1909). Gazetesinin mesleğini,
karşığının altına koyduğu "müstakilül
efkâr, mutadil terakki perver" ile vesile
özetlenmiştir. Devrin parti kavşaları,
adı sokak muahazaları arasında
çalkanan, bir biri arkasına çuğ
yok olan gazeteler arasında "Tasvirî
Efkâr" ciddiyeti, ağır karışlığı, ~~çalış~~

Tertibinin düzgünlüğü ve rahileinin
strajma toplanan edip ve aydınların
yazıları ile derhal temyiz etmiş,
gazetecilik ve fihri tarihini de müşim
bir mevki işgal etmiştir. Eskiye
1910 da Yeni Tasviri Efkâr a kapatmış,
otanca oğlu Tâhâ ile matbaasına
yenileştirecek tam hatı aulanunda ve
mesimli olarak "Tasviri Efkâr" isimli
yep yeni bir tarzda gazeteyi tehar
cihar musta (1911), küçük oğlu Velid de
Fransadan tahsilden dönünce kendilerine
katil musta (1912). (Bak.: Tasviri Efkâr)
Eskiye'nin en olgun ve kuvvetli
yazıları mesum tıyet devri gazeteciliğinde
gönlü.

~~Tasviri Efkâr kanil Aara kalinesi
tarafından kapatılmış (25.12.1912), Eskiye
yerine "İntihale Efkâr" a devam,
Eskiye'nin leonu da kapatılmış (12.1.1913),
Eskiye "Tasviri Efkâr" a~~

Tarîhi Efkâr, Ahmed Muhtar Paşa
kalimesine kapatılmış, E Lezzîye, yemin
Hak ismîli bir gazete çıkarılmış (12.10.1912)
Kâmil Paşa hükûmetine kapatılmış
(25.12.1912) yemin "İntihalen ~~Efkâr~~"
çıkarılmış, o da kapatılmış (12.1.1913)
yemin ~~Efkâr~~ "Tefirî Efkâr" ~~çıkarılmış~~,
çıkarılmış, bu refer hükümet
matbaayı mühürlenmiş, ve E Lezzîye
ya yasına ve hastahâna bakmayarak
E renkâ-yündeki evinden ~~aldırarak~~
~~gözetilerek~~ ~~aldırarak~~ ~~aldırarak~~ ~~aldırarak~~
terkiî etmek üzere İstanbulla
indirilmiş, hastalığının ~~astar~~
~~astar~~ tehlikeli bir hâl alması
üzere evinde gözbağsısız idareti
mennu etmiştir. Kâmil Paşa
kalimesinin istifasına kadar (23.1.1913)
ev hapsinde kalan E Lezzîye.
Muhammed Şevket Paşa kalimesinin
muvallâh ve gazetesini çıkarması

mürade etmesi üzerine Tarviri
Efkâr Tehra çıkarılmağa başlanmıştır.
(25.1.1913), ancak bu halindeki de
erki haline ağalarının teşkife başla-
ması üzerine, bu hareketi tenkid
eden "Yeni mevkûflar" isimli bu
baş mahale yazarak, leunu, liyyat
gazeteye getirmiş, oğlu Velid Beye
vermiş, evine dönerken köprüde,
Hayden Para vapurunda half krişinden
vefat etmiştir (27.1.1913).

~~Eskiye Tarviri, gazeteci olarak~~

Gazeteci olarak, Eskiye Tarviri
kudretli kalemi, sağlam reziyesi, dürüst-
lüğü, tazyiklere liyyun eğme yen, müca-
deleden kaçınmayan medeni cesareti ile
meslek başına örnek olmuştur. Tarviri
Efkâr gazetecilik mektebi haline
vokmuştur. ~~bu gazetesinin gazetesinde~~
~~Eskiye olarak yayınladığı eserlerde,~~
~~kendi zihlinde daima halbu süpernat~~

Türk unsurunun İmparatorlukta hakimiyet kuralılması için gayret sarfederken, leuna, İmparatorluğu parçalamaya götüreceği şekilde yürütme çalışmıştır.

Türkçenin radeleşmesine çalışan örneklerdendir. Nünunin Edeliyatı Osmanlısına aldığı parçalar da lile, itina ile, rade ~~lile~~ lile dille yapılmış slaulardan seçmiştir. Yazıların herkesce anlaşılacak rade lile Türkçe ile yapılması yolunda mücadele ederken Türkçeleştirme bahanesiyle, liranın gelisi güzel alt üst edilmesine de şiddetle karşı koymuştur, yeni edeliyatın yayılup. tamın masna. lüyük hiyueti dokunmuştur.

X Edeliyatın Tarihinin memleketi ettiği en lüyük hiyuet, matbaacılık ve editörlük sahalarında olmuştur. Onun matbaacılığa atılması, Naniuk kemal ve diğer iki arkadaş ile çihar mağa

karşılığı İhtiva gazetesinin
rakımları. Şinasi'nin vefatı üzerine (1871),
Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin lideri,
Mevlâ Mustafa Fazıl Paşa, Yeni Osman-
lılık fikrinin mücadelesine İstanbul'da
devam eden arkadaşlarının ellerinde
bir matbaa bulunabilmesi için,
Şinasi'nin, bir kaç kare yap ve kol
kuvveti ile döndürülen bir çarkın
hareketi ile işleyen bir basma makine-
sinden ibaret ~~matbaası~~ "Tasvirî
Eşkâr Gazetehanesi" isimli matbaasını
tekerlerinden satın alarak, İhtiva'ya
dört kurucusuna hediye etmiştir. Bu
dört arkadaş, aralarında bir matbaayı
kâriyâ ile işletilecek bir kişi olarak
gördükleri "Eşşığıya" ya, hisselerini
devretmişler. Tasvirî Bey'de tek başına
matbaanın sahibi olmuştur.

Eşşığıyanın ilk matbaası
"Tasvirî Eşkâr Matbaahanesi"

ismile, Sultan Hanımında, Yeni Gazeteler
denilen parajda idi. İleret gazetesi
burada basılmağa başlanmış, ilk
kitap olarak da 'Namus kemal' in
'Selahaddin Eylemi', Resid Para'nın
'Evrahe Sıyarıyeyi Resid Paşa', E. Lezziyeye
nın 'E. uli kagan' basılmuştur (1872).
İleret'in tuhaf yükseliş yer der gelince
matbaa, Beyoğlunda Uzun Yol da
(İstiklal Caddesi) Karapulu Pasajında
~~13 No. da~~ 13 No. da Ahmet Mithat
Efendi'nin matbaasına nakledilmiş,
İleret, Hadika, Sıraç, Cüvden den
matbaada basılmıştır. Gazeteler kapatılıp
E. Lezziyeye Rodasa rivulince, matbaa
Balu Âli Caddesinde 2 numaraya, sonrada
Naki Mesud ~~yanında~~ (Vilâyet kösesindeki
Mesud) 28 No. ya nakledilmiş, işletil-
mesi de emaneten matbaacı Mihvan
Efendiye bırakılmıştır. Mihvan'ın den
matbaada basılmıştır. Sıraç'ın
dönüşünde matbaa, Galata da Arap

Canii yanında ~~na~~ ~~trakt~~ Erhi
Mahkeme Sokagında "Matheasi Eleeyjiya"
ismile tesis edilmiş (1881), Sadak
Avusturya kuy Lisesi nin bulunduğju
kart Cinar Sokagi (Cinar Sok.) na taşınmış
(1883), en güzel eserler burada basılmış
tır. Eleeyjiya Kongreye müfün
edilmiş (1900) malhaa mühür lenmiş
harali yete lura kilmıştı. Mevritüyet
inhalalule İntaulule doien Eleeyjiya
matheasini Divan Tolunda luğünki
Sağlık Müjesi lınarına taşınmış
ihya etmiş. Tarvini Efhârı. burada
çıarmış, nefatına kadar malhaa
burada çalışmış (1913), sonra
cağaloğlu Şeref Ef. Sokagına nakle-
derik (1914), kapamış dağlana kadar
burada kalmıştı ~~(1914)~~ (1949).

~~Eleeyjiya Derğih Kongreye seridene
traktlar şeker nesne, 000 derine da nıfarsında
Atatürk müfütü na Sağlık Bakanlığı tarafından~~

E Leipzig Tarihinin çok nice bir zevke ve
~~çok~~ büyük bir kaliteye sahip olması, yorul
maksadıyla bu çalışma kudretine malik
bulunması, matbaasında o zaman için
olduğu kadar, bugün için bile fevkalâde
sayılacak neşrettiler eserler basmasını sağlar.
Konyaya sürülece kadar, her neyse, o
devrin Osmanlısında Matbaacılık ne güzel
başlı eserler merkezi Leipzig de
"Milletler Arası Matbaacılık Kurumu" ~~(Milletler)~~
(Internationale Graphische Muster
Austausch) nun tertiple ettiği sergiye, o
sergiye başlı eserleri gönderir, dünyanın
her tarafından gelen binlerce eserden seçilen
400 parçadan ~~matbaacılık~~ meydana ^{gelen} sergide
"Matbaai Leipzig" nun gönderdiği bütün
eserler daima sergilenir, başlıca sergilerde
matbaacılık alanında da orta derece
nün ismi zikredilen tek matbaası
olarak geçer, ~~matbaa~~ her neyse de altın
madalya aldı. Times Gazetesi nezihane

kadar, Fransuz müverrihi Ernest Lavisse
ve Alfred Rambaud nun 12 ciltlik

"Ümumi Tarih" eserinde de bu alandaki

kişilerin büyük tilmisleri Fransuz Maarif Nezaretinin
altın madalyasıyla tıpkal medalyası da vermiştir (1897).

Editor olarak "ucuz fiyatla ~~madalyası~~ çok
~~çok~~ satmak" prensibine hareket
ederek memleketin için kütüphanelerine

çok kıymetli eserler vermiştir. Kendi
teşiflerinde olduğu kadar yayımladığı eserlerde
de daima halkı uyarmak, ilgi vermek
endişesiyle hareket ederek eser reçiminde
özel bir itina ve titizlik göstermiştir.

"Kitaphane-i Mesahir" külliyyatında
meşhur kişilerin biyografileri, "Kitaphane-i
Edebiyye" külliyyatında, 110 aded
kıymetli eserle kendisinin muhtelif
teşiflerinden başka, Namık Kemal'in
Şinasi'nin ve diğer hürriyet mücahidle-
rinin eserlerini geniş misliyle memleket
rahına yaparak tanzim malumun sağla-
makla fikir özgürlüğünün temelini atmıştır.

~~matba~~ külliyyatında yayınladığı eserler arasında : Şinasi , Nâzım Kemal , Ziya Paşa , Recai zade Ekrem , Muallim Naci , Ahmed Rasim gibi yeni röhetlerle , Seyh ~~Galib~~ Galib , Sinan Paşa , Akif Paşa , Resid Paşa gibi klâsikler , refahnamelerin en önemlileri yer almıştır. Bun arada

Recai zade Ekrem'in "Zemzeme" eseri , liyde , "İbrahim Nüte Ferrika" dan beri basılan iki renkli ilk eser (1881)

olmuş , "Reliî Maarifet" in 6. maddesi revesi de (1885) liyde ~~ilk~~ basılan ilk resimli eseri teşkil etmiştir. Edebiyyata

~~İttihadın için ön röjünde maddeler röylesi :
"Matbaa uluktaki gayretleri hakkında"
Reliî Maarifet in 6. sayfa ön röjünde de~~

matbaa uluktaki gayretleri hakkında maddeler röylesi : "Ömrüm içinde fahr edecek bir liyqette bulunduğum ise o da hüsnü teminli (ay ~~baş~~ güzel kashu) memleketimizde icad emrindeki rafa ve ictihadımdur."

(Reliî Maarifet 6. sayfa ön röj). Bun devamlı

ca çabalar neti cesinde, konyu ~~nasıfın~~
mürşidliğine kadar. ~~Elezziyası~~ ~~Meclisi~~
M. atbaai Elezziyası her bes gün de
bir eser yayımlaya çok kadar ileri
bir dereceye varabilmiştir.

Memleketi ilk defa almanak
tarzında Salnamei Elezziyası, Rehi
Marifet, Nevral Marifet, Takvimi
Elezziyası isimleri altındaki çok güzel
hazırlanmış ve 11 nüce devam etmiş
mesriyati tarih bakımından dengün
çok faydalı bir kaynaktır. 159 sayı
akımı olan "Mecmuai Elezziyası",
kişide faydalı bilgileri, olgun yazıları
ile mesredilmiş ilk fihri mecmuasıdır.
Dergi nin yayı heyetinde Namık Kemal,
Ahmed Rasim, Ahmed Refik, Cenah
Şehabeddin, Haydar Rifat, Rıza Tevfik
Abdülhak Hamid, Abdullah Cevdet,
Fahri Âli, Râhmed Sadık, Yunus Nadi
bulunmaktadır.

Eleşirgija nun bir de ran' atkâr tarafı
vardı. Devrimin en güzel küfi hat ile
yazı, marka, mühür ve istif ~~yazma~~
~~ve~~ ~~istif~~ yazmanın
~~istif~~ Akademi terzindeki Türk süsleme
ran' atının da üstesini idi. Yıldız
Sarayı'nın, Abdül Hamid tarafından
yaptırılan kısımlarında ki (Hay Akademi)
Türk Terzimatı, küfi yazılar, Yıldız
Sarayı'daki marangoz atelyesinde yapılan
mühür yazının ~~istif~~ ^{Türk} motifleri ve
küfi ayet ve yazıları, Yıldız Camii'nin
(Bulvarı ~~ve~~ Bulvarı) ~~istif~~ için
~~istif~~ çape çevre dolanan
çini üzerine tülük edilmiş küfi ayeti
kerime ve mihrakı üzerindeki hermele
Eleşirgija nun eserleridir. ⁽¹⁸⁸⁶⁾ Sulu haye
potreleri, çini mücehpele yapılmış İstanbul
manzaraları karanlı eserlerdir ve özel
kolleksiyonları da var. Konya da süsü de
iken Türk süsleme motifleri ve küfi
hazırladığı

hatla yazılmış, ayet kerimeli örneklerden
çok güzel renklerde dokümanı namaz
ve duvar reccadeleri nadir ve güzel
parçalardır. Bunların güzel bir örneği,
duvar reccadesi olarak D. Olma Bahçe
Sarayındadır. Daha Rodos zindanları-
da iken, mahkûmların yaptıkları
el sanatları için çizdiği zarif örnekler
le yapılan işler, D. zaman Avrupa'dan
lile aramı olmuştur, mahkûmlara hayli
gelişmiş olmuştur.

Eserleri: ~~Münasib~~ Piyeler: Eceli
~~Piyeler~~ kaza (6 perde dram 1872).--
Halilîe (Viktor Hugo'nun Angelo'sundan
adapte (1875).--

Biyo-grafileri: Götenberg (1881).--
Galile (1881).-- Napolyon (1881).-- Digojen
(1881).-- Franklen (1881).-- Bufon (1881).--
Karan Salihah (1882).-- Etyof (1882).--

Harun-u-Reşid (1882). - Yahya Bermeki
(1882). - Jean Jacques Rousseau (1882). -
Imperator Vilhelm (1887). - Sümri-i-Mükerih
(1887). - Nef'i (1887). - kemal (1888). -
Kemal Beyin Terümehi hali (1910). -

Derlemeler : Cümeli müntahalei
kemal (1881). - Duvulu Emirali
Osmaniye (1884). - Müntehalat - 1 -
Tasvir-i Efkâr (Şimâ ve Nâmuk Kemal
in, siyasi, edeli ve çeşitli yazılarından
reçmeler, 15 kitap, 1885-1893). -
Medisi Mele'usarun ilk Müessir
Medisi (siyasi nutuklar 1908). -

Çeşitli : Nümünei Edebiyati Osmaniye
(1879-1913 altı kışık). - Lügati Edebiyye
(2. cild ud ~~kağı~~ kelimesinde halüştü 1896). -
Milleti İsvailiye (1897). - Girid Osmanlı-
lara karca meş oldu . - Ne-Eat'a
nefi hakkında teteleuat (1909). - Muallim
Dr. Doğru'nun Tarih-i İslamiyet inin anlı
kitabı ve mütericini hakkında tasvir-i
efkâr (1911). - Yerin Osmanlılar Tarihü (1913). -

Takvim ve A lmanaklar : S alnamei
Hadika (1872). - Borna Vilâyeti Salnamesi
(1878). - Salnamei E lçüyyüya (1879) -
Salnamei Kameri (1880). - R elii Marifet
(1880 - 1884, 8 sayı). - ~~İmsakiyye-yi Nevin~~
(~~1887~~). - Nev râli Marifet (1888 - 1892 ³/₃, 3
sayı). - İmsakiyye-yi Nevin (1891). - Takvimi
E lçüyyüya (1893 ~~1~~ - 1898, 3 sayı). - Takvimi
Nisa (1899). -

Ebuzziya Tefvik (1849-1913)

Bugün sizlere,geçen yüzyılın son yarısı ile bu yüzyılın ilk senelerinde yaşamış,irfan ve kültür hayatınıza büyük hizmetler etmiş,memlekete birçok alanda Batı yeniliklerini getirmiş,pek çok konuda "İlk yapan adam" olmuş,Hürriyet ve Meşrutiyet uğruna giriştiği mücadelelerde ömrünün dörtte birini hapiste geçirmiş,gerek istibdat gerek Meşrutiyet döneminde 11 defa tutuklanıp evi,işyeri basılmış,evrakına elkonmuş,çok yönlü bir şahsiyetin hayatını ve maceralarını anlatacağım.Batının " Sui generis " diye adlandırdığı " kendine özgü " diyebileceğimiz bu zat,politikacı gazeteci,mecmuacı,yayımcı,takvimci,matbaacı,hattat,danıştay üyesi,mebus ve mektep müdürü,edebiyatçı,lugatçı,dilci,olan Ebuzziya Tefvik'tir. Bu zat hayatında devamlı ve muntazam bir tahsil görmediği halde,bugün,"Osmanlıca" denmeye başlanan,zamanının arapçalı,farçalı ağır ve güç Türkçe dilini en iyi bilen ve kullanan insanların başında geldiği gibi,mükemmel öğrendiği arapçası,farsçası ,fransızca ve almancası ile başlıbaşına ~~ixgülx~~ ,eski deyimle,bir mektep,bir okul olmuştur.

Batının birçok alandaki ileri tekniğini,bilgisini memlekete ilk defa getirmek ve uygulamak,örnek olarak da ortaya koymak başarısını sağlamıştır.Bu "ilkler" diyeceğimiz öncülükleri arasında şunları sayabiliriz:

Türkiye'de Türk halkına oynanan ilk telif piyes,"Ecel-i Kaza"onun eseridir, Yıl 1872.

Menfaati sadece tiyatro sanatkarlarına ait olmak üzere ilk eser sahnelemiş kimse o olmuştur.Yıl 1873.

Aynı sene zarfında ilk defa üç gündelik gazete ve bir dergi kurup yayınlamayı başaran kimsedir.Yıl 1873.

Batıda almanak denilen,içinde ansiklopedik bilgiler ve takvim bulunduran eserleri,ilk defa bizim memlekette çıkarılan odur."Salname-i Hadika"ismini taşıyan bu eser birçok konunun tek kaynağını teşkil etmektedir.Yıl 1873.

Yayınladığı dergisi"Cüzdân" daha piyasaya çıktığı gün hünkarın iradesiyle toplatılıp imha ettirilen ilk kimse olmuştur.Yıl 1873.

Sürgünde ve zindan hapsinde

Sürgünde ve zindan hapsinde bulunduğu halde dergi yayınlamak ~~Muharrir~~ dergisi -imkânını bulan ilk kimsedir.Yıl 1875.

İmparatorlukta daima kaş baskısı ile çıkarılan vilâyet salnamelerini, daha sonra ~~devlet~~ ^{da} devlet salnamelerini, ilk defa matbaa harfleriyle basmak çığırını açan o olmuştur.Yıl 1878 vel880.

Türkiye'de ilk antolojik edebiyat tarihini "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye" ismi altında o çıkarmıştır.Yıl 1877.Yazıp yayınladığı bir eser, "Salname-i Ebuzziya" henüz dağıtımına başlanmak üzere iken, Sultan Abdülhamid'in emriyle el konulup yakılmak suretiyle imha ettirilen ilk eserin sahibidir.Yıl 1879.

İlk defa, devamlı olarak, kapatılmalara ve yasaklamalara rağmen, 15 cilt ve 159 sayı devam ettirebildiği, ciddi ilk fikir dergisi "Mecmuayı Ebuzziya" yı yayınlamak ona nasip olmuştur.Yıl 1879-1913.

Ortaasya'da yaşayan milyonlarla Türk ve müslüman halkın ihtiyacını düşünerek, sırf bunlara mahsus olmak üzere, Türkiye'de ilk defa ^{bir} eser basıp " Rusya müslümanlarına mahsus Takvim-i Ebuzziya" ismi ^{ile} ~~eserini~~ ^{basıp} Rusya'ya sevk etmiş kimsedir.Yıl 1885.

Matbaası,"Matbaa-i Ebuzziya"da, ondokuzuncu yüzyıl sonunda bastığı eserler, milletlerarası matbaacılık merkezi Leibzig'de takdir edilen ve bu başarısı yıllarla tekrarlanıp oraca ilân olunan, bunun için de bir yabancı Devlet başkanı Fransız Cumhurbaşkanı tarafından " Dünya irfanına ettiği hizmetten dolayı " altın liyakat madalyası ile mükafatlandırılan ilk ve tek Türktür.Yıl 1897.

~~Rebi-i Karîfeti isimli takviminin altıncı serisine ait, cildini, Avrupa üstünlüğüne ile resimli olarak yayabilen kimse yine o olmuştur.Yıl 1885.~~

Yine Türkiye'de ilk defa olarak bir külliyyat diyebileceğimiz seri halinde kitap yayınlamayı, Kitaphane-i Ebuzziya serisinin, 1886'dan sürgüne gönderildiği 1909'a kadar 13 yılda 110 kitap halinde devam ettirmiş ilk insandır.

Türkiye'de mutlakiyet idaresine karşı harekete geçen ilk gizli örgüt " Yeni Osmanlılar"ın tarihini, bu isim altında kaleme alıp, konunun ilk kaynak eserini yazan kimsedir.Yıl 1909.

Mebusluğu sırasında memleketde bir kahramanın heykelinin dikilmesini -hürriyet şehidi Mithat Paşa'nın- Meclis-i Mebusana, kanun teklifi olarak veren ilk kimsedir. Yıl 1911.

Hayatı boyunca çıkardığı gazete ve dergileri ikisi mutlakiyet ve biri de meşrutiyet zamanının üç hükümdarı devrinde 16 defa kapatılma felaketine uğratılan ilk insandır.

Yukardan beri saydığımız hususları daha bir hayli çoğaltmak mümkündür.

Ebuzziya Tevfik Ortaasya'dan gelip Konya'ya yerleşen bir Türk aşiretine mensuptur. Orta Asya, 12. yüzyılda, yine tarihinin karışık bir devresini yaşıyor, oluşmakta bulunan, Cengiz Hanın Moğol imparatorluğu, kendilerine katılmak istemeyen Türk boy ve kabileleri üzerine vardıkça, onlar da, büyük kütleler halinde göçlere mecbur kalıyorlardı. Bu arada Kayı kabilesine mensup muhtelif aşiretler ve boylar Anadolu topraklarına ayak atmışlar, peşlerinden yenileri geldikçe de Orta ve Batı Anadolu'ya ilerleyip buralarda yurt tutuyorlardı. Bu arada Şerefli Aşireti de, o zaman Konya'ya, halen

Ankara'ya bağlı bulunan Koçhisar'a gelip yerleşmişlerdi. ~~Koçhisar~~ Şerefli Aşireti halkı arasında, Horasanlı Atçeken Hacı Hasanoğulları ailesi de vardı. Ebuzziya Tevfik Beyin cediti, bu Hacı Hasanoğludur. Koçhisar'a "Şerefli" kelimesinin takılmasına sebep de "Şerefli" aşiretinin bu mahalle konmuş olmasındandır. ~~1830~~ Burada türbesi bulunan Enbiya Dede de Ebuzziya'nın ecdadındandır. 1830'larda bu aileden Hasan Kâmil Efendi, Şerefli Koçhisar'da evkaf idaresi memuru iken İstanbul'a tayin edilmiş, ailesi ile gelip Taşkasap semtine yerleşmişti. Tevfik Bey İstanbul'da 1849 şubasında dünyaya gelmiştir. Hasan Kâmil Efendinin küçük oğludur. Kendisinden 10 yaş büyük olan ağabeyi Behçet Bey, Midilli kaymakamı iken, Rumlar tarafından şehit edilmiştir (1887-1305). Ebuzziya'nın babası Hasan Kâmil Efendinin memuriyeti Maliye nezaretine nakloğunmuş, az sonra da vefat etmiştir. Bu sırada Tevfik Bey 7 yaşındadır. O zamanlarda memurların emeklilik maşası

yoktu.

~~nasırlı~~ Ailenin dul ve yetim kalan fertlerine kanunen yardımı imkânı da yoktu. Aile fertlerinin tamamen yoksun kalmamaları için, ölenin küçük oğlu varsa, babasının yerine aynı memuriyet kalemine " Çırağ " ismi altında stajyer memur olarak ~~mazifeye~~ alınır, ölen memurun maaşındaⁿ bir kısım bu çocuğa verilir, maaşın diğer kısmı ölenin gördüğü işi aralarında bölüşüp yerine getiren diğer memurlara verilirdi. Çırağ çocuk, yaşıtlarının günlerini mahallede arkadaşlarıyla oyunlarla geçirdiği sırada, yaşlı başlı bir memur gibi, hergün vazifeye gider, hem ileride tamamen yerine getireceği öğrenmeye başlar, hem de kalemin ileri gelenleri tarafından verilen derslerle öğrenim ve bilgi sahibi olması sağlanırdı. Yaşı ilerledikçe de maaşı artırılır, nihayet babasının ölümü sırasında aldığı maaşın tamamına kavuşurdu. Ölen babanın yerine, bu şekilde çocuğunu işe alma usûlüne "Pedermande" denirdi. Bu sayede de reissiz kalan ailenin perişan olup dağılması önlenirdi

Tevfik Bey işte bu yolla , 6 yaşını henüz bitirmişken maliye muhasebe kalemine çırağ sıfatıyla vazifeye alındı ve kendisine babasının maaşından ayrılan 3 altın aylık bağlandı. -Bugünün parasıyla 3500 lira-.

Hasan Kâmil Efendinin büyük oğlu o sırada 17 yaşında olduğundan (Pedermande) lik ona isabet etmemişti. ~~Tevfik~~

Tevfik Beyle aynı kalemde kendisinin yaşıtı diğer bir çırağ çocuk da büyük üstad Abdülhak Hamid idi.

Tevfik bey 16 yaşına kadar bu memuriyette kalmış, dairenin bilgi, ilim ve irfan sahibi kimselerinden aldığı derslerle Türkçenin inceliklerine sahip olmuş, Arapça, Farsça , Fransızca~~na~~ da öğrenmişdi. Onu yetiştirenler arasında, Trabzon valisi iken vefat eden Kadri Bey de vardı.

Tevfik Bey daha 7 yaşlarında iken yabancı dil dergilerde basılan resimleri merakla izler, bunları kesip bir albüme yapıştırır, ~~irtina~~ ile de saklardı. Babası Hasan Kâmil Efendi ise son derece müteassıp bir insandı. Eve resim dahi sokmazdı. Birgün oğlu Tevfik'in bu albümü ieline geçmiş, " Eve ginleri sokuyorsun ! " diye onu bir temiz dövmüş, albümünü de ocağa ~~at~~
atıp

atıp yakmıştı! Bu derece mutaassıp bir adamın oğlunun güzel sanatlara, resme ,matbaacılığa merak sarması,bu alanlarda çığırılar açacak hale gelmesi, ender rastlanan bir olaydır.

Ebüzziya'nın hayatının dönüm noktası Namık Kemal ile tanışmasıyla başlar 1864.Ebüzziya o zaman 16'sına başlamıştır.Namık Kemal kendisinden 8 yaş büyüktür bu tanışma^{pek} kısa zamanda köklü bir dostluğa dönüşmüş,Kemal'in ölümüne kadar da,24 yıl, aralarında candan bir yakınlıkla sürmüştür.

Namık Kemal Ebüzziya'yı Şinasi'ye tanıtmış,Şinasi'nin"Tasvir-İ Efkar"ına adını atan Ebüzziya, bu adımla beraber, gazetecilik, aynı zamanda da, hayatı boyunca yakasını bırakmayan, politikacılık hastalığına da uğramıştır!

Sultan Abdülaziz zamanında Avrupa'da Meşrutî parlamenter usulle idare edilen memleketler yaygında.Osmanlı imparatorluğunu da çöküntüden kurtarmak için,memleketi meşrutîyet idaresine kavuşturmayı bir çare olarak düşünen bir avuç vatansever,1865'lerde,Batının " Jön Türkler" bizim ise "Yeni Osmanlılar" diye adlandırdığımız gizli örgütü kurmuşlardı.Namık Kemal bu örgütün kurucu ve lideri gibiydi.Ebüzziya'yı da örgütün ileri gelenleri ile tanıştırdı.Onu da aralarına^{alın} bir hücre başkanlığına getirdiler.Onun 17'sinde iken attığı bu adım, ölümüne kadar başına binbir bela getiren politika hayatının başlangıcı olmuştur.

Ebüzziya Tefrik 64 yaşında ölmüştür.Gazeteciliğe,politikaya atıldığı sıradaki 17 yaşını bu 64 yıllık hayatından çıkarırsak,kalan47 yılın 14 senesini,yani yaşantısının hemen hemenüçte birini, zindan hapsinde ve sürgünde geçirmiştir.

Ebüzziya ilk tutuklanma^{ve} sürgüne yollanmaya 1873'de uğramıştır.O zaman 24 yaşındadır.Devir Abdülaziz zamanıdır.Ebüzziya,Namık Kemal ve arkadaşlarıyla beraber İbrek gazetesini kurup çıkarmış,gazete^{Kapatıldı} ~~kurup~~ çıkaranlar dağıtılmış,tek başına ilk gazetesi,Hadika'yı yayınlamaya başlamış o da kapatılınca" Sirac" (Meşale) gazetesini, aynı zamanda da, "Cüzdan" dergisini çıkarmaya başlamış.Cüzdan,daha dağıtımına geçilirken toplatılmıştı(1873).

Gazetelerinde

Gazetelerinde nazırların icraatını tenkit etmesi, memlekette ilk defa meydana gelen işçi hareketi olan, ^{ve}birikmiş yevmiyelerini aylardır alamayan tersane işçisinin Babıali'ye hakkını aramak üzere yaptığı yürüyüşü müdafaa etmesi, Hünkardan bahsederken zamanın adeti ^{ne} ~~olan~~ Klışeleşmiş özel ^{ve}deyimlerini kullanmaması ve ^{le}davranışlarının üstüste gelmesi, hükümetin yıldırımını üzerine çekmiştir. Tam bu sırada, İbret'de, kuvvetli makaleleriyle hükümeti tenkit eden Namık Kemal ve diğer ^{iki} ~~iki~~ arkadaşıyla birlikte, Hünkarın emriyle tutuklanıp sürgüne, sürgünde de Kale zindanı ~~ına~~ hapsine yollanmıştır. Bu tutuklanma ve sürülmede, Namık Kemal'in talihine Kıbrıs Magosa zindanı isabet ederken, Ebüzziya ve onunla birlikte sürülen Ahmet Miçhat Efendi'nin hisselerine ^{de} Rodos ve Rodos kalesi zindanı düşmüştür.

Ebüzziya Tevfik son derece zeki, neşeli, yerinde nükte yapmasını bilen sohbeti aranan, sözünü dinleten bir kimse idi. ~~Bunu müteakiben~~ Atasözü halini alan bir cümlesi, Konya'da hâlâ çok kullanılan "Allah sana şükretsin!" ^{sözüdür} ~~dir~~. O gün bu gün bu lâfı Konya'da atasözü olmuştur. ~~Ebüzziya~~ Bu sözün hikâyesine gelince, Ebüzziya Abudülhamid zamanında Konya'da sürgündedir. Sürgün yılları birbirini kovalamaya başlayınca, bu felâketin uzayacağını gören Ebüzziya, Konya'da yer satın alıp köşk yaptırmıştır. Evin bahçe duvarları örülmekte ^{iken} Ebüzziya da çalışma odasından amelî ~~neyi~~ gözlemektedir. Öğle namazı okunur, kalfa işi durdurur, amele yemek için çöreklenip otururlar. Her biri somunlarını çıkarır, testi ve bakraçlarla getirdikleri yoğurdu ortaya koyarlar. Kalfa, harç teknesini alır, içine ko ^{vadan} su atarak çalkar, döker, tekneyi ortaya koyar, içine de bakraçlardaki, testilerdeki yoğurtları boca eder. Amele besmelesini çekip kopardıkları somun parçalarını yoğurda bana bana ^{herini} yer ve bitirirler. Sonunda kalfa, iri bir somun parçasını alır, teknenin içinde kalmış yoğurt bulaşıklarını toparlar, bunu da yiyip bitirdikten sonra ellerini açar, yüksek sesle "Yarabbi rızkımızı ihsan buyurdun, sana şükürler olsun!" diye duasını eder. Bu seyrettikleri karşısında Ebüzziya'nın tepeslatmıştır, Pencereye kalkar ve seslenir:

- Be Allahın münasebetsizi, neye şükrediyorsun? Çamur teknesine yoğurdu

boşalttınız, ekmeğinizi bulayıp yediniz, kalanı da kumuyla çakılıyla sıyırıp sen yedin. Bir de Allah'a şükrediyorsun! Yahu bırak da, Allah sana şükürler etsin, sizler gibi çakılı toprağı yediğı hıde yine memnun olan kullarım var diye!"

O gün bu gün bu söz Konya'da atasözü olmuştur. Gerektiğinde bir lokma ekme ve bir hırka ile dahi yetinen, yine de bu haline isyanı düşünmeyerek Cenabi Hakka şükretmekten geri kalmayan Türk halkının kanaatkarlığına, tahammülü ^{görü} mü, uysallığına, sabrına ~~sahip insanlardan Allah'a değil~~ Allahın onlara şükretmesi gerektiğini anlatmaktadır.

Yine bir gün, halkın pek kullandığı " parası ile b..yemek" deyimini bir misal ile canlandırmak için, Babıali Caddesinden -Halen Ankara Caddesi- inerken, yanındaki Ahmet Rasim'e, işkembeci dükkanlarının göstererek: " İşte parası ile b.. yemek dedikleri budur! " demesi de meşhurdur.

Çok ince bir zevke ve incâ bir sanat anlayışına sahip olan Ebûzziya, devrinin en kuvvetli kufî hat ve istif üstadı sayılır. Nasıl Arap harflerine "Küsn-ü Hat" (" güzel yazı) da en zevkli en güzel çizgileri Türk hattatları vermiş, birçoğu kendine has bir tarz yaratıp bir çeşni, bir tavır meydana koymuşsa, Ebûzziya Tefvik de, "Türk kufî stili" denebilecek bir kufî hat üslûbu yaratmaya muvaffak olmuştu. Matbaasında yayınladığı birçok eserin kufî ile yazılan isimleri tamamen onun kaleminden çıkmadır. Bugün bütün güzelliğı ve inceliğıyle ortada duran İstanbul Barbaros Bulvarı üzerindeki yıldız camininin kubbe iç kuşağını çepeçevre çevreleyen kufî hat ile yazılmış "Tebareke Tebareke" suresi, kubbe göbeğinin ortasındaki yazılar, kubbe alt kademisinin çeşitli yerlerine yerleştirilmiş. "Aşere-i Mübeşşere"nin yani Hz. Muhammed'in cennete gideceklerini müjdediğı lo en yakın müslüman arkadaşının isimleri, mihrap üzerindeki nefis kufî besmele onun hakkıdır. Mihrabın üstündeki besmelenin sağında da yukardan aşağı istiflenmiş 1303(1885) tarihli imzası bütün güzelliğıyle ~~na~~

hâlâ artadadır.İstanbul arkeoloji müzesinin giriş kapısı tepesindeki kufi hat ile yazılı kabartma taş ~~isim~~ " Müze-i Hümayun" yazısı da onun eseridir.

Ebuzziya Tefvik kufi hat kadar,eskiden "Rumi" denilen sonra da türk arabesk'i diye isim alan arabesk tarzı Türk süslemelerinde de çok ileri gitmiş bir sanatkardı. Nefis süslemelerinin en güzel ve ince örnekleri Yıldız caminin arabesk süslemeleri ile Yıldız Sarayının muayede salonunun,diğer oda ve salonlarındaki arabesklerle binanın dış cephesinde bazı yerlerde bulunan arabeskler de tamamen onun eseridir.

Ebuzziya Tefvik boş zamanlarında resim de yapmıştır.Başarılı birkaç sulu boyası ile çok ince ve ustaca çini mürekkebi ile çizilmiş İstanbul manzaraları desenleri bazı koleksiyoncularda nadir olarak rastlanan eserlerindedir.

Ebuzziya'nın asıl ismi Mehmet Tefvik'dir.Arap usulüyle"Ziya'nın babası" anlamına gelen " Ebuzziya " eski deyimiyile mahlası yani takma adıdır. Sultan Abdülhamid bir kimseyi sürgüne gönderdiği zaman onun ekmeğiyle oynamaz aç bırakmaz maaşını da ödetmekte devam ederdi.Abdülaziz ise,vazifesinden azleder,maaşından keser,sürdüğü kimsenin şahsi varlığı yoksa parasızlık içinde çok müşkül bir hayat sürmeye mahkum etmiş olurdu.Ebuzziya Abdülaziz devrinde ilk sürgün ve hapis hayatını tattığı zaman 24 yaşındaydı.Kendisinin de ,eşinin ve annesinin de varlığı yoktu.Zindanda geçimini sağlamak için kitap tercüme ve yayının da bulunmuştur.Sürgüne giderken sahibi olduğu derme çatma "Tasvir-İ Efkar Matbaası"nın idaresini Şemsettin Sami Beye(Büyük dil bilgini ,Lugatçı Şemsettin Sami) ve emektar makineti Mihran efendiye bırakmıştı.Ancak o devirlerde bir matbaadan para kazanmak devletin himayesi varsa mümkündü.Ebuzziyanın matbaadan medet umması muhaldı.Bunun için başka geçim vasıtaları araması zaruri idi.

Rodos zindanında ilk tercüme ettiği eser,zindan arkadaşı Ahmet Mithad Efendi ile yaptıkları devrim Batı dünyasında çok tutulan mizahi eserler

yazarı Paul de Kock'un " Üçyüzlü bir karı eseridir. Ancak her iki mütercim de sürgün ve hapiste olduklarından ,o zamanlarda da bir eseri basmadan evvel ruhsat almak mecburiyeti bulunduğundan mücadele isteğinde,Ahmet Mithad Efendinin kardeşi Mehmet Cevdet bulunmuş ve ruhsat onun ismine çıkmıştır. Bu yüzden eserin ilk baskısında mütercim ismi yoktur.

Ebuzziya bunun arkasından Vicktor Hugo'nun Ancelo piyesini adapte etmiş bunun da mücadesini Mehmet Cevdet efendi almış, bu piyesi yine isimsiz basılmıştır.

Bu iki kitabın satışı Ebuzziya'nın geçimine yetmediğinden bu sefer de bir dergi çıkarmayı düşünmüş bununla hem gazetecilik hastalığının içini kemirmelerini biraz hafifletmek hem de beş on kuruş kazanmak yolunu aramıştır.Ancak bir mahkumun makale yayınlamasına bile izin verilmezken elbetteki dergi çıkarmasına da mücadele olunmazdı. Ebuzziya,"Muharrir"ismiyle çıkaracağı mecmuanın yazın mücveddelerini,Rodos'dan,Şemseddin Sami beye gönderecek,tertiş baskı ve satışıyla o ve Mihran efendi meşgul olacak,Mecmua kendisinin" Tasvir-i Efkar Matbaasında basılacaktı.Bir kitap tercüme veya adapte edenin ismi belirtilmeden çıkartılabilirdi.Ama dergi bir çıkaran isimine muhtaçtı.Yasağa karşı bir takma ad bulmak lazımda. Tefvikbey takma ad olarak da o sırada henüz dört yaşında bulunan sevgili oğlu " Ziya "nın ismine izafetle " Ziyanın babası" anlamına o devrin Arapça usülüyle " Ebuzziya" takma adını kullanmıştır.İşte Ebuzziya ismi ilk defa bu yolda ortaya çıkmıştır.Tevfik bey o sırada 25 yaşındadır.Üç yıl sonra Abdülaziz'in halli ve Sultan Murat'ın tahta çıkarılmasıyla ilan olunan siyasi af,Ebuzziya'yı hürriyetine kavuşturmuş,İstanbul'a dönünce de bütün İstanbul gazetelerinde yayınladığı bir ilanla: " ... sürgün iken küçük oğlumun ismine iltica,yani kendi ismimin geçersiz olduğu bir zamanda o isimle yararlandığım halde,hürriyetimi kazandığım için onu terketmek,küçük bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük olduğundan bundan böyle eserlerimi"Ebuzziya Tefvik" ismi altında yayınlayacağımı arz ve ilan ederim."

demiş ve ölümüne kadar da gerek özel gerek resmi bütün yazışmalarında ve yayınlarında , "Ebuzziya"yı takma ad değil isim olarak kullanmıştır. Bu isim daha sonra ailecek soyadı edinilmiştir.

Ebuzziyya Tefvik'in memleketi, irfan ve fikir hayatımıza ettiği çeşitli hizmetlerin en büyüğünü meydana getirmiş, Türkiye'ye yüz yıl evvel Batının en ileri matbaacılık tekniğini sokmuş ve bu alanda bastığı son derece nefis eserlerle bir çok batı ülkesini geride bırakmağı başarmıştır.

Ebuzziyya'nın matbaacılığı politika alanında Sultan Abudülaziz'in mutlakiyet idaresine karşı mücadele debilmek gayesiyle başlar. Bu yıllarda Şinasi ölmüş (1871). Sahip olduğu ufacık matbaası, "Tasvir-i Efkar Matbaası" terekesinde satışa çıkarılmıştır. O sırada memleketi meşrutiyet idaresine kavuşturmak isteyen yeni osmanlılar örgütü faaliyet halindedir. Bu hareketi destekleyen ve mali bakımdan yaşatan Mısırlı Mustafa FAZIL PAŞA, yeni Osmanlılar'ın önde gelen dört elebaşısı Namık Kemal, Muri , Reşat ve Ebuzziyya Tefvik'in Abdülaziz'e karşı savaşlarında etkili olabilmeleri bir gazete çıkarmalarını teminen, Şinasinin matbaasını terekeden satın almış ve bu dört arkadaşa hediye etmiştir. Dört arkadaş aralarında bir matbaa ve gazete idare edecek kabileyette Ebuzziya da gördükleri için hepsi hisselerini ona bağışlamışlar böylece Tefvik bey bir matbaa sahibi-Tasvir-i Efkar Matbaasının sahibi olmuştur. Ancak matbaa denince, bugünkü gibi bir basımevi anlaşılmalıdır. O devirde bir matbaa baskı makinesi bu günkü basımevlerinede kullanılan basit bir prova tezgahından bile iptidai, kol ile işletilen ve baskı makinesi denilen bir çeşit büyücek mengene ile birkaç hurufat kassını anlamak lazımdır. Ebuzziya kavuştuğu bu ilk matbaasını Sultan hamamında bugün ayan oğlu geçidi olan (1871) yeni açıldığı için "Yenigeçit" isimli pasajda kurmuş ve dört arkadaş "İbret" gazetesini burada yayınlamaya başlamışlardır. Ebuzziyya matbaasında ilk kitaplarını da yine burada yayınlamış, matbaasının ismini de "Tasvir-i Efkar Matbaası" olarak bırakmıştır. Yayımlanan ilk kitaplar Namık Kemal'in " Evrak-ı Perişan"ı, Ebuzziyya'nın "Eceli kaza " piyesi y ine Ebuzziya'nın derlediği "Mustafa Reşit Paşanın

bazı evrak-ı siyasiyesi" isimli kitaplardır.Yıllardır Şinasi'nin Tasvir-İ Efkar gazetesini basmış olan bu ufacık matbaa,İbret Gazetesinin tirajının bir kaç günde o zaman için ulaşılmaz sayılan on bin adete varması üzerine,~~matbaa~~ gazeteyi yetiştiremez olmuş bunun üzerine Ebuzziyya da İbret'i matbaasıyla beraber daha müsait olan Beyoğlu'nda bugün de aynı ismi muhafaza eden Hacopulo pasajına , Ahmet Mithat Efendinin aradaki matbaasına nakletmiştir.

~~Ösıralarda Sadrazam Ruslara yakınlığı yüzünden Nedimof lakabını almış~~
~~kişilerin Mahmut Nedim Paşa vardır~~

Ancak İbret'in ömrü burada pek kısa olmuş,hükümet İbret gazetesinin gördüğü bu büyük rağbetten ürkmüş,gazete yeni matbaasında henüz bir gün çıkabilmişken kapatılmıştır.Hükümet bununla da yetinmemiş,Namık Kemal hariç gazetenin diğer üç esas direği olan Nuri,Reşat ve Tevfik beyleri, Ankara,Bilecik ve İzmir'de memurluklara tayin ederek İstanbul'dan sürme yoluna başvurmuştur.

O sırada sadrazam,Ruslara yakınlığı yüzünden Nedimof lakabını almış â olan Mahmut Nedim Paşadır.Paşa İbret'in sahiplerinden Reşat beyi Ankara Vilayet mektupçuluğuna ,Nuri beyi Bilecik kaymakamlığına,Tevfik beyi de İzmir mahkeme başkatipliğine tayin etmiştir.O devirlerde bir kimsenin İstanbul'dan uzaklaştırılması istendiğinde memuruyetle imparatorluğun bir köşesine tayin edilmesi usüldendi.Bu emri alan bir nevi sürgün sayılırdı.Vazifesine gitmeğe mecburdu.O görevden de yine ancak hükümet emriyle geri alınabilirdi.Gazetenin asıl temel direği Namık Kemal ise bu tayin-sürgünlerinden kurtulmuştu.Zira Namık Kemal "yeni Osmanlıların" en kuvvetli başlarından olan Mehmet beyin çok yakın arkadaşı,sağır Ahmet Beyzade Mehmet bey ise Mahmut Nedim Paşanın yeğeni yani ağabeysinin oğludur.Yine bu Mehmet bey yüzündende Namık Kemal,Mahmut Nedim Paşayı daima kollamış,yazılarında onu hedef almamıştır.

Vazifeler tayin edilenler memuriyetlerine giderken Tevfik bey bir sürü bahane icat ederek hareketini geciktirmiş tam polis zoruyla gönderil-

mecbur edilirken de Mahmut Nedim Paşa sedarettten azil olunarak yerine Mithat Paşa getirilmiştir. Mithat Paşanın Ebuzziyya'ya büyük bir teveccühü vardır. Arada çok yakın bir de aile dostluğu mevcuttur. Mithat Paşa sadrazam olduğu gün Ebuzziya Tevfik'in İzmir mahkeme başkatipliğini iptal etmiş, İstanbul'da kalmasını sağlamıştır. Tevfik bey bu belayı atlattı ama Mithat Paşadan İbret'in tekrar çıkarılma iznini bir türlü koparamadığı gibi kendi ismine yayınlamak istediği "Tevfik" ve "Sıraç" isimli gazetelerde ruhsat alamamıştır. Ebuzziyya gazetesiz kalan matbaasını bu sefer Beyoğlu'ndan Babıali caddesine, Valilik makainin köşesindeki "Mallimescit" in karşısına halen Saadet hanının bulunduğu yere taşımış ve yine "Tasvir-i Efkar Matbaası" ismi altında açmıştır.

O devirlerde gazete çıkarmak için imtiyaz alamayanlar mevcut bir gazete veya dergiyi "Mesuliyeti ruhsat sahibinde kalmak şartıyla" kiralarlar ve gazetecilik edebilirlerdi. Bu usüle de iltizam denirdi. Ebuzziya bu sırada satıssızlıktan yayınıni durdurmuş "Hadika" (Meyve bahçesi" isimli ziraat gazetesini kiralamış, siyasiye çevirmiş ve bunu çıkarmaya başlamıştır gene bu günlerde sadrazam Mithad Paşa azledilmiş yerine gelen Rüştü Paşa da Ebuzziya'ya çıkarmak istediği "Sıraç" gazetesine, haftalık ve "Cüzdân" dergisine ruhsat verdirmişti. Hadika hükümeti tenkit eden yazıları dolayısıyla bir ayı geçmeden kapatılmış, arkasından Sıraç aynı akıbete uğramış, Cüzdân dergisi ise basıldığı gün toplatılarak imha edilmiş - Ki türkiye' de ilk defa ~~ilk~~ konma, toplatılma ve imha edilme uygulanan dergidir - aynı zamanda da Ebuzziyya'nın yeni aldığı "Sirac-ı Edebi" haftalık dergisi de çıkarken yasaklanmıştır. Aynı gün ise Ebuzziyya da, Namık Kemal de ve gazetesinin yazarı İsmail Hakkı Bereketzade, Nuri Bey, Ahmet Mithat Efendi de tutuklanarak birkaç günlük hapisten sonra sürgün yerlerine gönderilmişlerdir.

Ebuzziyya sürgüne giderken matbaasını gazetesinde yazı ve tercüme işlerine yardım eden yakın arkadaşı Şemsettin Sami Beye ve makinesisi Mihran Efendiye bırakmıştır. Tevfik Bey o sırada 24, Şemseddin Sami Bey ise 23 yaşındadır. Ebuzziyya'nın matbaacılığının ilk devri budur. Bu devirdeki matba

cılığının bir özelliği de yoktur.

Onun asıl matbaacılığı ve bu alanda memleket irfanına ettiği büyük hizmetler "Tasvir-i Efkar Matbaası" yerine kendi adına kurduğu "Matbaa-ı Ebuzziyya" ile başlar

Ebuzziyya Rodos sürgününden döndükten sonra Sultan Murat'ın delirmesi, halli, arkasından Abdülhamid'in cülusu ilkk kanuni Esasinin hazırlanması ilanı, I. Meclisi Mebusanın toplanması, feshedilmesi hareketleri arasında ki çalkantılarda, Rodos (da iken çıkarmaya başladığı "Muharrir" mecmuasını pek seyrek fasılalarla devam ettirmeye çalışmış bu arada Sultan Abdülhamid'in tahta geçmeden evvelki vaidleriyle hünkarlığı ile başlayan hareketleri arasında kendini gösteren farkları tenkide başlaması üzerine, diğer Yeni Osmanlılar mesubu mimli kimseler gibi, o da, Bosna mektupçuluğu ile İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır (1876). Ebuzziyya 93 harbinin başlamasına ve Avusturyalıların çıkarttığı iç isyan kargaşalıkları artana kadar bu vazifede kalmış, sonra İstanbul'a dönmüştür. İstanbul 93 felakatinin kargaşalıkları içinde çalkalanırken Ebuzziyya "Tasvir-i Efkar Matbaası" ile meşgul olmamış bunu vefak makinecisi Mihran efendiye bağışlamış, kendisi yeni bir matbaa kurma teşebbüslerine girişmiştir. Bir yandan bu hazırlıklara girişirken diğer taraftan da yine Neşriyat yollarına başvurmuş, 1879'da Takvim ve Salname çıkarırken, 15 günde bir yayınlanacak "Mecmua-yı Ebuzziyya" yı kurup neşre başlamıştır.

Matbaa hazırlıklarını bitiren Ebuzziyya 1881'de bunu, Galata'da Arap Camii'nin arka sokağı alan Mahkeme sokağının 11 no'lu Ticaret Hanında "Matbaa-ı Ebuzziyya" ismiyle açmıştır. Bu matbaa Türkiye'nin ilk modern basımevidir. Ebuzziyya'nın bundan yüzyıl evvel bu binanın ikinci katının dış cephesine yazdığı ~~Fransızcası~~ "Matbaa-ı Ebuzziyya" isminin ~~Fransızcası~~ Fransızcası "IMPRIMERIE EB-ÜZ-ZİA" imlasiyle hala okunmaktadır.

Ebuzziyya Tevfik'in şöhreti kadar modern matbaacılığımızın başlangıç tarihi bu 1881 tarihi olmuştur.

O tarihe kadar Türkiye'de basılan eserlerin pek çoğu, muhtevaları bakımından pek kıymetli olmakla beraber basıki ve görünüş yönünden son derece iptidai zevksiz ve çirkân baskılarla yapılmıştır. Ebuzziyya Tefvik matbaasında daha ilk eserleri basar basmaz bu sahaya bir yenilik, güzellik ve zerafet getirmiş matbaasından çıkan eserler, sanki pis ve çirkin eser vermekle tanınmış İstanbul'da değil de Avrupa'da basılmış gibi bir his uyandırmış evvala hayret sonra büyük bir takdir uyandırmıştır.

Ebuzziyya matbaasını bu binada iki yıl kadar çalıştırdıktan sonra, Bankalar caddesi arkasında bugünkü ~~Avusturya~~ Kız Lisesinin bulunduğu, o devirde Kartçınar sokağı" bugün " Çınar sokağı"nda 17.y.yıldan kalma tarihi bir medrese binasına nakletmiş ve Konya'ya sürgün edildiği 1900 yılına kadar burada matbaacılık etmiştir. Bu binanın tepesinde bizzat kendisinin duvara yazdığı kufi hat ve Fransızca Matbaayı Ebuzziyya isimleri hayal meyal seçilebilmektedir.

Ebuzziyya matbaacılık alanında Batı tekniğini memlekete getiren ve bastığı Batı ayarı hatta zamanının bazı Avrupa memleketlerinde basılanlardan da üstün son derece güzel olarak başardığı zevkli baskılarla hem büyük bir başarı sağlamış hem de diğer basımevlerimize örnek olmuş, matbaası memleketimizin bir nevi "Matbaacılık okulu" vazifesini görmüştür. O devirde bugün Doğu Almanya sınırları içinde bulunan Leipzig şehri dünya matbaacılık merkezi idi. Her yıl burada bir "Dünya Sanat Baskıları" sergisi düzenlenir, dünyanın her bir köşesinde sanat eseri basan matbaalar örneklerini yollarlar, bu binlerce eser arasında seçilen 150-200 parça sergilenir sonra da bunların albümleri yapılarak yayınlanırdı. Ebuzziyya Tefvik matbaasında ~~ki~~ bastığı eserlerden uygun bulduğu örnekleri bu sergiye 1893'de göndermeye başlamış ve Abdülhamittarafından sürülüp matbaasının kapatıldığı yıla kadar da göndermeye devam etmiştir. Sergi sonrası basılan bu 7 seneye ait yıllıklarda Ebuzziyya matbaasının gönderdiği örneklerden daima 2 veya 3 parçası yer alırken, bazı seneler binlerle matbaayasahip Fransa'dan ABD'den tek bir matbaanın eseri bile "Sanat Baskısı" sayılacak nefasette görülüp sergiye dolayısıyla de yıllığa giremediği seneler olmuştur. Yine bu 7 yıl zarfında

Türkiye'den Ebuzziyya matbaasından başka hiç bir matbaanın örneği "Güzel baskı" sayılarak kabul edilmemiş,maalesef I.Cihan Harbine kadar devam eden bu yıllık sergilere de Ebuzziyya'nın sürgünde bulunduğu 1900-1908 yılları olduğu kadar 1944 senesine değin de,hâç bir Türk basımevi sergiye katılabilecek nefasette eser basamamıştır.Naklettiğimiz bu hususlar Leipzig matbaacılık yıllıklarında yani " INTERNATIONALER GRAPHISCHER MUSTER-AUSTAUSCH DES DEUTSCHEN BUCHDRUCKER-VEREİNS ,LEIPZIG." kanıtlarıyla muhtelif kütüphanelerde mevcuttur. Bir türk matbaacısının devamlı olarak pek çok Batı matbaaları hele binlerle Fransız matbaasından üstün bir başarı sağlaması da Fransız Cumhurbaşkanı Fèlik Faure'un dikkatini çekmiş, Ebuzziyya'yı tanımadığı görmediği halde onun dünya irfanına ettiği hizmetten dolayı kendisine 1896'da Fransız altın liyakat madalyasını göndermiştir. Bugüne kadar da hiçbir Türk matbaacıya bastığı eserlerinin nefaseti sayesinde bir yabancı devlet başkanından madalyayla mükafatlandırılmamıştır.

Ebuzziyya'nın bu devresinde matbaasında bastığı pek çok eser bilhassa " Rebi-i Marifet" " Nefsal-i Marifet" isimleri altında çıkan yıllıkları birer baskı şaheseridir. Bu günkü gelişmiş matbaa tekniği ile bile eşlerini basmak cidden güçtür. Onun bu başarısı sayesinde Türkiye bir anda Batı aleminin en güzel eserler basan ülkeleri seviyesine ulaşmış ve dışardan baskı siparişleri almaya başlamıştır. Ancak ne yazık ki onun matbaacılıkta ki bu büyük başarısı aynı zamanda da felaketine ve sürgününe sebep olmuştur. ~~Özellikle~~

O sırada Abdülhamid'in başhafiyelerinden bulunan malumatçı Baba Tahir isimli,karışık işler görensahte berat ve iradeler düzenleyip yabancılara satan bir gazeteci vardır.Bu adam bir matbaa kurmuş"Malumat" ismi altında Sarayın maddi yardımıyla cidden güzel bir de dergi çıkarmaya başlamıştır Matbaasında daima Ebuzziyya'nın bastıklarını taklit etmekte hatta onun kullandığı matbaa çiçeklerini varıncaya kadar aynı getirtip onlarla seviyesine ulaşmaya çalışmaktadır.Ancak bütün gayretine rağmen renkli ve güzel eser basamamaktadır.Kıskançlık , Malumatçı Baba Tahir'i çileden çıkarmakta derecesine ulaşamadığı rakibini siyasi yoldan ortadan kaldırdı

kaldırmak için Abdülhamid'e, Ebuzziyya aleyhine Jurnal üzerine jurnal vermeye onun matbaasında hünkar aleyhine gizli beyannameler bastığını risaleler çıkardığı yalanını uydurmağa başlamıştır. Ebuzziyya zaten mimli bir politikacı olduğundan, ortada müspet hiç bir delil yokken kandiği bu jurnaller üzerine onu tutuklatmış, matbaasını mühürletmiş bununla dayetinmeyerek bugünkü Galatasaray lisesi olan zamanının Galatasaray Sultanisi son sınıfında okuyan ortanca oğlu Talha Beyi de kendisiyle beraber tutuklatmış ve Konya'ya sürgüne göndermiştir. Baba ve oğlun sürgün hayatı 9 yıl sürmüştür. Baba Tahir Ebuzziyya'yı İstanbul'dan uzaklaştırıp ^{matbaasını} mühürletmekle de iktifa etmemiş matbaayı ele geçirme teşebbüsüne girişmiştir. Yine saraya verdiği Journallerle Ebuzziyya'nın arkadaşlarının geceleri gizlice matbaanını arka duvarlarına açtıkları delikten içeri girip hünkar aleyhine muzır yayınlar bastıklarını, bunu önlemenin tek çaresinin de matbaayı satmak olduğunu bildirmiştir. Hünkar buna da kanmış, matbanın satılmasına karar vermiş, Baba Tahir kendisini bilirkişî tayin ettirerek, matbaaya bin altın kıymet biçmiştir. Durumu Konya'da haber alan Ebuzziyya Abdülhamid'e alelacele bir arize takdim ederek bu kararın büyük bir haksızlık olduğunu matbaasının makine ve teçhizatı için ödediği bedellerin fatıralarının matbaa binasında bulunduğunu bunları inceletmesini ve böylece matbaasını on bin altına kurabildiğini takdir edeceğini ve haksızlığa meydan vermemesini istirham etmiş, Abdülhamid araştırma yaptırmış, matbaanın gerçek kıymetini görmüş, satışı durdurmuş fakat matbaanın dört bir tarasına zaptiyeler dikedek meşrutiyet ve af ilanına kadar on yıl boyunca bunları gece gündüz nöbet tutturmuştur.

Ebuzziyya hayatının korkulu günlerinden birini de yine bu Baba Tahir yüzünden Konya sürgünü sırasında geçirmiştir. Malumatçı Baba Tahir Ebuzziyya'yı matbaasını elinden alarak yok etmeyi başaramayınca bu sefer İngiltere'de çıkan Times gazetesine uçurmayı başardığı uydurma bir habrede Ebuzziyya'nın sürgün mahallinde İngiltere hükümeti ile temasta bulunarak kaçma hazırlığına giriştiğini yazdırmıştır. On beş yıl evvel, Taif'de hünkarın emriyle boğdurulan Mithad Paşa ve Arkadaşları için de boğdurulmadan evvel yine

Times gazetesinde bu ayar haberler çıkarılmış arkasından da boğdurma olayı meydana ~~gelmışdir~~ geldiğinden Ebuzziyya Tefvik hem ürkmüş hem de bir hayli telaşlanmışdır.

Ebuzziyya o sıralarda Konya'da oğluyla birlikte, o zamana kadar Konya içinde mevcut olmayan bir işe girişmiş halı tezgahları kurdurmuş, ~~desenleri~~ ~~rinixvexsüslemelerininixarabeskxxvexkufixxhaklarıxxhaxxxrlatixxxx~~ özel renklerde yünler boyatmış, üstadı olduğu arabesk desen motifleriyle süslenmiş ortasında ayeti kerime, hadisi şerif ve büyük sözler bulunan kufi yazılarla bezenmiş duvar seccadeleri , duvar halıları yapmak ve satmakla meşguldür.

Konya'da vali olarak, daha sonra Abdülhamid'in uzun yıllar sadrazamlığını yapan Avlonya'lı Ferit paşa bulunmaktadır. Meşhur Tepedelenli Ali Paşanın torunu olan Ferit paşa aynı zamanda Ebuzziyya Tefvik'in 2. eşinin öz dayısıdır. Ferit Paşa Abdülhamid devrinin dirayetli ve dürüstlüğüyle tanınmış devlet adamlarındandır. Hünkarın bu valisen itimadı tamdır. Hünkarın valisine olan bu güveninden yararlanan Ebuzziyya bir yandan Valiye "Nezaretinde bulunan bu sürgünün herhangi bir İngilizle teması olmadığını , kaçma hazırlıklarında bulunmadığı gibi devamlı gözaltında tutulduğundan böyle bir teşebbüse geçmesinin de imkansızlığını" resmi yazılarla Yıldız sarayına bildirirken diğer taraftan da hünkara karşı bağlılığının bir örneğini belirtmek için üzerinde: " Es Sultan ~~İbnixSultan~~ - ül Muazzam el-Gazi Abdülhamid Han -ı Sani Adamallah-u Mülkehu" (Büyük sultan gazi II. Abdülhamid Han Allah seni devletinlen yaşatsın) ibaresi anlamına gelen fevkaledde güzel, kufi ile yazılı bir duvar halısı dokutarak hünkara hediye olarak göndermiştir. Konya'da Ebuzziyya'yı çok seven Konya'nın ilerigelen ailelerinin hanımlarının ve kızlarının bizzat dokudukları bu nefis duvar halısı halen Dolmabahçe Sarayında mahfuzdur. Ebuzziyya'yı herhangi bir felaktetten kurtaran herhalde bu halınıntakdiminden ziyade vali Avlonya'lı Ferit Paşanın arize ve raporları sayesinde malumatçı baba Tahir iftiralarında başarıya ulaşmamış ve Ebuzziyya'yı yok edememiştir.

Abdülhamid'e takdim edilen bu duvar halısının Konya'da dolaşan bir başka

rivayeti vardır.Ebüzziya Tefvik ve Konya'da sürgünde bulunan vatanseverler memleketi bu müstebit hükümdardan kurtarmak için bir suikast düşünmüşlerdir.Hünkarın kendisine takdim edilen kıymetli armağanları getiren kimseyi huzuruna kabul edip atiyeyi bizzat verdiği malumdur.Seccadeyi takdim edecek kimse ceketinin koluna,yılan denilen ince karadeniz bıcağı saklayacak ve hünkarı eteklerken onu bıçaklayacaktır.Duvar halısı bunun için hazırlanmış ve huzura birfedai ile yollanmıştır.Ancak takdim olunacağı gün hünkar rahatsızdır.Armağını başmabeyinciye kabul ettirmiş ve atiyesini de o vvası tayla verdirmiştir.Suikast teşebbüsü sadece tasavurda kalmıştır.Bu teşebbüsün hikayesi Konya gazetelerinde eskiye ait hatıralar arasında yayınlanmıştır.Doğruluk derecesini kestirmek güç olduğu kadar Ebuzziyya'nın böyle bir tertipten haberi olup olmadığına da hükmetmek keza güçtür.

Ebüzziya on yıllık sürgününden döndükten sonra ancak bir aylık uğraşma neticesi emirler çıkartıp matbaasını meşrutiyetin ilanına rağmen hala aldıkları emre uyarak gece gündüz dört bir tarafta bekleyen ve içeriye kuş uçurtmayan zaptiyeleri kaldırtmayı başarabilmiştir. Matbaasına girdiği zaman ise uğradığı felaketin dehşeti karşısında donup kalmıştır.

Avrupa devlet başkanlarının bile takdirini çekecek nefasette eserler basan o güzelim matbaa on yıl mühür altında,rutubet içinde kalmak yüzünden tamamen harap olmuştur.Makineler pas içindedir,takımlar karıncalanmış,işe yaramaz hale gelmiştir. İçerde ciltlenmeye hazır bir çok basılmış kendi telfi eserleri ve müşteri siparişleri ,akan ve sızan suların rutubetin etkisiyle çürümüş,kokmuş bir kısmı da kaya gibi külçe haline gelmiştir.Bunların arasında Ebuzziyya'nın "Nümune-i Edebiyat-i Osmaniye"sinin 5.baskısı ve "Lugat-i Ebuzziyya"nın 2.cildinin devamı formları vardır.Bunlar kazmalar künklerle kazanabilmiş,manda arabalarıyla taşınıp denize dökülmüştür.Ebüzziya matbaasından ~~ma~~ kurtarabildiği bir kısım alet ve malzemeyi buradan Sultanahmet'e,Divanyolu'na bugün sağlık müzesinin bulunduğu binanın sol bölümüne taşınmış ve ancak bir yıllık uğraşmadan sonra matbaasını açabilmiştir.Fakat artık kendisinde eski gayreti gösterecek takat de heves de kal

mamıştır. Ama o eski sanat şaheseri denecek eserleri bir daha ortaya koyamamış, takvimlerini salnamelerini tekrar canlandıramamıştır. Bu sefer matbaacılık yerine yeniden tepişen eski gazetecilik hastalığına uymuş hürriyete kavuşmanın yalancı havasına kanarak, kendisine gazetecilik hastalığını veren Şinasinin " Tasvi-i Efkar"ının ismine hürmetle "Yeni Tasvir-i Efkar" gazetesini kurmuştur. (1909 , 31 mayıs)

Ama bu hürriyete kavuşmanın kısa zamanda laftan ibaret olduğunu acı acı görmüş gazetesi arka arkaya kapatılmış kendisi de ard arda tutuklanmışdır ki bunları gazeteciliğini anlatırken belirteceğiz.

Matbaacılık alanında ön ayak olduğu bir husus da kendisinin Bosna'ya mektupçu tayin edildiği zaman tertip ve basılmasını üzerine aldığı 1295 (1878) tarihli Bosna Salnamesini matbaa harfiyle basmış olmasıdır. O tarihe kadar bütün vilayet ve devlet salnameleri taş baskısıyla yapılmışken bunları doğru dürüst matbaa huruşatına ve baskısına kavuşturmak bir yenilik olmuşsa da, vilayet salnamelerine attığı bu ilk adım, devlet salnamelerine de uygulanması ancak üç yıl sonra mümkün olmuş ve matbaa harfiyle ~~basma~~ ilk devlet salnamesini basmak da yine kendisine, 1881'de kendi matbaasında nasip olmuştur. Devlet salnamelerinin 38.yılı olan bu baskıdan sonrada devletimizin kötü yılı sayılan bukiymetli yayınlar muntazam matbaa-harfleriyle yapıla gelmiştir. Halbuki evvelkiler Taş baskısıyanı el yazmasının dan aktarılan baskı idi.

Ebüzziyya^{nm} hayatında en iftihar ettiği husus matbaacılığı idi. Bunu bizzat kendisi şu cümlesiyle ifade etmiştir: " Ömrüm içinde fahredek (iftihar övünecek) bir hizmette bulundum ise o da hüsnü temsil (güzel baskıyı) memleketimizde icad emrindeki say' ve içtihadımdır (çalışmam ve inancımdır) "

Sürgünde bulunduğu on yıl boyunca ortaya koyduğu bütün güzel nümunelere rağmen ve İstanbul'un belli başlı matbaalarının , devlet matbaası ~~matbaası~~ olan "Matbaa-i Amire" dahil hünkardan ve devletten büyük yardımlar görmelerine rağmen bir türlü güzel temiz ve zarif eser basamamalarına hiddetle-nip köpüren Ebüzziyya, bu öfkesini, Nef'i nin bir beytini

Örnek alarak şu mısralarla dile getirmiştir.:

"
Saladır ehli matbuata bunda hiç bâketmem

Ben öğrettim bu kavme tarz-ı temsil-i nevin kârı "

(Meydan okumadır matbaacılara bunda hiç sakınmam
Ben öğrettim bu insanlara yeni usül baskıyı)

Ebüzziyya'nın henüz 17 yaşında, 1865'de, Şinasi'nin Tasvir-i Efkar gazetesine adımını atmasıyla başlayan gazetecilik hayatı ölümüne kadar sürmüştür. Tasvir-i Efkar'dan sonra " Ceride-i Havadis" de çalışmış, sonra "Terakki" gazetisinin yazışları müdürlüğünü üzerine almış bu gazetenin çatısı altında "Terakki eğlence" , " Terakki muhaderat" isimleri altında Türkiye'de ilk mizah ve kadın dergilerini yayınlayan insan olmuştur. O sırada henüz 18 yaşındadır. Arkasından Namık Kemal ve arkadaşaları ile beraber " İbret" gazetesini çıkarmağa başlamış o kapatılınca ~~kendisinin~~ sırf kendisinin olan ilk gazetesi " Hadika " yı yayınlamış, o da kapatılınca " Sıraç" gazetesini ve " Cüzdan " dergisini neşere başlamış , ancak " Cüzdan " daha dağıtılırken toplatılıp imha edilmiş az sonra Sıraç kapatılmış Ebüzz iyy a Rodos'a sürülmüştür. Sürgünde gazeteciliğine, çıkarmağı başardığı "Muharrir" dergisi ile devam etmiştir. Sürgün dönüşü Abdülhamit idaresinde gitgide artan istibdat altında gazete çıkarılamayacağını gören Ebüzzıyya sadece siyasi olmayan dergi takvim, kalname ve kitap yayınlamakla yetindiği halde yine de hünkarın hışmına uğramaktan kurtulamamış, yukarıda anlattığımız gibi on yıl boyunca Konya'da sürgünde kalmıştır. II. Meşrutiyetin ilanı ile sürgünden dönen ve II. Meclisi mebusunda Konya' vilayeti Antalya mebusu olarak bulunan Ebüzziyya 1909'da, Şinasinin hatırasını yaşatmak üzere, ortanca ve küçük oğlu Talha ve Velid Beylerle beraber Yeni Tasvir-i Efkar adı altında gazete çıkarmağa ve sürgünde iken yayınlanması durdurulan "Mecmua-ı Ebüzziyya"sını tekrar çıkarmaya başlamıştır. Kendisi ittihatçı olduğu halde İttihat ve Terakkinin yanlış bulduğu icraatını tenkit etmesi yüzünden gazetesi 7 defa kapatılmış kendisi de bir kaç defa tutuklanmıştır. Nihayet 1913 aralığında, kalp hastası

olduğu halde tekrar tutuklanmış,gazetesi kapatılmış,matbaası mühürlenmiş 26 Aralıkta hükümet değişikliği ile serbest bırakılmış gazetesine çıkma izni verilmiş,27'sinde gazetesine yazdığı son başmakelesini dizgiye verip Erenköyündeki evine dönerken köprüde Haydarpaşa vapurunun içinde geçirdiği bir kalp krizi ile 64 yaşında vefat etmiştir.Dikkate değer bir hususda son makalesinin,kendisini bir kaç gün evvel tutuklanan hükümet erkanının,hükümet değişikliği sonrası tutuklanmalarını protesto eden bir yazı olmasıdır.Vefa tından sonra gazetesini oğulları ve daha sonra torunu tarafından birçok yasa kalanmalara rağmen aralıkla olarak 1949 yılına kadar devam ettirilmiştir.

Ebüzziyya Tefvik zamanının kuvvetli gazeteci kalemlerindedir.Sağlam bir mantığa,sürükleyici bir üslupa rahat ve basit cümlelerle fikirlerini anlatma kudretine sahip olduğu için yazdığı bütün yazılar okuyanlar üzerinde tesir bırakan çeşittendir.Giriştiği münakaşalarda hemen daima hasımlarını susturmuş ve çekilmeye mecbur ettiği görülmüştür.Bu başarılarından umumi kültürünün ve bilhassa Türkesinin çok kuvvetli olmasının rolü de büyüktür. Bundan 110 yıl evvel kaleme aldığı makale veya Röportaj tarzında sayılabilecek gazete yazıları,hemen hemen bugünkü günlük Türkçemizin temizliğindedir .Ancak daha sonraları,yani 60-70 yıl evvel yazdığı makalelerin çoğunda ise bu saf Türkçemiz yerine zamanının modasına uyarak lüzumsuz terkipli yersi arapçalı,farsçalı kelimelerle süslenmiş cümleler kullandığı görülmüştür.Gazeteciliğinde daima haksızlıklarla mücadele etmiş bu hususta hatır gönül dinlememiştir.Memlekete hürriyet getirebilmek ümidiyle savaşmış,başına gelecek felaketleri bildiği halde inandığı bu yolda.Her idare ile boğuşmaktan çekinmemiştir.

Çok geniş ve ansiklopedik genel kültüre sahip olması ve hafızasının da pek kuvvetli bulunması her alanda rahatlıkla yazı yazmasını sağladığı kadar çok sürükleyici ve eski deyimle "Belis"oğan ifadesi,konuşmalarında da karşısındakiler kendisini onu yormadan ve zevkle dinlemelerine yol açardı.

Ebüzzıyya Konya sürgününden dönüp Tasvir-i Efkar'ı çıkarmaya hazırlanırken bir yandan da, Abdülhamid idaresince kapatılmış bulunan ve kendisi sürgünde iken sahibi vefat etmiş olan kendisi kadar bütün yeni osmanlıların da bir Türkten daha Türk yakın ve vefakar dostları , Korsikalı , Fransız "Giampietri" (Jan Piyetri) nin elli yıllık mazisi olan Fransızca "Courrier d'Orient) gazetesine de tekrar Fransızca olarak neşre başlamıştır. Ebüzzıyya'nın bu gazetede yaptığı münakaşalar, gazeteyi çıkarmaya başladığına dair basında görülen haber ve tebrikler ortada ise de, bugüne kadar bu gazetenin tek bir nüshasının Türkiye'de de dışarda da bulmak kimseye nasip olmamış, Ebüzzıyya'nın bu gazeteyi ne kadar zaman çıkardığı da muamma olarak kalmıştır.

Ebüzzıyya'nın sahip olarak çıkardığı (1872-1913 arası) gazete ve dergileri çıkış tarihine göre sıralayacak olursak şunlardır: İbret (Namık Kemalle beraber), Hadika, Cüzdan (Dergi), Sıraç, Çocuklara mahsus hadika, Muharrir (dergi), Mecmuayı Ebüzzıyya (dergi), Courrier d'Orient (Fransızca), Yeni Tasviri Efkar, Tasvir-i Efkar, Hak, İntihabı Efkar, Tefsir-i Efkar.

Ebüzzıyya bu gazetecilik hayatında dünyanın sıkıntısını, takibine uğramış çıkardığı çeşitli gazete ve dergiler, ölümüne kadar, 16 defa kapatılmış, toplatılmış, imha edilmiştir.

Bu 16 kapanış 4 hünkâr ve 4 büyük harp devrine rastlar. Ebüzzıyya'ya mu-sallat olan bu kapatılma toplatılma belası, vefatından sonra oğullarının ve torununun çıkarmağa çalıştıkları gazete ve dergilere de sirayet etmiş onların gazeteleri 25 defa kapanmıştır. Ancak bunların 6'sı iki hünkârın ~~devrine~~ ve kiki büyük harbin devrine rastlar. Greyâ kalan on dokuzu ise Cümhuriyet devrine yani Türkiye'nin Mutlakiyet ve istibdat idaresinden kurtulup kavuştuğu hürriyet ve demokrasi devrine rastlamaktadır.

Ebüzzıyya'nın memlekete tanıttığı ve kültür sahamıza hediye ettği eserler arasında batının almanak dediği tarzdaki takvimleri de son derece kıymatli dir . Bu tarzı memlekete getiren o olduğu gibi yine batı üsülü ilk almanak'ı

tertipleyen ve basan da o olmuştur.1873'de " Salname-i Hadika" ismi altında çıkardığı bu ilk eserin hemen akabinde Rodos'a zindan hapsine yollanmıştır. bu ufacık almanak ~~imx~~ o tarihe kadar imparatorluğumuzda çıkmış olan Türkçe gazete ve dergiler hakkında bilgi veren tek kaynaktır .Rodos zindanından kurtulup döndükten sonra takvim ve almanak çıkarma çalışmalarına devam eden Ebüzziyya,1879'da " Salnamei Ebüzziyya" ismi altında ilk salnamesini çıkarmış fakat içinde Abdülhamit'in sürdüğü yeni osmanlılardan Süleyman Paşaya ait yazı olduğu için Abdülhamid'in emriyle takvim matbaadan dağıtılacağı sırada imha edilmiştir.Bu imhadan kurtulabilen sadece üç nüsha mevcuttur ki biri millî kütüphanededir.Ebüzziyya ertesini sene 1880 "Takvim-i Kameri " ismi altında bir eser yayınlamış arkasından da devamlı olarak yirmi yıl,yirmi cilt almanak ve takvim çıkarmıştır. Bunların arasında " Rebi Marifet", "Nefsali Marifet" isimleri altında 13 yıl 13 cilt halinde almanaklı takvim olan meşhur eserlerini yayınlamıştır.Bunlar siyasi eserler değildir.İçlerinde çok kıymetli çeşitli bilgiler makaleler etüdler,biyografiler vardır. Herbiri zamanı için birer baskı nefasetidir.Yine memleketimizde ilk defa matbaacılıkta Heliogravür denilen klişe usulüyle basılan resimli eser de Rebi-i Marifetin 6.yılı baskısıdır(1885).Ebüzziyya'nın bualandaki çalışmalarında Abdülhamid tarafından 1900 ilkbaharında Konya'ya sürülmesiyle durmuştur.

Ebüzziyya'nın Türk kültür hayatına ettiği diğer hizmetlerden biri de yayınladığı "Kitaphane-i Meşahir"(Meşhurlar serisi) ve "Kitaphane-i Ebüzziyya" külliyyatı diyebileceğimiz seri halindeki eserleridir.Bu iki seri kitap ufak boyda el kitaplarıdır. Batıdaki benzerleri gibi herbiri ikişer üçer formadan ibaret olup aynı boy,aynı kağıt,aynı baskı ile yayınlanmıştır.İlkseri dünya çapındaki meşhurların hayat ~~ihak~~ hikayelerini anlatmaktadır.Bunların ~~çalışmaları~~ tamamı Ebüzziyya'nın imzasını taşır. Kitaphane-i Ebüzziyya serisinde ise edebiyat,siyaset,tarih ,genel bilgi,sefaretname ,seçme söz ,felsefe kültür bilgileri siyasi yazılar divanlar coğrafya seyahat,piyes,derleme ve biyografi gibi konulardan ibarettir.Ekserisi telif olan bu külliyyatın için de Şinasi'den Mamik Kemal(den derlenmiş ~~eski yazılar~~ seçme yazılar ve eserler

~~yazarlarından~~ olduğu gibi büyük dünya yazarlarından tercümelemler de vardır. Külliyyatta yayınlanan eserler arasında Koçi Bey, Şinasi, Namık Kemal-Ziya Paşa Nefi, Baki, Ahmet Rasim, Recaiade, Ebüzziyya Tevfik gibi imzalar yer almıştır.

Bu iki külliyyat 1879'da yayınlanmağa başlamış, Ebüzziyya'nın Konya'ya sürüldüğü 1900 başlarına kadar sürmüş, iki seride 121 kitap çı arılmıştır.

Ebüzziyya'nın memlekete ettiği büyük hizmetlerden biri de çıkardığı, "Mecmua-yı Ebüzziyya"sıdır. Rodos zindanından dönüşünden sonra, 1880'de 30 yaşında iken çıkarmağa başladığı bu mecmua , Konya'da kaldığı 10 yıllık sürgün hayatı ve yine Abdülhamid tarafından kapalı tutulduğu 7 yıl dışında devamlı olarak iki haftada bir çıkarılmış ve kendisinin ölümüne değin de devam etmiştir. Mecmuayı Ebüzziyya koleksiyonu 15 cilt ve 159 sayıdır. Türk dergileri arasında devamlı olarak çıkan ciddi ilk fikir dergimiz budur. Zamanının tanımış yazarları bu dergiye yazı yazmışlardır. Bunlar arasında Namık Kemal, Recaiade Ekrem, Abdülhak Hamid, Süleyman Nazif, Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Samipaşazade Sesai, Ali Bey, Necip Asım, Cenap Şehabettin Ebüzziyya gibi isimler ve daha pek çok kıymetli kalemler vardır. Bu koleksiyon tanzimat dönemi kadar Abdülhamid ve II. Meşrutiyet yıllarındaki kültür ve sosyal hayatımız yansıtan çeşitli bilgilerle dolu son derece kıymetli bir kaynaktır. Prof. Süheyl Üniver bu mecmuanın kıymetini ve önemini ifade için şu sözleri kullanmıştır: "Hiçbir Türk medeniyeti ve tarihi aşığı, Mecmuayı Ebüzziyyaları karıştırmadan bir şey yazarsak daima noksan kalmağa mahkumdur" ki bu üstadın bu sözleri bir gerçeğin ifadesidir. Önmüzdeki yıl bu 15 ciltlik kaynak koleksiyonun çıkarılmaya başlanışının 100.yılıdır.

Namık Kemal ve arkadaşları memlekete yaymak istedikleri yenilik fikirlerini, İstibdata karşı halkı uyardırmağı, gazete ve dergi makaleleriyle yapabilmemenin sansür ve polis baskıları ile imkansızlıklarını gördükleri için bu işi tiyatro yolu ile yürütme çareleri aramışlar ve istibdat alyeyhine mesajlar salan piyesler yazmayı denemişlerdir. Türkiye'de, hem bu alanda ilk yazılan telif piyes hem de Türk halkına oynanan ilk telif eser, Ebüzziyya'nın "Ecel-ikaza" isimli oyunudur. ~~Xxxxxxxxxxxxx~~ Bu 5 perdelik dram, Gedikpaşa'da

Güllü Agop'un Osmanlı tiyatrosunda ilk defa 1872'de sahnelenmiştir. Arkasından oynatılan 2.telif eser Ahmet Mithat Efendinin "Besa" isimli telifi, üçüncüsü de Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" piyesidir. Kemal'in bu eserinin yarattığı büyük tezahürat üzerine Abdülaziz idaresi, aynı zamanda da gazeteci olan bu üç piyes yazarını bir arada tutuklatarak Kıbrıs ve Rodos kalesi zindanlarına sürgün ve hapis ~~temiştir~~.

Ebüzziyya'nın ikinci tiyatro eseri, Rodos kürgününde hazırlanmıştır. Bu eser Vicktor Hugo'nun " Anjelo veya Venedik zalimi" isimli eserinin Türkçeye "Habibe veya semahatı aşk" ismi altında adapte edilmesidir. Ebüzziyya bundan 110 yıl evvel türk hayatına uydurduğu bu ~~eseri~~ sunarken bugün kullanılan "Adapte" kelimesi yerine "Uygulamak" deyimini kullanmıştır ki tamamen öztürkçe olan bu kelime yapılan çalışmanın ruhuna ve bünyesine en uygun olanıdır.

Vicktor Hugo'nun piyesi venedik'de geçmektedir. Ebüzziyya bunun Selçuklu imparatorluğu devrinde geçirir. Eserde müstebit bir hükümdara karşı girişilen tertiplerden söz edilmekte, ~~Abdülhamid~~ aziz'in ve idaresinin zulmü ve istipdadı canlandırılmaya çalışılmaktadır. Ebüzziyya oyunun kahramanına eserinin aslında bulunmayan bir çok sözleri söyletmekte, müstebide zalime karşı çıkışlar yaptırmaktadır. Bütün bunlara rağmen, mesajının gereği gibi anlaşılmasından endişe eden yazar daha da ileri giderek, piyesi bir de " Mülahazat-ı müellif" (yazarın düşünceleri) diye bir önsöz ilave etmiş onda olayın tamamen hayal mahsulü olduğu, bu eserdeki insanları memleketi idare edenlere benzetmemek gerektiğini memleket idarecilerini kastemek söz konusu olmadığı belirtmiş böylece dikkatleri büsbütün bu noktaya çekmeye çalışmıştır . Ancak eserin bu şekilde basılmasını sağlamak pek güçtür . Zira O devrde herhangi bir eser basılmadan maarif nezaretine sunularak incelttirilir basılma ruhsatı alınırdı. Eser basıldıktan sonra yine aynı heyete bir nüshası verilir, burada ilk mücade için sunulmuş müsvede ile baskı karşılaştırılır aralarında bir fark olmadığı görülürse nihai ruhsat elde edilirdi. Yoksa eser satışa çıkarılamazdı.

Ebüzziyya Rodas'da zindanda olduğundan, ruhsat isteğinde Ahmet Mithat ~~Ef~~

Efendi bulunmuştur. Ancak burada bir hiyle yapılmak istenmiş, mücade için sunulan müsveddeye " Yazarın düşünceleri" kısmı konmamıştır. Esere bu haliyle mücade alınmış kitap basılırken de yazarın düşünceleri parçası ilave olunmuştur. Fakat umulanın aksine ikinci kontrolde hiyle farkedilmiş ve verilen nihai izinde "Yazarın düşünceleri "kısmı çıkarılmak suretiyle izin verilmiştir. Eser piyasaya bu önsözsüz çıkmış ancak bir yıl sonra Sultan Murad Tahta çıkarılınca Maarif Encümenine tekrar başvurulmuş eser yasaklanan önsözü için de yayın müzadesi alınmıştır.

Bu yüzden piyasada eserin önsözlü ve önsözsüz iki çeşit baskısı bulunmaktadır. Bu örnek o devirlerde basit bir piyes yazmak ve yaymak için bile ne sıkıntılar çekildiğini açıkça gösterir.

Ebüzzıyya'nın " İstanbul gazetecileri" isimli beş perdelik bir komedisi daha varsa da eser henüz ele geçmemiştir. Zamanın gazetecilerini çok ağır bir dille hicveden bu eser bulunursa basın tarihimize ilgili kıymetli bilgiler edinilecektir. Ebüzzıyya'nın tiyatro eserleri tiyatroculuk bakımından bir özellik ve kıymet ifade etmezler. O bu eserlerini sırf hürriyet fikrini müstebide karşı halka aşılama, uyandırmak gayesiyle yazmıştır. Bugünkü tiyatro anlayışına bakıldığında kurgu yönüyle zayıf kalırlar .Ancak bunlar zamanda büyük ilgi görmüşler, pek çok defa sahneye konmuşlar, çeşitli kumpanyalarca başarıyla oynanmışlar ,hatta "eceli kaza" için yazılan tenkitlerde "Şekspir"in eserleriyle kıyaslanacak" derecede fikir ileri sürülenler bile olmuştur. Bunu da tabii karşılamak lazımdır. Zira bu hem sahneye konmuş ilk telif piyesimiz hem de koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman çelebi denmesinin canlı bir örneğidir

Ebüzzıyya Tefvik maalesef hatıratını yazmadan göçüp gitmiştir. Mecmuayı Ebüzzıyya'sında, Tasvir-i Efkarında, Takvim ve salnamelerinde, yeni Osmanlılar tarihinde hayatının muhtelif devirlerine ait bölük pörçük hatıratı çıkmıştır. Bunların arasında son derece eğlenceli ve ibret alınacakları vardır. Bunların bir kısmın kendisi " Makame-i Tefkifiye"(Tutuklanma sebepleri) başlığıyla yazdıklarıdır.

Ebüzzıyya Abdülhamid idaresinde başına gelen çeşitli tutuklamaları ve bil-hassa bunların gülünç hazin manasız taraflarını anlatan bazı kısımlarını daha Abdülhamid'in zamanında sigara kağıdı incelendiğinde bir kağıda kendi matbaasında gizli ve sadece 12 nüsha olarak basmış, bunları emniyet ettiği kimselere devrin sadrazamı Ahmet Cevat Paşaya, zamanın "zaptiye nazırı" denen emniyet genel müdürü Nazım Paşaya, Paris'de kaçak bulunan jöntürklerin reisi Ahmet Rıza Beye, Mizancı Murad bey, Ali Kemal beye göndermiştir.

Bu hatırat parçalarında ne gibi sudan sebeplerle tutuklandığını Yıldız sarayında Abdülhamid'in perde arkasında takip ettiği soruğularda ne gibi cahil ve saçma suallere maruz kaldığını pek tatlı bir dille anlatmaktadır. İstibdat devrinin hazin ve gülünç taraflarını bütün çaplaklığıyla dile getiren bu hatıraların henüz yeni yazıyla yayınlanmamış olmaları üzülecek bir husustur. Bunların arasında bir tanesi idarecilerin hâlâ da bugün benzerlerini gördüğümüz, cehaletlerinin nefis bir örneğidir. Ebüzzıyya Tevğik yine adet üzerine sebep gösterilmeden tutuklanıp zaptiye nezaretine kapatılmıştır. Bir kaç gün sonra da Yıldız Sarayında sorgu odasında sigaya çekilmiştir. Bir perdenin önünde geniş bir masa, arkasında sorguyu yürüten zat ve katıplar vardır. Hünkarın perde arkasında olduğu bilinen bir husustur.

Sorguyu yürüten bir kaç sudan sualden sonra Ebüzzıyya'ya mason olup olmadığını sorar Ebüzzıyya mason değildir. Değilim diye cevap verir. Bu sefer masonlarla alakanız nedir diye sorulur. Ebüzzıyya alakası olmadığını söyler. Bunun üzerine adam ısrarla: Biz mason olduğunuzu biliyoruz, mason localarıyla alakanızı tespit ettik inkar etmeyiniz "diye ısrar eder. Masandun, değildin tartışması uzar. Sorguyu yürüten, alaycı bir tarzda cebinden bir evrak çıkarır ve " Siz inkar ededurun, İşte ispatı!" diyerek kağıdı Ebüzzıyya'ya uzatır. Ebüzzıyya hayretler içindedir. Uzatılan kağıt o sırada hastalığı dolayısıyla Mısır'a hava değişimine göndermiş olduğu Oğlu Ziya'dan gelen mektuptur. Mektup babaya ulaşmadan sansürün eline geçmiş, Yıldız sarayına sorgu masasına kadar gelmiştir. Ebüzzıyya mektubu açar ve şu satırları okur : " ..Univers mecmuasının abonesi bitiyor, yenilenmesi için lütfen Masson'a yazmanızı rica ederim" ibaresi vardır. Ebüzzıyya gerek tutuklanma-

sının gerek on gün~~ür~~ hapsedilmiş bulunmasını ve sorguda maşonluğunun iddia olunmasının sebeplerini bir anda kavrar ve kahkahayı basar.Sorguyu yürüten şaşırmıştır.Ebüzziyya istifini bozmadan açıklar: " Üniver mecmuası Paris'de bir yayınevi tarağından çıkarılan yarı ilmi bir dergidir.Oğlu buna abonedir.Abonenin tazelenmesi için mecmua idaresine yazılmasını istemektedir.Mecmuayı "Masson et Cie."firması tarafından çıkarılmaktadır.Bu firmanın ismi fransızca'da iki 'S'harfiyle yazılır. Halbuki masonluğun Fransızca imlası 'Ç'harfiyle dir. Kelimenin anlamı da dülger manasına gelir,zira mason localarının kurucuları dülgerlerdir ve bu üsmi buyüzden muhafaza etmişlerdir Firmanın ismiyle masonluğun okunuşu aynı olmakla beraber imlası apayrıdır."

Ve bir kelime yüzünden bu kadar manasızcasına sorguya çekilmesini , tutuklanmasının ne kadar büyük cehalet eseri olduğunu anlatır ve tabii serbes bırakırlar.

Ebüzziyya Tefvik'in devrinin hemen bütün ayrıntıları gibi resmi devlet ihzmeti de dlmuştur. 7 yaşından 17'sine kadar süren maliye stajyerliği ve memurluğu görevinden sonra Mithat Paşanın Şurayı Devlet (danştay) başkanlığı sırasında ilk defa ,Abdülhamid zamanında ise ikinci defa üyeliğinde bulunmuş,yeni Abdülhamit zamanında Bosna mektupçuluğu daha sonra da Sultanahmette "Mektebi sanayi"(sanat teknik Okulu) müdürlüğü vazifesini görmüştür .Bu mektep müdürlüğü sırasında çok kısa zamanda bu sanat okulunun devrinin batı sanat okulları seviyesine getirecek makine alet ve edavatla donatıp İtalya ve Fransa'dan ustabaşı ve sanat öğretmenleri getirtmeyi başarmış,mektebi devrinin en ileri seviyesine ulaştırmıştır.Ancak müdürlüğü bir yıl sürmüş,mektepde hürriyet fikirleri yaydığı bahanesiyle azlolunmuştur.Hayatındaki devlete memurlukları bunlardan ibaret kalmıştır.

Ebüzziyya hayatı boyunca bir saniyesini boş geçirmekten hoşlanmayan bir insandı.Çok yönlü yaradılışda olduğu için,ilgisini çeken çeşitli alanlarda faaliyet göstermiş hepsinde de çok başarılı neticeler elde etmiştir.

Ebüzziyya'nın yukarda anlattığımız kufi ve arabesk süsleme tarzındaki fekalade zarif motif ve süslemelerinin çok takdir eden ve beğenen Abdülhamid,

fikren dinlenmek istediği zamanlar, uğraştığı merakı marangozluk ve tahta oymacılığı işlerinde Ebüzziyya'nın çizdiği arabesk süsleme motiflerini, kufi yazı ve istiflerini , sehpa , masa, etajer, paravana gibi yaptığı muhtelif eşyalara oyma olarak işlemiştir. Halen Yıldız ve Dolmabahçe sarayında yağma edilmekten, çalınmaktan, sağa sola dağıtılıp atılmaktan kurtulabilen bu nadide kıymetli eşyadan tek tük arta kalanlar Yıldız sarayında Üniversite rektörlük odasında Üniversite kütüphanesinde , Topkapı sarayının müdürlük dairesinde bulunmaktadır. Bunların üzerindeki arabesk süslemeler ve kufi yazıların hepsi onun eseridir. ~~Amx~~

Ancak onun bu başarıları ve merakı felaketinin zeminini hazırlamıştır. Abdülhamid , Ebüzziyya'nın Yıldız sarayı ve Yıldız caminin süsleme yazıları için yaptığı çalışmaları için on bin altın ödemiştir. Ebüzziyya bu parayla matbaasını en modern makine ve matbaa levazımıyla donatmış, daha evvel de anlattığımız gibi Avrupa seviyesinde nefis eserler basabilen bir dereceye getirmiştir. Yine yukarda anlattığımız gibi bu başarı Baba Tahirin kıskançlığını yaratmış. Naklettiğimiz jurnallerle onu Konya'ya sürdürmüştür. Ebüzziyya Konya sürgününden küçük oğlu Velid beye yazdığı ve Mithat Cemal'in yayınladığı mektuplarında bu hali anlatırken " ellerim kırılsaydı da o camiın yazıların yazmasaydım, şimdi buralarda sürgünde olmazdım. Ağabeyim burada sen orada tahsilsiz kalmazdınız diyerek çektiği sıkıntıyı dile getirmiştir.

Ebüzziyya'nın tahta oymacılığı da vardır. Rodos zindanlarında kürek mahkumlarına iş sağlamak için bu işe başlamış, çizdiği ve yaptığı modelleri onlara örnek olarak verip meydana getirilen eserlerle bu başsız adamların geçimlerini sağlamalarına yardımcı olmuştur. Konya sürgününde de vakit geçirmek için yaptığı tahta oyma işlerinden kendi buluşu olarak icad ettiği meşhur adam silüetlerinden bu güne kadar elde kalabilen bir kaç örnek dikkate değer eserlerdir.

Ebüzziyya matbaacılık faaliyetinde sadece yukarda anlattığımız güzel eserleri basmakla yetinmemiş, Türk matbacılığına yenilikler getirmek yolunu da bulmuştur. Eski harfler zamanında kullanılan harf çeşitlerimiz arasında yer almış vekitap başlığı, fasıl başlığı olarak , kullanılan

"kufi hurufat" onun kaleminden çıkmıştır. Bunları o devrin tek türk hurufat dökümcüsü olan rahmetli Mehmet Efendi Dökümhanesinde dökmüşlerdir. Bu yazıların kalıpları geçenlerde İstanbul "etih Enstitüsünce alınmış ve yok olmaktan kurtarılmıştır.

Eski yazıda aynan harfle yazılıp o, u, ü, ö, seslerinden hangisiyle okunacağı ancak içinde geçtiği kelimeden anlaşabilen ve "Vav" denilen bazen yukardaki seslerle ve bazende "v" harfi olarak okunan harfin sesli olarak ne yönde okunması gerektiğini üzerine özel birer işaret koyarak çıkaracağı sese göre yönlendiren harf şeklini icad etmiş ve bunlarla basılan "Elif-be"(Alfa-be)ler ilgi çekmiştir. Bu o devirlerin birçok mektep ve lügat kitaplarında da bu harflerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Ayrıca eski yazı harfleri arasında Ebüzziyya tevfiğ denilen ve "K" sesi veren bir harf de onun icadı olarak eski devrin matbaa yazısına girmiş bulunuyordu. Ebüzziyya Tefvik'in Konya'da yapıp Saraya hediye ettiğî halıyı yukarda anlatmıştık. Konya kuruduğü halı tezgahlarında dokuttuğü seccadeler bu gün muhtelif koleksiyoncuların elinde mevcuttur. Son zamanlarda üzerinde arapça " El hükm-ü lil galip"(galip olanın hükmü geçer) yazısını taşıyan nefis bir seccade , birkaç yıl evvel vefat eden Saffet Lütfinin Darüşşafakaya bağışladığı eşyalar meyânında satılmıştır. Bu seccadelerden üç tanesinin kıymetli yazar Nedim Tör ve kızkardeşlerinde olduğü bilinmektedir. Yine Ebüzziyyanın bu halıcılığı yaptığı sırada Konya'da çıkan "Konya" isimli vilayet gazetesinin birinci sahifesinin aynen halıya geçirilmiş bir şekli de Konya Mevlana Müzesinde mahfuzdur.

Hayatında hiç bir şeden yılmayan hiç bir mücadeleden kaçmayan bu adamın belini büken büyük darbe pek sevdiği oğlu ziya'nın 24 yaşında ölmesi olmuştur. Bu felaket onun belini bükmüş, o güne kadar neşe kaynağı olan bu adam mücadele kudretini kaybetmemekle beraber adeta dünyasına küs olmuştur.

Ebüzzıyya'nın eserleri arasında en önemlilerixarakasında : Nümunei Edebiyat-ı osmaniye, Yeni Osmanlılar Tarihi, Lügat-i Ebüzziyya, Durubu emsali Osmaniye, Ne edati hakkında tedebbüat(araştırmalar) isimli olanlardır.

Nümune-i Edebiyatı Osmaniye(Osmanlı edebiyatı örnekleri) bugün düz yazılar denilen nesir kısmı ve şiir kısmı olarak iki cilt üzerine tertiplenmiş ancak sadece nesir kısmı,basılmış olan batı tarzında ilk edebiyat antolojimizdir. bunda Sinan Paşanın "tazaarruat"ından başlanarak Namık Kemal'e kadar olan devredeki edebi örneklerimize pek yerinde yapılmış,seçmeler verilmiş yazarları hakkında da gerekli biyografik bilgiler ilave olunmuştur. Eser hemen cumhuriyet devrine kadar,tek ciddi edebiyat tarihi kitabı vazifesini görmüştür. Ebüzziyya bunu ilk defa 1292(1875) de Rodos zindanında iken hazırlamış affa uğradıktan sonra bastırmış (1876),ölümüne kadar yeni ilavelerle altı baskısını yapmağı başarmıştır.6.ve sonucu baskı ölümünden bir kaç ay evvel piyasaya çıkarılmıştır.Bu baskı ~~eser~~ eserin muhtevası ,terkibi ,baskısı kağıdı ve cildi bakımından bugün dahi matbaalarımızda erişilebileceknefasettedir. Yeni osmanlılar tarihi ,Ebüzziyya'nın bizzat 17 yaşında iken katıldığı Hürriyet ve Meşrutiyet yani Demokrasi uğruna mücadele için,Namık Kemal ve yaşıtı gencecik arkadaşlarının kurdukları gizli örgütün faaliyetini maceralarını tutuklanmalarını,acemiliklerini,~~riyasetinin~~ sönüşlerini,ümitlerini,başarılarını sonra da uğradıkları hüsr anları bütün teferruatıyla anlatan yarı tarih yarı hatırat bir eser olduğu kadar memleketimizin ilk siyasi gizli örgütü hakkında tek kaynak eserdir. Ebüzziyya'nın mebusluğu sırasında gazetesinde tefrika olarak yayınladığı bu eser yarım asır gazete sayfelerinde uyuduktan sonra birkaç yıl evvel yeni yazı ilex ve üç cilt olarak yayınlanmıştır.

Devrinin en kuvvetli dilcileri arasında bulunan Ebüzziyya bu sahada üç eser vermiştir: Lügat-i Ebüzziyya.2 cilt üzerine ve bizde ilk defa kelimeleri küçük resimlerle de ifade eden bir şekilde basılmıştır.Milli kütüphanemizde yapılan ilk resimli lüfat bu eserdir. Ebüzziyya lüğatinde dilimizde ~~kullanılmayan~~ edebi denemeler bazı eserlerle birtakım şiir gazel ve kasidelerden başka bir yerde kullanılmayan arapça ve farça kelimeleri lüğatine almamış sadece gündelik dilimize yerleşmiş ve türkçeleşmiş olan arapça ve farsça kökenli kelimelerle Türkçe kökenli kelime üzerinde durduğunu önsözünde açıklar.Fasikül fasikül basılıp çıkarılan lüğatin I.cildi bitirilmiş cilt halinde piyasaya çıkarıl-

mıştır. II.cildinin, eski yazıyla ayın denilen harfle yazılan "ud" kelimesine kadar gelindiği sırada tutuklanıp Konya'ya sürülmüş, baskısı bitirilmiş geri kalan kısmı ise , mühürlenene matbaada on yıllık rutubet içinde kalarak mahvolmuş çürüyüp gitmiştir. Ebüzzıyya II. Meşrûtiyet yıllarının siyasi çalkantıları İtalyan, Balkan harpleri kargaşalıkları arasında lüğatinin devamını çıkarmak fırsatın bulamamıştır.

Gurubu emsali Osmanıye (Osmanlı atasözleri). Bu eseri ilk defa Şinasi merhum 1863'de 223 sahife, sonra 1870'de 379 sayfa olarak basmıştır. Atasözlerimiz dünyanın bu alanda en zengin olanlarının başında gelenidir. Bu sözler yalnız türkiyemizde değil çin denizinden, Avusturya hududuna kadar uzanan Türkçe konuşan dünkü ve bugünkü Türk illerinde de aynen kullanılır. Yüzyıllar boyunca zaman zaman yazma daha sonra da taş basması olarak atasözleri mecmuaları meydana getirilmiş fakat hepsi ard arda dizilmiş toplama basit broşürler olmaktan ilerigidememiştir. İlk defa bunları ayıklamış alfabetik olarak tasnif edilmiş , derli toplu bir şekilde vermiş olan Şinasi olmuştur. Onun ölümünden on beş yıl sonra Ebüzzıyya Tefvik Şinasi'nin derlediği, 3240 atasözüne 1764 adet daha seçme atasözü ekleyerek çok nefis bir baskı ile ve ciltli olarak ve 510 sayfalık Batı anlamında, bazılarının frenkçe karşılıklarını da vererek tertipli bir " atasözü " eserini kültür kütüphanemize hediye etmiştir. Bugün bu alanda basılan atasözlerinin ana kaynağını bu eser teşkil eder.

"Ne edat-ı Nefyi" hakkında inceleme eserine gelince, Türkçemizde hatta yazarlarımızın çoğnuluğunca yanlış kullanılan bu minicik edatımız, 'Ne' edatı hakkında Ebüzzıyya'nın bu çalışmasından başka yapılmış hiç bir araştırma yoktur. Konya sürgününde hazırladığı bu incelemeyi sürgün dönüşünde matbaasını açar açmaz bastığı ilk kitap olarak kültür hazinemize hediye eden Ebüzzıyya çok güzel ve itina ile bastığı bu 84 sayfalık incelemesinde "Ne " edatinin dilimizde geçirdiği istihalenin tarihçesini bu edatın kullanılışı üzerinde zaman zaman yapılmış münakaşalar ve yazılar hakkında düşüncelerin sunmuştur. Divan edebiyatından başlayarak Servet-i Fünun edebiyatına kadar muhtelif yazar ve şairlerimizin bu edatı kullanım örneklerini de vermiştir. Türk şairlerinin muayyen bir konusu üzerinde yapılmış ilk incelem eserimisede bunnur bunda da öncü

öncülük Ebüzziyya'ya nasip olmuştur.

Bu saydıklarımızın dışında Ebüzziyya'nın 18 biyografi 1 araştırma, 7 derleme, 23 Takvim ve salname eseri vardır. Piyes ve diğer eserlerininie daha yukarıda temas etmiştik.

Ebüzziyya'nın 64 yıllık hayatının bir icmali yapılacak olursa, 17. yaşında politikaya ~~başlamasından~~ bulaşmasından geriye kalan yıllarından 47 senesini 4 yıl Rodos zindanında, 9 yıl da Konya sürgününde ve bu sürgünde del yıl hapsede kalmıştır. Bunların dışında 9'u Abdülhamid, 4'ü Meşrutiyet d vri olmak üzere 13 defa tutuklanmış, evi , yazıhanesi basılmış evrakına el konmuştur. Uğradığı diğer felaketlere yukarıda temas etmiştik.

Ebüzziyya'nın birçok defa tutuklanmaları sürgünleri, gazetelerin kapanması, evrak ve kitaplarına elkonması, matbaasının mühürlenmesi gibi uğradığı güçlüklere yılmadan göğüs gererken, 1896'da hiç beklemediği bir felakete uğramış ve çok sevdiği kabiliyet ve zekasıyla bütün tanıdıklarının sevgi ve takdirlerini kazanan büyük oğlu Ziya'yı henüz 26 yaşına iken kaybetmiştir. Hiç bir şeyden yılmayan Ebüzziyya'nın bu felakete belini bükmüş o güne kadar neşe kaynağı ve hayat dolu bu adam mücadeleye kudretini kaybetmemekle beraber dünyasına küs olarak yaşamıştır.

Vefatında da Bakırköy mezarlığında sevgili oğlu Ziya'sının yanına gömülmüştür. 27 ~~aglık~~ ^{azak} 1913. Memleketine bu kadar ihizmet etmiş vatanını hürriyete kavuşturmak için bunca felakete uğramış olan bu kıymetli büyüğümüzün hala bir mezar taşının bile olmaması cidden hazindir.

تلف افسانہ عربیہ ۱۹۹۳

EBÜZZİYA MEHMED TEVFIK

1849 - 1913

Edib, yazar, dilci, gazeteci, siyasət adamı,
takvimci, matbaacı, yayıncı, hattat, sanatkar

Mehmed Tefvik Ebüzziya 13. yüzyılda Orta Asya nın Anadolu ya olan büyük göç hareketinde, Horasan dan Konya nın (bugün Ankara nın) Koçhisar kasabasına konan, dolayısı ile de, kasabanın "Şereflikoçhisar" olarak anılmasına yol açan, ŞEREFLÜ Aşiretinin Atçeken (Esbkeşan) Hacı-Hasanoğlu ailesine mensubdur. Babası Şereflikoçhisar da evkaf memuru Hasan Kamil Efendi dir. Anne tarafı, Şeyhülislam Ebussuud Efendi ye mensubdur. Hasan Kamil Efendi Maliye Sergi Kalemine tayin edilmesi üzerine İstanbul a gelmiş, küçük oğlu Ebüzziya İstanbul da, Sultanahmet de Toprak Sokak (bugün İnciliçavuş Sokağı) ta dünyaya gelmiştir (H.17 Rebiülevvel 1265 - M. 10 Şubat 1849). Ebüzziya Sultanahmet de Cevri Kalfa Sıbyan Mektebinde iken babasının vefatı üzerine (H. 1274 - M. 1857) devrin adeti gereği "peder mande" denilen usule göre, babasının yerine henüz 7 yaşında olduğu halde, Maliye Sergi Muhasebesi Kalemine çıkarak (stajyer) memur olarak alınmış, babasının maaşının üçte biri olan üç altın lira da maaş bağlanmıştı.(13.12.1857). Ebüzziya 17 yaşına kadar, Maliyenin muhtelif kalemlerinde vazife görmüş, buradan Şura-i Devlet (danıştay) İkinci Sınıf Mülkiye Mülazımı tayin edilmiştir (13.6.1868). Peder mande usulüne göre çıkarak alınan çocuk hem vefat eden babasının maaşından istifade ederken, bir yandan çekirdekten memur yetiştirilmiş olur, diğer taraftan dairenin kültürlü memurları tarafından da eğitilirdi. Ebüzziya mali ede bulunduğu sırada, aynı kalemde kendi yaşında bulunan Abdülhak Hamid ile beraber, Hacı Edhem Paşazade Kadri Bey (Trabzon Valisi) tarafından Arabi, Farsî, ve Edebiyat

altında, Sultanhanamında Yenigeçit (bugün Ayanoğlu Geçidi) de faaliyete geçirmiştir (Mayıs 1872). Bu dört arkadaşın gazete imtiyazı almak için yaptıkları müracaat geri çevrildiğinden, devrin kaçamak usulüne uyularak, yayımlanmakta olan bir gazetenin imtiyazının kiralanması yapılmış ("İbret" Gazetesinin imtiyazı kiralanarak yayına geçilmiştir (13.6.1872). Devrin gazetelerinin traşı 2000 adedini bile bulmazken, İbret bir anda büyük rağbet görmüş ve 19. sayısında 12.000 e çıkması, Mahmud Nedim Paşa hükümetini ürkütmüş, gazete dört ay müddetle kapatılmış (9.7.1872), ve sahiplerinden Nuri Bey Ankara Mektupçuluğuna, Reşad Bey Bilecik Kaymakamlığına, Ebüzziya İzmir de yeni kurulan "Muhakeme-i Kehire-i Merkeziyye" başkatipliğine tayin edilerek İstanbul dan uzaklaştırılmıştır.(9.7.1872). Ancak Ebüzziya Tefik, İzmir e gitmek için maddi imkanı olmadığı bahanesi ile çıkarılacak harcırahını beklerken Sedaret değişikliği olmuş, Mahmud Nedim Paşa azledilmiş, yerine Midhat Paşa getirilmiş (31.7.1872), İzmir mahkemesi de lağvedildiğinden Ebüzziya İstanbul da kalmıştır. Midhat Paşa bir yandan İbret in geri kalan cezasını affederken, öte yandan gazetenin temel direği olan Namık Kemal i Gelibolu ya mutasarrıf tayin edip, İstanbul dan uzaklaştırmakla İbret i ~~SEKİZİNCİ~~ mefluç bırakmıştır. Ebüzziya tek başına bir gazete çıkarmak için "Sirac" (Meşale) ismi altında yaptığı müracaatı Midhat Paşa reddetmesi üzerine, o da "Hadika" (Ziraat gazetesinin imtiyazını kiralamış (7.10.1872), Midhat Paşa nın sedarettten azli üzerine de (18.10.1872), Hadika yı siyasi gazete haline çevirip yayınlamaya başlamıştır. (9.11.1872). Ebüzziya Tasvir-i Efkar matbaasını yayıncılığa da başlamış ilk eser olarak "Reşid Paşa nın Asar-ı Siyasiyesi" derlemesini (12.6.1872) kendi telifi olan "Ecel-i Kaza" piyesini (17.6.1872), Namık Kemal in "Barika-i Zafer" (27.6.1872) ve "Evrak-ı Perişan" ın ilk cüzlerini (30.9.1872), "İstanbul Gazetecileri" isimli kendi telif piyesini (9.11.1872) ve " Salname-i Hadika" yı (Mart 1873)yayınlamıştır. Bu salname

Batı da almanak denilen salnameler tarzında Türkiye de yayınlanan ilk eserdir. Hükümet Hadika nın da yazılarını aşırı bulmuş ve gazeteyi 56. sayısında iki ay müddetle kapatmıştır (29.12.1872). Ebüzziya yazılarına bir dergi çıkararak devam yolunu aramış "Cüzdan" ismi altında yayınladığı mecmua daha ilk sayısında toplatılıp imha edilmiş ve kapatılmıştır (5.2.1873). Memleketimizde toplatılıp imha edilen ilk dergi budur. Bu arada Gelibolu Mutasarrıflığından azledilen Namık Kemal ile Ankara mektupçuluğundan azledilen Nuri Menapirzade İstanbul a dönmüşler ve İbret de tekrar yazılara ~~KAZIMKAZIMKAZIMKAZIM~~ başlamış bulunuyorlardı. Hükümet Cüzdan ı kapattığının ertesi günü İbret i de 110. sayısında bir ay müddetle tatil etmiştir (6.2.1873). Bu arada yeniden sedaret değişikliği olmuş, yeni hükümet Ebüzziya nın ~~İBRETİ~~ "Sirac" gazetesi için istediği ruhsatı vermiş~~XXX~~,Ebüzziya da gazeteyi yayınlanmaya başlamıştır(15.3.1873). Bu sıralarda Namık Kemal in "Vatan Yahut Silistre" piyesi, Güllü Agop Tiyatrosunda arka arkaya oynanmaya başlamış (1.4.1873) ve halkta büyük heyecan ve geniş tezahüratlara vesile olmuş bulunuyordu. Aynı zamanda Ebüzziya nın Sirac Gazetesinde, maaşlarını alamadıkları için yürüyüş yapan tersane işçilerini haklı bulan makaleler yazması , hünkardan bahsederken, devrin adeti şatafatlı tazim cümlelerini kullanmaması hükümeti kuşkulandırmış "Yeni Osmanlılar tekrar ayaklanıyor" endişesi ile Sirac ı sayısında (5.4.1873), İbret i aynı tarihte 130. sayısında kapatmış ve Ebüzziya yı, Ahmed Midhat Efendi yi, Namık Kemal i Nuri Bey i ve İsmail Hakkı Bereketzade yi tutuklayıp Rodos, Magosa ve Akka ya kalebent hapsine göndermiştir (9.4.1873). Ebüzziya tutuklanmadan iki gün evvel kapatılma müddetini dolduran Hadika yı iki sayı çıkarabilmiş, sürgüne giderken Hadika yı ve matbaasını, gazetede mütercim olarak yardımcısı Şemseddin Sami Bey e ve matbaasının baş mürettibi aynı zamanda da makinisti olanArtin Efendiye bırakmıştır.

Şemseddin Sami Bey in çıkarmaya devam ettiği Hadika bir zaman sonra yazılarının şiddeti bahanesi ile kapatılmıştır. Ahmed Midhat Efendi ile beraber Rodos ta kale hapsinde tutulan Ebüzziya geçimini sağlayabilmek için hapisanede hazırladığı yazıları Şemseddin Sami ye göndererek matbaasında "Muharrir" isimli bir dergi yayınlamaya başlamıştır (18.11.1875). Fakat bir mahpus ve sürgünün, ismi ile yazı yazması yasak olduğundan Mehmed Tefrik, henüz 4 yaşında olan ilk oğlu Ziya nın babası anlamına "Ebüzziya" takma adını kullanmıştır. Üç yıl sonra Abdülaziz in hal i ve Sultan Murad in tahta çıkması ile yapılan aflu İstanbul a dönünce, bütün gazetelere verdiği ilan ile (12.7.1876), "Üç yıl boyunca oğlumun isminin arkasına saklanarak hayatını temin etmiş olmasi dolayısı ile bundan böyle bu takma adı isim olarak kullanacağımı" ilan etmiş ve ölünceye kadar da istisnasız bütün yazılarını Ebüzziya olarak imzalamıştır. İsim ailesine soyadı olmuştur. Zindanda iken Victor Hugo nun Angelo piyesini "Habibe Yahut Semahat-ı Aşk" ismi ile adapte etmiş (baskısı 1874), ayrıca Midhat Efendi ile beraber Paul de Cock dan "Üç yüzlü Bir Karı" isimli mizah kitabını tercüme etmişlerdir (yayını 1877). Ebüzziya Batı tarzında ilk edebiyat antolojimiz olan "Numune-i Edebiyat-ı Osmaniyye" yi de Rodos ta hazırlamış, ilk baskısını 1879 da yapmıştır. Ahmed Midhat Efendi ile beraber Rodosta Kurdukları "Medrese-i Süleymaniye" ismi altındaki mekteb (1876) memleketimizde Batı tarzında eğitime başlayan ilk okuldur. Ebüzziya Rodos hapishanelerinde bulunan mahkumların kurduğu atelyede hediyelik tahta öte beri yapmasını öğretmiş, bu parçaların İstanbul da ve Mısır da gördüğü rağbet, mahpuslara geçim imkanı sağlamıştır. Af ile İstanbul a dönen Ebüzziya, Sultan Murad in hastalanıp hal edilmesinden sonra tahta geçen Sultan Abdülhamid in hazırlattığı Kanun-ı Esasi çalışmalarına katılmış, aynı zamanda sarayda kurulan "Cemiyet-i Mütercimîn"de görevlendirilmiştir. Meşrutiyetin ilanı (23.12.1876) Meclis-i Mebusan in kapanması,

ismi altında 1881 (H.1299) de Galata da Arab Camii yanında açmıştır. Matbaasının yayıncılığa devam eden Ebüzziya halka okuma alışkanlığı vermek için ucuz cep kitapları yayınına geçmiş ve "Kitaphane-i Meşahir" ismi altında ~~XXXXXXXXXX~~ başladığı yayınlara (1881) "Kitaphane-i Ebüzziya" olarak devam etmiştir (1886). Bu seride 110 çeşit kitap yayınlamıştır. Bunlar Namık Kemal, Şinasi gibi devrin en kudretli ediplerinin eserlerini kendi teliflerini ihtiva etmektedir. Bu arada, ~~XXXXXXXXXX~~ Türkçeden Türkçeye, fasikül fasikül yayınlamaya başladığı Lügat-ı Ebüzziya (1887) memlekette resimli olarak basılan ilk lügat olmuştur. Eser Ebüzziya'nın sürgüne gönderilmesi ile ikinci cildinde "ÜD" kelimesinde yarım kalmıştır. Ebüzziya devrinin en usta kufi hattatı ve kendisinin "Türki" diye adlandırdığı Türk tarzı Arabesk tezyinatta üstad sayıldığı için, Sultan Abdülhamid Yıldız Sarayının salonlarını ve Yıldız Caminin (Hamidiye Camii) bütün tezyinatını ve ~~şevhalarını~~ Ebüzziya'ya yaptırmıştır (1885). Sanatkarlıktaki başarısını takdir eden Sultan Abdülhamid kendisini "Mekteb-i Senayi" (Sultan Hamid Sanat Okulu) ye müdür ^(7.11.1891) yapmıştır. Ancak Ebüzziya mektebin her konudaki atelyesini yeni makine ve edevat ile donatıp İtalya dan ve Fransa dan sanatkar ustabağları getirtmesi aleyhine bir sürü jurnal verilmesine yol açmış, bilhassa İtalya dan, "Yeni Osmanlıların kuruluşlarında örnek aldıkları "Carbonari" gizli örgütünün elemanlarını getirtti, devlet aleyhine örgüt kuruyor" yollu jurnaller ~~XXXXXXXXXX~~ Hünkârı kuşkulandırmış, kendisini müdürlükten alıp, Şura-yı Devlet azalığına vermiştir (1.12.1892). Ebüzziya bu arada "Servet", "Malumat" gazeteleri ile "Hazine-i Fünun", "İrtika", "Musavver Fen ve Edeb" gibi dergilere imzası ile siyasi olmayan makaleler yazmış ve mümkün olduğu kadar siyasete bulaşmamaya gayret etmiştir. Ancak bütün bu çabalarına rağmen 1877 - 1900 yılları arasında 10 defa tutuklanmış, zaptiye nezaretinde, Yıldız Sarayında hapsedilmiş, sorgulara çekilmiştir. Devrin en korkunç hafiyesi "Malumatçı Baba Tahir" lakaplı hafiyenin üst üste

"Matbaasında aleyhine bildirisi basılıyor!"
verdiği "Jön Türkler ile çalışıyor." jurnalleri bir tarafta, öbür tarafta da Ebüzziya'nın Paris'te hazırlanan "1900 yılı Milletler Arası XXX Büyük Sergi"ye gitmek için ısrarlı talepleri Sultan Abdülhamid'i büsbütün şüphelendirmiş, Ebüzziya'yı ~~XXXX~~ "matbaacılık ile Şura-yı Devlet üyeliği birbirine uygun değildir, matbaanı kapat. "iradesine, Ebüzziya'nın verdiği "ben matbaacıyım, Şura-yı Devletten istifa ediyorum." cevabı bardağı taşıran damla olmuş, Ebüzziya tutuklatılmış, aynı gün "Mekteb-i Sultani" (Galatasaray Lisesi) son sınıf talebesi olan ortanca oğlu Talha da tutuklanarak, baba-oğul Konya'ya sürgüne gönderilmiştir (8.4.1900). Ebüzziya ve oğlunun Konya sürgünü II. Meşrutiyetin İlanına kadar (24.7.1908) dokuz yıl sürmüştür. Sürgünlüğü boyunca matbaa hem mühürlü hem de gece gündüz zaptiye nezaretinde tutulmuş, rutubetten makineler ve edevat ile basılmış olan pekçok kitap büyük zarar görmüştür. Ebüzziya Konya'da sürgün yıllarında "Konya Vilayet Gazetesi"ne imzasız makaleler yazmış aynı zamanda kurdurduğu özel tezgahlarda arabesk resimlerini çizdiği ve kufi yazılarını son derece zarif nadide duvar halıları, seccadeler dokutmuştur. Bu seccadelere seçerek koyduğu hadisi şerifler ve ayet-i Kerimeler anlam bakımından hünkara karşı protesto mahiyetindedir. Halıcılık tarihinde halı yoluyla yapılmış ilk protesto eylemidir. Meşrutiyetin ilanı ile çıkan aftan İstanbul'a dönen Ebüzziya, İttihat ve Terakki fırkasına katılmış, seçimlere Konya'dan aday olmuş, Konya'nın bir sancağı olan Antalya'dan Konya - Antalya mebusu seçilmiştir (12.15.1908). Teşrii hayatını sürdürürken bir taraftan da matbaasını yeniden inşaaya çalışan Ebüzziya sürgünken çıkarılmayan Mecmua-i Ebüzziya'yı tekrar yayına başlamıştır. Kendisi sürgünde iken vefat etmiş olan, Yeni Osmanlıların büyük yardımcısı ve dostu, Fransız gazeteci G. Giampietri'nin kapalı duran "Courrier d'Orient" (Kurye Doryan) - Doğu Postası isimli gazetesinin hisselerini satın alarak, sabah ve akşam olmak üzere, günde iki defa Fransızca yayınlamaya başlamıştır (20.4.1909). Aynı zamanda Şinasi'nin

oğlu Hikmet ten Tasvir-i Efkar ın telif hakkını satın alarak, gazeteyi Yeni Tasvir-i Efkar ismi altı da yayınlamaya başlamıştır(31.5.1909). Kaleme aldığı "Yeni Osmanlılar Tarihi" ni de ilk sayıdan itibaren gazetesinde tefrika olarak yayınlamaya başlamıştır. Mebusluğu sırasında memlekette çıkarılan ilk "Matbuat Kanunu" nu başkanı bulunduğu komisyon hazırlamıştır. Türkiye den İngiltere yi ziyarete gönderilen ilk mebus heyetinin başkanlığını Ebüzziya yapmıştır (1909). Ebüzziya II. Devre seçimlerine katılmayarak mebusluğu bırakıp, kendisini gazetesine, matbaasına ve yayınlarına vermiştir. Sürgün sırasında hazırladığı "Ne Edat-ı Nef'i" eserini çıkarmıştır (). II. Meşrutiyetin ilanı ile başlayan huzursuzluk memleketi git gide artmış, farsattan istifade Avusturya Bosna ve Hersek vilayetlerimizi ilhak etmiş (), ardından 31 Mart vakası patlak vermiş, Hareket Ordusunun İstanbul a girmesi, sokak muharebeleri, Sultan Abdülhamid in hal olunması, İttihat- Terakki ile Hürriyet ve İtilaf fırkalarının kıyasıya birbirlerine girmeleri, hükümetlerin peşpeşe kurulup devrilmeleri, İtalyan Harbi, ardından, Balkan Harplerinin patlak vermesi, arka arkaya ilan edilen Ürfi idareler içinde , hükümetlerin yanlış ve felaketli icraatı karşısında, gazetesi ile çetin bir mücadeleye girişmiş olan Ebüzziya bu yüzden 31.5.1909 dan 27.1.1913 e kadar, 43 aylık devrede gazetesi on defa kapatılmış, her seferinde gazetenin isminideğiştirerek (Yeni Tasvir-i Efkar, Tasvir-i Efkar, Hak, Yine Tasvir-i Efkar, İntihab-ı Efkar, yine Tasvir-i Efkar, yine İntihab-ı Efkar, Tefsir-i Efkar, Tasfir-i Efkar) isimleri altında yayına devam imkanları aramış, kendisi tutuklanmış (14.1.1913), matbaası mühürlenmiştir. Son tutuklanmasında kalp hastası olduğuna aldırılmayıp, hapse atılması, hastalığını artırmış, Bab-ı Ali baskını ile iktidara geçen hükümetçe serbest bırakıldığının ertesi günü gazetesinden Erenköyündeki evine dönerken Kadıköy vapurunda kalp krizinden vefat etmiştir(27.1.1913). Bakırköy mezarlığında aile makberesinde gömülmüştür.

EBÜZZİYA Mehmed Tefrik. Yazar, edebiyatçı, Gazeteci, takvimci, matbaacı, yayıncı, siyaset adamı, hattat,, sanatkar. (17.2.1849 - 27.1.1913)

Aslen Orta Asyanın Khorasan ilinden 13. yüz yılda Anadoluya göç eden aşiretlerle Konyanın Koçhisar kasabasına gelüp yerleşen ve buraya "Şerefli" ismini veren "Şerefli" aşiretinden, Atçeken Hacı Hasan Oğullarındandır. Babası evkafl mümeyyizi iken İstanbula tayin edilen ve Maliye Sergi kalemi memuru olan Hasan Kâmil Efendidir. Tefrik Bey İstanbul'da Yerebatan'da Toprak Sokakda (bugün İncili Çavuş Sok.) doğmuştur. Divan Yolunda Cevriye Kalfa Sıbyan mektebinde beş yaşında başlamış, sekiz yaşında iken babasının ölümü üzerine, o devrin adetince "peder mende" denilen usulle, babasının bir kısmı maaşile, 300 kurş (3 altın) maaşla, Maliye Sergi Kalemine "çırağ" (maaşlı stajyer) edilerek memuriyete başlatılmıştır. (13.12.1857). O devirde ufacak çocuklar memuriyete babalarından boş kalan yere alınırlar, hem tam anlamile çekirdekten devlet memuru yetişirler, hem de buldukları kısmın tecrübeli, bilgili yaşlılarından ders görerek eğitilir, kültür edinirlerdi. Ebüzziya ile beraber aynı yaşta, aynı kalemde bulunan Abdülhak Hamid' hocalık eden ve Arabî, Farsî, edebiyat dersleri veren Hacı Edhem Paşa zade Kadri Bey (Trabzon Valisi) olmuştur. Ebüzziya Maliye Nezaretinin çeşitli kalemlerinde bulunduktan sonra, Şura-yı Devlet (Danıştay) mülazımlığına alınmıştır (13.6.1868). Memurluğu sırasında eğitimini ilerletmek için osırada kurulan "Cemiyet-i İlmîye-yi Osmaniye" (1862) de halka açık konferans mahiyetindeki derslere devam ederken, bir yandan da gazeteciliğe merak salmış, Ruzname-i Ceride-i Havadis'de çalışmaya başlamıştır (1864) Bu sırada Namık Kemâl ve onun vasıtasile Şinasi ile tanışmış, Tasvir-i Efkâr a da (1864) yazmaya başlamıştır. Kemâl ve arkadaşlarının 1865 de kurdukları "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" ne katılmıştır (1866). Yirmi yaşında Terekki gazetesinin yazı işleri müdürü olmuş (1868), onun idaresinde iken Terekki'nin ilâvesi mahiyetinde olan "Terekki ^{adde} Mubâirât" (Müslüman Kadınları) isimle ilk kadın dergisi (1868), "Terekki Eglencesi" ve "Letaif-i Asar" (1870) iki mi-dergisi yayınlamıştır. "Hakaik-ül Vekayi" ~~www~~ gazetesine de yazmaya başlayan Ebüzziya (1870), "Hayal" (1871) ve "Çingiraklı Tatar" (1871) dergilerinde de çalışmıştır. Bu arada Ebüzziya'nın gazetelerde çıkan tenkid yazılarına kızılması üzerine "Şura-yı Devlet muavinliği gazete muharrirliği ile bir arada olamaz!" bahanesile, Şura-yı Devletten çıkarılmıştır (17.2.1872) Bu sırada bir kaç ay evvel vefat esen Şinasi'nin, "Tasvir-i Efkâr Matbaası" nı (kol ~~ilk~~ kuvvetile ~~www~~ çalıştırılan ve baskı makinesi denilen

ve Ebüzziya Tevfik'e, gayeleri olan "memleketi meşrutiyet idaresine yönelt-
 mükürücü" yayınlarında bulunabilmeleri için hediye etmiştir. Namık Kemâl ve
 arkadaşları, haklarını Ebüzziya'ya terk ederek kendisinin tek başına bir
 matbaa sahibi olmuşlardır. Ebüzziya, matbaayı, Şinasi'nin ismine hürmeten
 "Tasvir-i Efkâr Matbaası" ismi altında açmıştır (Mayıs 1872), (Sultan Hama-
 mında Yeni Geçit, bugün Ayanoğlu Geçidi). Ebüzziya, Kemâl, Nuri, Reşad Bey-
 ler derhal faaliyete geçerek, ~~www~~ kendilerine gazete çıkarma imtiyazı ve
 rilmediği için, imtiyazını kiraladı. İkinci "İbret" gazetesini çıkarmaya
 başladılar (13.6.1872). Bu dört gencin gazetesi kısa zamanda Türkiyenin
 en ciddi ve en çok okunan gazetesi olmuş, tirajı, 19 uncu sayıda, o devir
 için şaşılacak rekor seviyesine, 12 binz ulaşmıştır. Ancak İbret'in neşri-
 yatını ağır bulan Mahmud Nedim Paşa hükümeti 19 uncu sayıda gazeteyi dört
 ay müddetle kapatmış (9.7.1872) ve tamamen de susdurmak için sahiplerinden
 Nuri Beyi Ankara mektupçuluğuna, Reşad Beyi Bilecik Kaymakamlığına, Ebüzzi-
 yayı İzmirde yeni kurduğu "Mahkeme-i Kebire-i Merkeziye" Başkâtipliğine ta-
 yin le İstanbul'dan uzaklaştırmıştır (9.8.1872). Ancak Ebüzziya vazifesine
 hareket etmeden Mahmud Nedim Paşa azil ve yerine Midhat Paşa tayin olunmuş
 (31.7.1872), İzmir Mahkemesi lağvedilmiş, Ebüzziya da bu "teb'id" (uzaklaş-
 tırılma) yollu memuriyete gitmekten kurtulmuştur. Midhat Paşa bu arada Na-
 mık Kemâl'ı Gelibolu Kutasarrıflığına tayin edip İstanbuldan uzaklaştırmış,
 İbret'in geri kalan cozasını af etmiş, fakat Ebüzziyanın gazeteyi ele
 almasına müsaade etmediği gibi, tek başına çıkarmak için imtiyazını almak
 için baş vurduğu "Sirac" gazetesine de ruhsat verdirmemiştir (7.10.1872).
 Muhakkak bir gazete sahibi olmak isteyen Ebüzziya, o zamana kadar bir zira-
 at gazetesi olarak çıkan "Hadika" nın imtiyazını kiralamış, ~~wwwwwwwwwwww~~
~~wwwwwwwwwwww~~, Midhat Paşa nın sedarettten uzaklaştı-
 rılmasından ~~wwwwwwwwwwww~~ (18.10.1872) yararlanarak, siyasi gazete haline
 çevirip yayınlamaya başlamıştır (9.11.1872).

Ebüzziya bu arada Tasvir-i Efkâr matbaasında yayıncılığa başlamış,
 "Reşid Paşa'nın asar-ı siyasiyesi" derlemesini (12.6.1872), ilk ~~www~~ halka
 pınanan telif piyesimiz olan "Ecel-i Kaza" yı (27.8.1872), Namık Kemâl
 in "Barika-i Zafer" (27.6.1872) ve "Avrak-ı Perihan" ın ilk cüzlerini
 (30.9.1872) yayınlamıştır. ~~wwwwwwwww~~ "İstanbul Gazetecileri" isimle ikinci telif
 piyesini yayınlamış (9.11.1872), yıl sonunda "Salname-i Hadika" (mart 1872)
 isimle, Türkiyede ilk defa yayınlanan almanak ~~wwwwwwwww~~ çıkarmıştır.
 Ebüzziya gazetesinin yanında dergi de çıkarma teşebbüsüne girişmiş, ancak
 "Cüzdan" isimle yayınladığı dergi, daha ilk sayısında hem kapatılmış hem
 de toplatılmıştır (27.1.1873). Bu dergi Türkiyede toplatılan ilk dergidir.

Bu sırada Hükümet, yazılarını aşırı bulduğu "Hadika" yı ~~www~~ 56. sayıda, iki ay müddetle kapatmıştır (29.12.1872). Ebüzziya yayına devam edebilmek için "Cüzdan" isimli bir dergi yayınlamış, ancak mecmua daha ilk sayısında hem kapatılmış hem de toplatılmıştır. (Bu memleketimizde ilk toplatılan dergidir (5.2.1873) Hükümet ertesi günü de 109. sayısında "İbret"i bir ay kapatmıştır (6.2.1873). Bu sırada tekrar sedaret değişikliği olmuş, daha evvel Ebüzziya'nın red edilen "Sıraç" gazetesinin ruhsatı çıkmıştı, gazetesi yayınlanmıştır (15.3.1873). Bu tarihten iki ay sonra da, Namık Kemal'in arka arkaya oynanan (1.4.1873) "Vatan yahud Silistre" piyesine halkın gösterdiği coşkun tezahürattan kuşulanmış, ~~www~~ Namık Kemal ve arkadaşlarını -Ebüzziya, Nuri Menapir zade, Ahmed Midhat Efendi, İsmail Hakkı Bereketzade - tutuklatmış (7.4.1873) sürgüne ~~www~~ kale hapsine göndermiş (9.4.1873) Sıraç ı ve Ebüzziyanın çıkarmak üzere olduğu Sıraç edebî dergisini ve İbret'i müebbed olarak kapatmıştır. Bu olaydan iki gün evvel ceza müddetini doldurup tekrar çıkmaya başlayan Hadika ise ~~www~~ Ebüzziyanın yanında gazetelerinde mütercimlik eden Şemseddin Sami Bey çıkarmış, sonra hükümetin müdahalesiyle Hadika da tamamen ortadan kalkmıştır (19.4.1873).

Rodos kalesinde hapse, Ahmed Midhat Efendi ile birlikte gönderilen Ebüzziya, orada Sultan Abdülaziz'in hâl' ve Sultan Murad'ın tahta çıkarılıp (30.5.1876) siyasi af ilân etmesine kadar kalmıştır (31.5.1876). Ebüzziya Rodos sürgünlüğü sırasında "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye" ismi altında batı tertibinde ilk edebiyat antolojisini yazmış (yayını 1879), Viktor Hugo'nun An piyesini, "Habibe yahud semahat'ı aşk" isimle adapte edip bastırmış (1874), Ahmed Midhat Efendi ile beraber, Paul de Kock'un "Üç yüzlü Kadın" eserini çevirmiş (başlığı 1877), "Muharrir" isimle de edebî bir dergi yayınlamaya başlamıştır (18.11.1875). Şemseddin Sami Beyle Mihran Efendi de işletmesini üzerlerine aldıkları matbaasında bu mecmuayı basmışlardır. Bir mahkûmun imzası altında yayın yapması yasak olduğundan, Tevfik Bey eserlerini, oğlu Ziya ya izafetle, "Ziya'nın babası" anlamında "Ebüzziya" takma adını kullanmıştır. Afla İstanbula dönünce de gazetelere verdiği ilânlarla (12.7.1876) bundan böyle bu takma adı isim olarak benimsediğini ~~www~~ bildirmiştir. Rodos sürgünlüğü sırasında, Ahmed Midhat Efendi ile beraber, memleketimizin ilk batı anlam ve usullerinde terisat yapan "Medrese-i Süleymaniye" mektebini kurmuşlardır (1876).

Tahta geçirilen yeni hükümdar ~~www~~ Sultan Murad, delirmiş, tahttan indirilmesi gerekmiş, yerine ikinci Abdülhamid çıkarılmıştır (31.8.1876).

da kendi derlemeleri kadar Namık Kemal'in Şinasi'nin ve devrin en kuvvetli kalemlerinin eserlerinden oluşan 114 kitap çıkarmıştır (1886 - 1897). Bu "Lugat-ı Ebüzziya" ismi altında Türkçeden Türkçe ye fasikül fasikül yayınlamaya başladığı (1887) lugat, sürgüne gönderilmesi ile 2. cildinde eski harflerle yazının "ayın" harfinde, "ut" kelimesinde yarım kalmıştır (nisan 1899). Bu lugat bizde resimli olarak basılan ilk lugattır.

Ebüzziya, devrinin en güzel "Küfi" yazı hattatı ve arabesk süsleme sanatında en güzel "Türk Arabesk" i sanat'kârı olduğundan, Abdülhamid yeni yaptırdığı "Yıldız Camii (Hamidiye Camii) içinde kubbe altı çenberini çepre çevre kuşatan, Küfi ile yazılmış "Sure-i Melek" i ona yazdırdığı gibi gerek caminin çeşitli kısımlarındaki gerekse restore ettirdiği ve ilâve kısımlar yaptırdığı Yıldız Sarayının bütün arabesk süslemelerini de ona yaptırmıştır (1885). Abdülhamid, Ebüzziya'yı "Mekteb-i Sanayi" (Sultan Ahmed Teknik Okulu) Müdürlüğüne getirmiştir (1.11.1891). Ebüzziya bir yıl süren müdürlüğünde, mektebin çeşitli meslek atelyelerini Avrupadan getirttiği yeni tezgâh ve aletlerle teçhiz etmiş, İtalya ve Fransadan getirttiği çeşitli meslek usta başı ve öğretmenleri ile, mektebi Batı Teknik okulları seviyesine çıkarmıştır. Abdülhamid, Ebüzziya aleyhinde verilen jurnaller üzerine onu kendisini mektep müdürlüğünden alarak, Şura-yı Devlet azalığına atamıştır (1.12.1892). Bu yıllarda Ebüzziya 26 yaşındaki büyük oğlu "Ziya" yı kaybetmiş (1896) bu felâketi kendisini son derece sarsmıştır. 1893 - 1900 arasında Ebüzziya, "Servet", "Malûmat" gibi gazetelerle "Hazine-i Fünun", "İrtika", "Musavver Fen ve Edep" gibi dergilere, imzasız siyasi olmayan makaleler yazmış ve mümkün olduğu kadar siyasetten uzak durmağa çalışmıştır. Bu dikkatine rağmen Abdülhamid devrinin 1877 - 1900 arası on defa tutuklanmış, Zaptiye Nezaretinde, Yıldız Sarayında hapsedilmiş, sorgulara çekilmiştir. Bunların en uzun süreni 1891 ve 1894 de olmuştur. Nehayet, "Malûmatçı Baba Tahir" lakabile anılan, Hünkârın meşhur ve kudretli hafiyesi Mehmed Tahir'in "muzır faaliyetinde bulunuyor" yollu mükerrer jurnalleri üzerine, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde (Galatasaray Lisesi) son sınıf talebesi olan 21 yaşındaki oğlu Talhâ ile birlikte Konya'ya sürgün edilmiştir (8.4.1900).

Konya sürgünlüğü sırasında vali bulunan Avlonyalı Ferid Paşa (sadrazam) liberal fikirli bir kimse olduğu gibi, ikinci eşinin de dayısı olduğundan, nisbeten serbest hareket edebilmiş, bundan istifade ile Konya Vilâyet gazetesine imzasız makaleler yazmıştır. (1902 - 1908). Affından sonra basırdığı "Ne edat-ı nef'i hakkında tetebbüat" isimli araştırmasını yazmış (19.2.1903) ve henüz basılmamış diğer eserlerini hazırlamış, incelemelerde bulunmuş. resim yapmış. ve Konya'da 1894 yılında...

6
Aynı zamanda da geçimini sağlamak için, oğlu Talhâ ile birlikte Konya şehrinde halı tezgâhı kurdurup Lâdik ten getirttiği halıca ustaları ile, Halı yazılarını Küfî ile yazdığı ve arabesklerle süslediği, Ayet'i Kerime, Hadis ve Kelâm -ı kibarları havi, duvar halıları, seccadeler ve duvar levhaları dokutmuştur. Bir eşi daha bulunmayan bu eserlerin bir örneği Dolmabahçe sarayındadır. Konya Mevlânâ müzesinde bulunan, Konya gazetesinin bir sayısının bütün sahifesinin dokuma ile aksettirilmiş bulunduğu seccade de onun tezgâhında dokuttuğu bir eserdir. Bu arada Konya'da sürgün ken ele geçen bir mektubunda hafiyelere hakaret ettiği bahanesile bir dene de hapse mahkûm olmuştur.

İkinci Meşrutiyetin ilânı (24.7.1809) ile çıkarılan siyasi aflu Ebüzziya İstanbula dönmüş (2.8.1908), İttihad ve Terakki Fırkasına girmiş, yapılan seçimlerde, Konyanın bir livesı olan Antalya'dan mebus seçilmiştir (12.11.1908) . Bir yandan teşrii hayatını sürdürürken diğer taraftan da 9 dokuz yıl boyunca mühürlü kalmış ve harabolmuş matbaasını yeniden kurup faaliyete geçirmiştir - Divan Yolunda bugünkü sağlık müzesi binasında(1909) Çeşitli gazete ve dergilere yazdığı makalelerle gazeteciliğine devam eden Ebüzziya, Abdülhamid tarafından yasaklanmış ve vâ sahibi vefat etmiş bulunan , Kemal ve Şinasi ile Yeni Osmanlıların vefakâr dost ve yardımcısı, türk dostu Fransız gazeteci Korsikalı G.Giampietri gazetesi "Courrier d Orient" (Kurye Doryan - Doğu Postası) isimli gazetesinin bir kısım hisselerini veresesinden satın alarak sabah ve akşam baskıları olmak üzere, fransızca yayınlamaya başlamıştır (20.4.1909) . Birkaç ün sonra da Şinasi'nin ismine hürmeten, oğlu Hikmet Şinasi'den satın aldığı telif haklarına dayanan imtiyazla "Yeni Tasvir-i Efkâr" ı çıkarmaya koyulmuştur (26.5.1911) . Ebüzziya mebusluğu sırasında çıkarılan demokratik "Matbuat Kanunu" nu hazırlayanlar arasındadır ve Mecliste komisyonun sözcülüğünü etmiştir. İngiltere Parlamentosunu ziyarete giden ilk mebuslar heyetine başkanlık etmiştir(1909) . Midhat Paşanın heykelinin dikilmesi için yaptığı bir teklifi kanunlaştırmadan meclis kendini feshetmiş, Ebüzziya yeni seçimlere katılmayarak kendini sadece gazeteceliğe vermiştir.

İkinci Meşrutiyetin ilânı ve Ebüzziya'nın sürgünden dönüşü sırasında başlayan devreden itibaren memleketin siyasi durumu git gide karışmış, içerde 31 mart vak'ası, Hareket Ordusu nun İstanbul'a girmesi, sokak çarpışmaları, Abdülhamid'in hal'i, İttihad ve Terakki partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisinin kıyasıya birbirlerine girmesi, hükümetlerin peş peşe kurulup devrilmesi. dış gaile olarak Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i il

15

ECEL-İ KAZA. Piyese. Bu eser Türkiye'de Türk halkına oynanan ilk telif piyesidir. Eser Ebuzziya Tefvik Beyindir. Kitap olarak çıkmış (17.8.1872), Gullu Agop'un Gedik Paşa Osmanlı Tiyatrosunda ilk defa 29.11.1872 ee oynanmıştır. Telif eser hakkında ilk eleştiri de Ali Bey tarafından Diyojen Dergisinde yapılmış (No.167, 23.11.1288), eser, Şekspirin Romeo - Jülyet'i ile mukayese edilecek kadar ileri varılmıştır. Yine bu eser, hasılatı "Tiyatro San'at-karları yararına" olmak üzere sahnelenen ilk www piyes dir (Osmanlı Tiyatrosu, 261.1873). Ecel-i Kaza, beş fasıl, altı perde bir faciâ (dram) dir. Perdeler kısa dir. Eserin ön sözünde yazarın tiyatro görüşü belirtilmiştir: ~~www~~ gerçekçi bir görüştür. Piyesin konusu müstebit bir idareci (Erzurum Valisi Lâz Ahmed Paşa) nin idare ettiği vilâyet halkı kadar aile fertlerini de ağır bir baskı altında bunaltmasıdır. Aile içinde paşanın kızı hürriyet fikirlerini temsil etmekte ve babasının ~~www~~ baskılarına yani istibdad idaresine karşı mücadele etmektedir. ~~www~~ çarpışma den ve ~~www~~ Eserin özelliği istibdad ve hürriyet fikirlerinin çarpışmasını sergilemektir. Bu iki görüş arasındaki diyaloglar, Ecel-i Kaza'ya sadece sahnelenen ilk telif eser değil, aynı zamanda da sahnelenimizde " Hürriyet Fikirleri" nin ilk defa haykırılma yolunu ~~www~~ açan eser yapılmıştır. O devirde büyük rağbet görmesi ve yazarının tutuklanıp (9.4.1873) sürgüne gönderilene kadar bir çok defa tekrar edilmesi bu yüzdendir.

Eşhas : Lâz Ahmed Paşa, Erzurum Valisi - Numan Bey, Paşanın kardeş çocuğu - Pertev Bey, ~~www~~ Erzurum Beyzadelerinden - Fazıl Bey, Pertev'in arkadaş - Hulusî Efendi, Miftü - ~~www~~ Serefraz Hanım, Paşanın eşi - Nimet Hanım, Paşanın kızı - Kahya kadın, dadı, cariler, uşaklar, tatar postacı.

DURUB-U EMSAL-İ OSMANIYE w Şinasi' nin eseri .Şinasi Pariste kavradığı batı metodu ile, birçok sahada olduğu gibi bu alanda da ilk adımı atmış, ilmi sayılabilecek ilk "Ata Sözü" eserini vermiştir. "Durub-u Emsâl - Ata Sözü" derhemesi olarak bizde basılan üçüncü eserdir. İlk ikisi Şair Hafzının (1848), Vacid Efendinin (1858) tarihli leridir. Taş baskısı 25 ve 31 sahifelik broşürlerdir . Şinasi eserini Pariste tahsilde iken hazırlamış (H.1268 - M.1851) ve ~~bu~~ matbaa hurufatı ile, kendi matbaasında vasmıştır (~~1280~~ (H.1280 - M.1863), Tasvir-i Efkâr Gazetehanesi). 229 sahifedir.

Şinasi ön sözünde hem eserini hem de Ata Sözü'nün ne olduğunu bir kaç cümle ile anlatır :

"Durub-u Emsâl ki hikmet-ül avamdır lisanından sadır olduğu bir milletin mahiyet-i efkârına delâlet eder.

Durub-u Emsâl Osmaniye ise cümleten manidardır. Binaen aleyh bunların kaba tabiratinin müstemil olanlarından mada ekserini

~~şu~~

işbu mecmuaya elifba tertibi üzere derceyledim. Arabî ve Farsî ve Fransızca bazı mukabilleri tercümelerile beraber ilâve kılıldığı, gibi lafzen ve yahud manen durub-u emsâli mütezammın olan bir takım Türkçe ebyat ile ibarat-ı menasure dahi istidlâl makamında zeylolundu. (tanzimi 1268) "

Eserin ön sözünde belirtildiği gibi, Ata Sözlerimizin Arapça, Farsça ve Fransızca dillerindeki karşılıklarından bulabildiklerini vermiş ve bunların Divan Edebiyatında kullanıldığı beyitleri ve mısraları da misâl olarak ~~sunulmakla~~ sunulmakla da ilk mukayeseli eser olmuştur. Şinasinin Ata Sözlere üzerinde çalışması bir merak neticesi değildir, Türk halkının düşüncesini, felsefesini, dünya görüşünü ve hayat anlayışını ortaya koymak içindir.

Ölümünden bir yıl evvel, Şinasi, eserinin ikinci baskısını, genişleterek yapmış, 3240 mesel ve deyim derlemiştir. (329 sahife. H. 1287 - M.1870, Tasvir-i Efkâr Matbaası). Ebüzziya Tefîk bu baskının tashihlerini, Şinasinin kendisine yaptırdığını yazar.

Eserin üçüncü baskısını Ebüzziya Tefîk yapmış ve kitap "Durub-u Emsâl Osmaniye , Şinasi - Ebüzziya " isimle çıkmıştır (20 Şevval 1302 - M. 6 Ağustos 1885) . Şinasinin takibettiği medtoda uyan Ebüzziya, esere 1764 Ata Sözü ve deyim eklemiş yekün 4004 olmuştur. Ebüzziya eklediklerinin Şinasi'nin derlediklerinden ayrılabilmesi için, yanlarına özel bir işaret koymuştur. Ebüzziya'nın bu eseri, bugün bile bir baskı nefaseti sayılarak ~~güzel~~ ve nefasetle basılmıştır.

4

EBÜZZİYA Mehmed Tefvik. Yazar, edebiyatçı, Gazeteci, takvimci, matbaacı, yayıncı, siyaset adamı, hattat,, sanatkâr. (17.2.1849 - 27.1.1913) Aslen Orta Asyanın W Horasan ilinden 13. yüz yılda Anadolu'ya göç eden aşiretlerle Konyanın Koçhisar kasabasına gelüp yerleşen ve buraya "Şerefli" ismini veren "Şereflu" aşiretinden, Atçeken Hacı Hasan Oğullarındandır. Babası evkaf mümeyyizi iken İstanbula tayin edilen ve Maliye Sergi kalemi memuru olan Hasan Kâmil Efendidir. Tefvik Bey İstanbul'da Yerebaten'da Toprak Sokakda (bugün İncili Çavuş Sok.) doğmuştur. Divan Yolunda Cevriye Kalfa Sıbyan mektebinde beş yaşında başlamış, sekiz yaşında iken babasının ölümü üzerine, o devrin adetine "peder mande" denilen usulle, babasının bir kısım maaşile, 300 kuruş (3 altın) maaşla, Maliye Sergi Kalemine "çırağ" (maaşlı stajyer) edilerek memuriyete başlatılmıştır. (13.12.1857). O devirde ufak çocuklar memuriyete babalarından boş kalan yere alınırlar, hem tam anlamile çekirdekten devlet memuru yetişirler, hem de buldukları kısmın tecrübeli, bilgili yaşlılarından ders görerek eğitilir, kültür edinirlerdi. Ebüzziya ile beraber aynı yaşta, aynı kalemde bulunan Abdülhak Hamid' hocalık eden ve Arabî, Farsî, edebiyat dersleri veren Hacı Edhem Paşa zede Kadri Bey (Trabzon Valisi) olmuştur. Ebüzziya Maliye Nezaretinin çeşitli kalemlerinde bulunduktan sonra, Şura-yı Devlet (Danıştay mülâzımlığına alınmıştır (13.6.1868). Memurluğu sırasında eğitimini ilerletmek için osırada kurulan "Cemiyet-i İlmiye-yi Osmaniye" (1862) de halka açık konferans mahiyetindeki derslere devam ederken, bir yandan da gazeteciliğe merak salmış, Ruzname-i Ceride-i Havadis'de çalışmaya başlamıştır (1864) Bu sırada Namık Kemâl ve onun vasıtasile Şinasi ile tanışmış, Tasvir-i Efkâr a da (1864) yazmaya başlamıştır. Kemâl ve arkadaşlarının 1865 de kurdukları "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" ne katılmıştır (1866). Yirmi yaşında Terekki gazetesinin yazı işleri müdürü olmuş (1868), onun idaresinde iken Terekki'nin ilâvesi mahiyetinde olan "Terekki Muharrat" (Müslüman Kadınları) isimle ilk kadın dergisi (1868), "Terekki Eglencesi" ve "Letaif-i Asar" (1870) iki midergisi yayınlanmıştır. "Hakaik-ül Vekayi" wdwyywmmw gazetesine de yazmaya başlayan Ebüzziya (1870), "Hayal" (1871) ve "Çingiraklı Tatar" (1871) dergilerinde de çalışmıştır. Bu arada Ebüzziya'nın gazetelerde çıkan tenkid yazılarına kızılması üzerine "Şura-yı Devlet müavinliği gazete muharrirliği ile bir arada olamaz!" bahanesile, Şura-yı Devletten çıkarılmıştır (17.2.1872) Bu sırada bir kaç ay evvel vefat esen Şinasi'nin, "Tasvir-i Efkâr Matbaası" nı (kol kkkkkkkkk kuvvetile wkw çalıştırılan ve baskı makinesi denilen

Bu sırada Hükümet, yazılarını aşırı bulduğu "Hadika" yı 56. sayıda, iki ay müddetle kapatmıştır (29.12.1872). Ebüzziya yayına devam edebilmek için "Cüzdan" isimli bir dergi yayınlamış, ancak mecmua daha ilk sayısında hem kapatılmış hem de toplatılmıştır. (Bu memleketimizde ilk toplatılan dergidir (5.2.1873) Hükümet ertesi günü de 109. sayısında "İbret"i bir ay kapatmıştır (6.2.1873). Bu sırada tekrar sedaret değişikliği olmuş, daha evvel Ebüzziya'nın red edilen "Sıraç" gazetesinin ruhsatı çıkmış, gazetesi yayınlamıştır (15.3.1873). Bu tarihten iki ay sonra da, Namık Kemâl'in arka arkaya oynanan (1.4.1873) "Vatan yahud Silistre" piyesine halkın gösterdiği coşkun tezahürattan kuşkulanan, Namık Kemâl ve arkadaşlarını -Ebüzziya, Nuri Menapir zade, Ahmed Midhat Efendi, İsmail Hakkı Bereketzade - tutuklatmış (7.4.1873) sürgüne kale hapsine göndermiş (9.4.1873) Sıraç ı ve Ebüzziyanın çıkarmak üzere olduğu Sıraç edebî dergisini ve İbret'i müebbed olarak kapatmıştır. Bu olaydan iki gün evvel ceza müddetini doldurup tekrar çıkmaya başlayan Hadika ise Ebüzziyanın yanında gazetelerinde mütercimlik eden Şemseddin Sami Bey çıkarmış, sonra hükümetin müdahalesiyle Hadika da tamamen ortadan kalkmıştır (19.4.1873).

Rodos kalesinde hapse, Ahmed Midhat Efendi ile birlikte gönderilen Ebüzziya, orada Sultan Abdülaziz'in hâl' ve Sultan Murad'ın tahta çıkarılıp (30.5.1876) siyasi af ilân etmesine kadar kalmıştır (31.5.1876). Ebüzziya Rodos sürgünlüğü sırasında "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye" ismi altında batı tertibinde ilk edebiyat antolojisini yazmış (yayını 1879), Viktor Hugo'nun An piyesini, "Habibe yahud semahat'ı aşk" isimle adapte edip bastırmış (1874), Ahmed Midhat Efendi ile beraber, Paul de Kock'un "Üç yüzlü Kadın" eserini çevirmiş (basılışı 1877), "Muharrir" isimle de edebî bir dergi yayınlamaya başlamıştır (18.11.1875). Şemseddin Sami Beyle Mihran Efendi de işletmesini üzerlerine aldıkları matbaasında bu mecmuayı basmışlardır. Bir mahkûmun imzası altında yayın yapması yasak olduğundan, Tefrik Bey eserlerini, oğlu Ziya ya izafetle, "Ziya'nın babası" anlamında "Ebüzziya" takma adını kullanmıştır. Afla İstanbula dönünce de gazetelere verdiği ilânlarla (12.7.1876) bundan böyle bu takma adı isim olarak benimsediğini bildirmiştir. Rodos sürgünlüğü sırasında, Ahmed Midhat Efendi ile beraber, memleketimizin ilk batı anlam ve usullerinde terisat yapan "Medrese-i Süleymaniye" mektebini kurmuşlardır (1876).

Tahta geçirilen yeni hükümkar Sultan Murad, delirmiş, tahttan indirilmesi gerekmiş, yerine ikinci Abdülhamid çıkarılmıştır (31.8.1876).

gibi vazife vermiş, aynı zamanda da teşkil ettiği "Cemiyet-i Mütercimîn" (ekim 1876) de görevlendirmiştir. Ancak Abdülhamid kısa zaman sonra Doksan Üç harbi denilen felâketli Osmanlı - Rus harbini bahane ederek Meclis Meb'usani fesh etmiş, Kanun'u Esasiyi, "geçici" namile askıya almış, w: etrafına topladığı münevverlerin, bu davranışlarını hoş karşılanamaları üzere de bazılarını hapsedmeğe, bir kısmını da birer vazife ile İstanbuldan uzaklaştırmaya başlamıştır. Bu arada da Ebüzzîya' yı Bosna'ya Mektupcu yapmıştır (22.7.1878). Bu tarihe kadar Ebüzzîya, "Muharrir" mecmuasını çıkar-mağa devam etmiş ve son 8. sayıyı çıkararak yayınıni durdurmuştur matbaa-sını da sermürettip ve makinecisi Mihran Efendiye hediye etmiştir.

Ebüzzîya Bosna'da, resmî Bosna Vilâyet gazetesinin idaresini ve mesul müdürlüğünü üzerine almış, "Bosna Salnamesi" nin 13. sayısını da çıkarmıştır (1295 - 1878). ~~Buy~~ İmparatorluk hududlarında, ilk defa, taş baskısından hurufatla salname basma usulü bu salname ile başlar. Ebzzîya nın Bosna Mektupculuğu, Avusturya nın bu eyaletimizi "geçici" namile işğal etmesi ile sona ermiştir.

İstanbul'a dönen Ebüzzîya ~~www~~ bir yandan yeni bir matbaa kurma teşebbüsüne girişirken diğer taraftan da neşriyate başlamış ve "Salname-i Ebüzzîya" isimle bir almanak yayınlamış ~~(temmuz 1879)~~ (mart 1879) ancak eseri, Abdülhamid daha matbaadan çıkarken inha ettirmiştir. Sadece üç nüshası mevcut bu eser, Abdülhamid idaresinin ilk inha ettiği yayındır. Ertesi yıl ~~ww~~ "Salname-i Kameri " ~~www~~ ve "Rebii Marifet - Takvim-i Ebüzzîya" (1880) isimleri altında iki almanak yayınlayan Ebüzzîya, bu almanak - takvim yayınlarını, "Rebii Marifet", "Nev-sal-i Marifet"; "Takvim-i Ebüzzîya", "Takvim-i Nisa" isimleri altında, 1900 e kadar (sürgüne gönderildiği yıl) 18 cild olarak çıkarmıştır. ~~www~~ Bu arada "Mecma-i Ebüzzîya" isimli fikir ve edebiyat dergisini yayına başlamış (22.5.1880) ve bunu ölümüne kadar 31 yıl, 159 sayı (15 cild) olarak sürdürmüştür. 1880 de ikinci baskısını yapmak istediği "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniyewâ" sine, içinde Namık Kemâle aid istenmeyen yazılar ~~www~~ olduğundan izin verilmemiş, bunlar çıkarıldıktan sonra gerekli müsaadeyi ancak 1884 de alabilmiştir.

Ebüzzîya Almanyadan getirttiği devrin en modern matbaa makine ve leva-zımı ile yeniden kurduğu matbaasını, 1881 de "Matbaa-i Ebüzzîya" ismi altında faaliyete geçirmiş (Galatada Arap Camii yanında Mahkeme Sokağı Ticaret Hanını da 8) ~~www~~ hem matbaacılık hem yayıncılık etmiştir. Dünya meşhur larının biyografilerinden oluşan "Kitaphane-i Meşahir" serisini yayınlamış (1881 - 1886), 11 eser çıkarıp bunu durdurmuş yerine ~~www~~ "Kitaphane-i Ebüzzîya" ~~www~~

da kendi derlemeleri kadar Namık Kemal'in Şinasi'nin ve devrin en kuvvetli kalemlerinin eserlerinden oluşan 114 kitap çıkarmıştır (1886 - 1897). Bugün "Lugat-ı Ebüzziya" ismi altında Türkçeden Türkçe ye fasikül fasikül yayınlamağa başladığı (1887) lugat, sürgüne gönderilmesi ile 2. cildinde eski harflerle yazının "ayın" harfinde, "ut" kelimesinde yarım kalmıştır (nisan 1899). Bu lugat bizde resimli olarak basılan ilk lugattır.

Ebüzziya, devrinin en güzel "Küfi" yazı hattattı ve arabesk süsleme sanatında en güzel "Türk Arabesk" i sanat'kârı olduğundan, Abdülhamid yeni yaptırdığı "Yıldız Camii (Hamidiye Camii) içinde kubbe altı çenberini çepre çevre kuşatan, küfi ile yazılmış "Sure-i Melek" i ona yazdırdığı gibi gerek caminin çeşitli kısımlarındaki gerekse restore ettirdiği ve ilâve kısımlar yaptırdığı Yıldız Sarayının bütün arabesk süslemelerini de ona yaptırmıştır (1885). Abdülhamid, Ebüzziya'yı "Mekteb-i Sanayi" (Sultan Ahmed Teknik Okulu) Müdürlüğüne getirmiştir (1.11.1891). Ebüzziya bir yıl süren müdürlüğünde, mektebin çeşitli meslek atelyelerini Avrupadan getirttiği yeni tezgâh ve aletlerle teçhiz etmiş, İtalya ve Fransadan getirttiği çeşitli meslek usta başı ve öğretmenleri ile, mektebi Batı Teknik okulları seviyesine çıkarmıştır. Abdülhamid, Ebüzziya aleyhinde verilen jurnaller üzerine onu kendisini mektep müdürlüğünden alarak, Şura-yı Devlet azalığına atamıştır (1.12.1892). Bu yıllarda Ebüzziya 26 yaşındaki büyük oğlu "Ziya" yı kaybetmiş (1896) bu felâketi kendisini son derece sarsmıştır. 1893 - 1900 arasında Ebüzziya, "Servet", "Malûmat" gibi gazetelerle "Hazine-i Fünun", "İrtika", "Musavver Fen ve Edep" gibi dergilere, imzasız siyasi olmayan makalleler yazmış ve mümkün olduğu kadar siyasetten uzak durmağa çalışmıştır. Bu dikkatine rağmen Abdülhamid devrinin 1877 - 1900 arası on defa tutuklanmış, Zaptiye Nezaretinde, Yıldız Sarayında hapsedilmiş, sorgulara çekilmiştir. Bunların en uzun süreni 1891 ve 1894 de olmuştur. Nehayet, "Malûmatçı Baba Tahir" lakabile anılan, Hünkârın meşhur ve kudretli hafiyesi Mehmed Tahir'in "muzır faaliyetinde bulunuyor" yollu mükerrer jurnalleri üzerine, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde (Galatasaray Lisesi) son sınıf talebesi olan 21 yaşındaki oğlu Talhâ ile birlikte Konya'ya sürgün edilmiştir (8.4.1900).

Konya sürgünlüğü sırasında vali bulunan Avlonyalı Ferid Paşa (sadrazam) liberal fikirli bir kimse olduğu gibi, ikinci eşinin de dayısı olduğundan, nisbeten serbest hareket edebilmiş, bundan istifade ile Konya Vilâyet gazetesine imzasız makalleler yazmıştır. (1902 - 1908). Affından sonra basırdığı "Ne edat-ı nef'i hakkında tetebbüat" isimli araştırmasını yazmış (19.2.1903) ve henüz basılmamış diğer eserlerini hazırlamış, incelemelerde bulunmuş, resim yapmış ve Konya'da tale yetiştirmişti.

Aynı zamanda da geçimini sağlamak için, oğlu Talhâ ile birlikte Konya şehrinde halı tezgâhı kurdurup Lâdik ten getirttiği halıcı ustaları ile, Halı yazılarını Küff ile yazdığı ve arabesklerle süslediği, Ayet'i Kerime, Hadis ve Kelâm -ı kibarları havi, duvar halıları, seccadeler ve duvar levhaları dokutmuştur. Bir eşi daha bulunmayan bu eserlerin bir örneği Dolmabahçe sarayındadır. Konya Mevlânâ müzesinde bulunan, Konya gazetesinin bir sayısının bütün sahifesinin dokuma ile aksettirilmiş bulunduğu seccade de onun tezgâhında dokuttuğu bir eseridir. Bu arada Konya'da sürgün ken ele geçen bir mektubunda hafiyelere hakaret ettiği bahanesile bir dene de hapse mahkûm olmuştur.

İkinci Meşrutiyetin ilânı (24.7.1809) ile çıkarılan siyasi aflu Ebüzziya İstanbula dönmüş (2.8.1908), İttihad ve Terakki Fırkasına girmiş, yapılan seçimlerde, Konyanın bir livası olan Antalya'dan mebus seçilmiştir (12.11.1908) . Bir yandan teşrii hayatını sürdürürken diğer taraftan da şu dokuz yıl boyunca mühürlü kalmış ve harabolmuş matbaasını yeniden kurup faaliyete geçirmiştir - Divan Yolunda bugünkü sağlık müzesi binasında(1909) Çeşitli gazete ve dergilere yazdığı makalelerle gazeteciliğine devam eden Ebüzziya, Abdülhamid tarafından yasaklanmış ve ev sahibi vefat etmiş bulunan , Kemâl ve Şinasi ile Yeni Osmanlıların vefakâr dost ve yardımcısı, türk dostu Fransız gazeteci Korsikalı G.Giampietri gazetesi "Courrier d Orient" (Kurye Doryan - Doğu Postası) isimli gazetesinin bir kısım hisselerini veresesinden satın alarak sabah ve akşam baskıları olmak üzere, fransızca yayınlamağa başlamıştır (20.4.1909) . Birkaç gün sonra da Şinasi'nin ismine hürmeten, oğlu Hikmet Şinasi'den satın aldığı telif haklarına dayanan imtiyazla "Yeni Tasvir-i Efkâr" ı çıkarmağa koyulmuştur (26.5.1911) . Ebüzziya mebusluğu sırasında çıkarılan demokratik "Matbuat Kanunu" nu hazırlayanlar arasındadır ve Mecliste komisyonun sözcülüğünü etmiştir..İngiltereye Parlementosunu ziyarete giden ilk mebuslar heyetine başkanlık etmiştir(1909) . Midhat Paşanın heykelinin dikilmesi için yaptığı bir teklifi kanunlaştıramadan meclis kendini feshetmiş, Ebüzziya yeni seçimlere katılmayarak kendini sadece gazeteceliğe vermiştir.

İkinci Meşrutiyetin ilânı ve Ebüzziya'nın sürgünden dönüşü sırasında başlayan devreden itibaren memleketin siyasi durumu git gide karışmış, içerde 31 mart vak'ası, Hareket Ordusu nun İstanbul'a girmesi, sokak çarpışmaları, Abdülhamid'in hal'i, İttihad ve Terakki partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisinininkiyasıyır birbirlerine girmesi, hükümetlerin peş peşe kurulup devrilmesi, dış gaile olarak Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i ill Yunanistanın Girid'i ilhakı (1908), Bulgar Prensiğinin Krallık ilânı(19

8
- X -

KİŞİLİĞİ : Ebüzziya Tefvik, bir çok sahada memlekete yenilikler getiren ve pek çok hususu yurttan ilk defa ortaya koyup öncülüğünü eden bir kimsedir. Aynı zamanda da "muhafazakâr" (tutucu) dur fakat asla müteassıp değildir. Bir milletin ancak gelenek ve göreneklerine, temel ~~yavrusunun~~ millî ve dînî yasa ve inançlara bağlı kalmakla beraber faydalı her yeniliği benimsemesi ile ilerleyebileceğine ve devamını gelişme içinde sağlayabileceğine kanidir. Bu kanaatine misal olarak daima İngiliz ve Japonya muhafazakârlığını gösterir, onların gelenek ve göreneklerine bağlılıklarının ~~yavrusunun~~ dünyanın en ileri kültür ve teknik seviyeye ulaşmalarına engel olmadığını işaret ederdi. Mücadeleden yılmayan bir karakteri vardı. Onyedî yaşında atıldığı siyaset hayatında, doğruluğuna inandığı fikirler etrafında, uğradığı bütün müşküllere gördüğü her çeşit baskıya rağmen, yolundan şaşmamış, hayatının sonuna kadar kanaatlerinden saptığı görülmemiştir. Cehaletle, memlekete zararlı her şeyle mücadele etmiştir. Faydalı bir davranışını medh ed rek belirttiği bir kimsenin, kötü veya memlekete zararlı bir davranışını gördüğünde ona şiddetle hücum etmekten de kaçınmazdı. Yakın dost ve sevdiklerinin bile onlara yakışmayan bir hareketi ortaya çıkınca, onları bile harpalamaktan çekinmemiştir. Bu sahada sadece üç kişiyi istisna etmiştir : Şinasi, Namık Kemâl, Midhat Paşa. Bu kimselerin büyüklüklerine yakışmayan kusurlarını ya görmezlikten gelmiş ya da yavrusunun kusurunu örten bir ana telaşıyla bu hallerini te'vil etmiştir. Bu davranışı onlara karşı beslediği aşırı ~~www~~ saygı ve sevgiden ziyade memlekette o devrin "Büyük Adam", "İnanılacak Adam" yokluğu karşısında sivriltilebilen ve bayrak haline getirtilen bu üç kimseye ~~www~~ için kamu oyunda yaratılan inanç ve sevginin sarsılmasını önlemek zarurati olmuştur. Memleket meselelerinde asla şahsi kin ve garez güttüğü görülmemiştir. Daima hakkın müdafaasını yapmış, hatta haksızlığa uğrayan hasımları ise bil onları korumuştur. Netekim öldüğü gün gazetesine bıraktığı son makalesi, or gün evvel kendisini tutuklatıp ölümüne sebep olan kabine üyelerinin, onları devirip yerlerine geçenlerle tutuklanmaya başlanmasına ettiği itiraz ~~www~~ karışığıdır (Yeni Mevkuflar makalesi 27.1.1908, Tasvir-i Efkâr). İleri derecede medenî cesaret sahibi idi, 4 yıllık Rogos Kale hapsi, ~~www~~ 9 yıllık Konya süğünü, 1 yıllık konya hapsi, 10 tutuklama, Abdülhamî idaresinde devamlı göz altında tutulma, kendisini yıldırmanmış, mücadelesinden vaydırmamıştır. Konya sürgününden dönüşünün ertesi günü, devrin Sadrazamı Said Paşa ya istifasına tesir edecek sebeplerden olacak kadar çok ağır ~~www~~ "Açık Mektup" yayınlaması, ölümünden bir gün evvel, Bab-ı Ali baskını ile iktidara henüz kurulmuş İttihad ve Terakki kabinesinin Sadrazamı Mahmud Şevket Paşaya, Dahiliye Nazırı Talat Bey (Paşa) ya, Harbiye Nazırı Enver Bev (Paşa) ya yazdığı üç mektup, bu mevkilerdeki kimselere güç yazılac ile kurulmuşlarsa.

O devrin bir avuç aydını gibi o da, İmparatorlukta Türk unsurunun ancak ancak üçtebir varlık teşkil ettiğini, İmparatorluğun parçalanmasını önlemek için, mecburen, "Milliyetçilik, Türkcülük" mefhumlarına değil "Osmanlılık" başına ve Devletin "hıristiyan" toplumunun karşısında da "Müslüman unsurlar" ı çoğunluğu ile ~~gökünmek~~ çıkabilmek için, "din birliği"ne, "Müslümanlık" mefhumuna sarılmıştır. Ancak, vatanın bütünlüğü ve ve selâmetinin, gerek Osmanlılık gerek Müslümanlık mefhumları gerisinde, sadece, esas unsurun "Türk'ün " gelişip kudretlenmesiyle mümkün olacağını da bütün yazılarında belirtmekten geri kalmamıştır.

Hiç kimseye karşı ters ve şiddetli muamelesi görülmediği halde, sırf kendisinin saydırma kudretini ve sözünü dinletme kudretine sahip olması sayesinde, Rodos zindanında, isyan eden ve hapisane amirini linç etmek üzere olan kürek mahkûmlarının karşısına çıkıp, tek bir sözü ile onları durdurup muhakkak bir faciayı önlediği meşhurdur. Bütün hayatı boyunca yılmak bilmeyen bir çalışma sürdürmüştür. Çok kuvvetli azmi ve iradesi sayesinde, "Cevriye Kalfa ~~Şabân~~ Şıbyan Mektebi" nden başka okula gitmediği halde, sırf kendi gayreti ile mükemmel Arapça, Farsça, Fransızca , Almanca ve Rumca sile edindiği geniş ve sağlam bilgi ve kültürle başlı başına bir "mektep" olmuş ve kendisine "Ayaklı Kütüphane" dedirtmiştir.

YAZARLIĞI : Yazıları genellikle nesirdir. Şiirleri yok denecek kadar azdır. Ezop hikâyelerinden, Fransızcadan yaptığı manzum yercümeleri, çeşitli yerlerde görülen beyit, kıt'a ve hicivleri, Hakani için bir manzumesi, Abdülhamid'e yazdığı cülusiye ve viladiye lerden ibarettir. Kit'a ve hicivlerinin dışında kalanların fazla bir kıymeti yoktur. Nesir alanında ise üstad sayılabilecek derecededir. Son derece akıcı ve sürükleyici bir üslub, kuvvetli bir mantık, basit ve açık cümlelerle kurulu yazıları bugün de zevkle okunabilen kıymettedir. Büyük bir ifade kolaylığına sahiptir. Türkçe, Arapça ve Farsçanın inceliklerine hakkıyla vakıf olduğu için yazılarını oluşturan cümlelerde yerine oturmamış kelime bulmak güçtür. Muarızlarla giriştiği muhakemelerde geniş ansiklopedik bilgisi ve karşısındakinin zayıf tarafını yakalamadaki mahareti sayesinde, mağlup çıktığı görülmemiştir. Yüz yıl evvel yazdığı yazıların çoğu, bugün, uydurmaca olmayan temiz gerçek ve günlük konuştığımız Türkçe sadeliğindedir. Günlük konuşmaya girmemiş, halka mâl olmamış Arapça ve Farsça kelimelerin lüzumsuzluğu ve zararları ile mücadele etmiş bu yüzden üzerine yıldırımlar çemiş kimselerdendir. Bununla beraber bazı yazılarında o da devrinin edebiyat denen ~~uydurma~~ sanılan ağdalı ~~terkipler~~ terkipler de kullanmıştır.

TIYATRO YAZARLIĞI : Ebüzziya' da Namık Kemâl ve arkadaşları gibi, tiyatro yazarlığını, halk kitlelerinin hürriyet fikirlerine, yenilik düşüncelerine yöneltmek, uyarmak, gözünü açtirmek için vasıta olarak kullanmıştır. O devir halkının pek büyük çoğunluğunun okur yazar olmaması, mevcut gazetelerin çok sıkı gayri resmî bir sansür altında bulunması yüzünden halkı uyuracak yazı yazılamaması, onları bu yolda çalışmaya sevk etmiştir. Bu yüzden o devir yazarlarının piyesleri gibi mesaja önem veren eserleri, tiyatro tekniği bakımından zayıftır. 23 yaşında yazdığı ~~bu~~ ilk piyesi, "Ecel-i Kaza" Osmanlı hududları içinde Türk halkına oynanan ilk telif ~~piyesi~~ eserdir (27.11.1872) Yine ilk tiyatro tenkidi de Ali Bey ve Namık Kemal tarafından "Diyogen" de (No. 161 ve 170), bu eser için yazılmıştır. Bu ilk telif piyesi o kadar ilgi ile karşılanmıştır ki, eleştiriler, eseri Şekspir ile kıyaslamaya kadar varmışlardır! Aslında ise Ecel'i Kaza vasattan ileri bir eser sayılamaz. Rodos'a sürülmeden yazdığı "İstanbul Gazetecileri" isimli komedisi - 3 perde - varsa da bugüne kadar ~~vakıf~~ ele geçmemiştir. Rodos zindanında iken Victor Hugo ~~ün~~ "Angéle" piyesini ~~wawptwawwkwawwky~~ "Habibe yahud Semahat'ı Aşk" ismi ile adapte olarak teciime etmiştir. Eser muhtelif tarihlerde sahnelenmiştir. Müfid Ratib in eleştirisi Musavver Muhit 15 de vardır.

HATIRAT YAZILARI : Ebüzziya'nın bu alandaki eser ve makalâleri, İmparatorluğun her hususta en karışık devresine ~~wawptwawwkwawwky~~ ilgili sosyal, edebî, siyasi olayları aydınlatmakta kaynaklık etmektedir. Bununla beraber, hafız

Bu alnda en mühim eseri "Yeni Osmanlılar Tarihi" eseri dir. Ayrıca "Makame-i Tevkifiye" (Tevkif sebepleri) ismi altında bir kısım tutuklamalarını alaylı bir üslupla anlatan hatıraları (Bu hatıratı Abdlhemid zamanında gizli olarak pek az sayıda basmış ve güvendiği yakın dostlarına yolla mıştır). Mecmuai Ebüzziya'da meşrutiyetten sonra yayınlanmıştır . aynı dergi ve Tasvir-i Efkâr'da çeşitli konularda parça parça hatıratı vardır. Bunlar henüz kitap haline getirilmemiştir.

Türkçeye

DİLÇİLİĞİ : Ebüzziya daha ilk yazılarında, musallat edilmiş şekil ve sisten ileri geçememiş Arapça ve Farsça kelime ve uydurma zoraki terkiplerle mücadele etmiş, saf Türkçeyle makale örnekleri vermiştir . Tarihimizde ilk defa 1868 de "Türkçe Harfleri Değıştirme" fikrini ileri süren Leh mühtedisi gazeteci Hayreddin ile çetin bir tartışmaya girmiş ve "maarifin ilerlemesinin bir metog ve sisten meselesi olduğunu, harf değıştirmekle eğitimde gelişme sağlanamayacağını, aksine böyle bir şey yapılırsa, bunun ileride Türk kültürü için büyük boşluklar doğutacağını, yeni nesillerin asırlara dayanan kültür temellerimizle bağının kopacağını ve büyük zararlara yol açacağını" savunmuştur (Terakki gazetesi 1868). Bununla beraber Türkçe inlânın sadeleştirilmesine çalışanlar arasındadır. Tek bir şekilde yazılıp " V , O , Ü , U , Ü " gibi çeşitli seslerle okunabilen eski yazı " vav " harfinin, hangi sesle okunacağını göstermek için üzerlerine çeşitli işaretler konması yolunu araştırmış, bu yolla "Elifba" (alfabe) düzenlenmiş, bu şekilleri "Lugat-ı Ebüzziya"sında, mecmuasının bazı yazılarında kullanmıştır.

TAKVİMÇİLİĞİ : Gerek muhtevası gerekse baskısı bakımından memleketimizde ilk defa, ansiklopedik ve faydalı bilgilerden olugan, takvimli, batının "almanak" "ansiklopedik yıllık" ları yayınlamış ve bu türü tanıtmıştır. 24 yılda "Takvim" ve "Nevsal" isimleri altında 22 cild eser yayınlamıştır. Bunların çoğunun baskısı, bugün için bile birer baskı şaheseridir.

Gazeteciliği : Ebüzziya 16 yaşında başladığı gazetecilikte, daha ilk yazılarıyla memleketin önemli meselelerini ele almakta gösterdi isabetli görüşleri ile dikkati çekmişti. Namık Kemâl le tanışıp onun grupuna katıldıktan sonra yazı ve ifade bakımından çok gelişmiş, Şinasi nin yanındaki kısa çalışma devresi Şinasi'nin etkisi altında kalmasına kâfi gelmişti. Hayatının sonuna kadar bu etki basın ve yayın sahasında olduğu kadar memleketle ilgili giriştiği bütün teşebbislerde kendisine hakim olmuştur. İkinci Meşrutiyetin ilânı, kavuşulan ve pek kısa süren hür basın devri, Tasviri Efkâr'ını Türkiyenin en ciddi fikir gazetesi yapmasına kâfi gelmiştir. Daha sonra iki oğlu Tâlhâ ve Velid'in de katılmasıyla, fikir gazetesi kadar olay ve haber gazetesi hal-

lini almış, kısa zamanda, o devir için çok büyük sayılan 35 bin tiraja ulaşmıştı, kamu oyuna hakim yegâne gazete olmuştur. Ancak gazetenin bu kudreti çeşitli hükümetlerin hissinin ve takibatına uğramasına sebep olmuş, gazete sık sık kapatılmış, her sefer isim değiştirerek yayınına sürdürürge uğramış Ebüzziya ve oğulları mütemadiyen örfi idare mahkemelerine verilmiştir. Oğulları ile beraber başladığı çalışma devresi 6.4.1911 den vefatı tarihi 27.1.1913 e kadar gazete 9 defa kapatılmış, bu aradaki 663 günde 567 gün kapalı tutularak sadece 96 gün çıkabilmiştir. Ebüzziya'nın gazetecilik hayatındaki bu mücadeleler sadece bu son yılına mahsus değildir. İlk gazetesi "İbret" den son gazetesi "Tasvir-i Efkâr" a kadar, 40 yıl tutan basın hayatında, çıkarabildiği 12 gazete ve dergi 16 defa kapatılmış veya tümüyle yasaklanmıştır. Çıkardığı dergilerde de titizlikle seçilmiş yazımlar, yazın ve edebiyatın henüz tedrisatında bulunmayan, tagır (Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Hecai zade Ekrem, Şemseddin Sâmî, Sâmî Paşa zade ~~...~~, Süleyman Nazif, Ahmed Refik, Ahmed Rasim, Cenap Şehabeddin, Rıza Tevfik, Yayınlanan her makale okuyanı aydınlatacak oca bilgi verecek mahiyettedir. 159 sayılı 15 cildlik Mecma-i Ebüzziya, bilhassa geçen yüz yılın sosyal hayata edebî, ve siyasi rol oynamış şahsiyet ve şahıslar hakkında pek kıymetli bilgilerle doludur.

EDİTÖRLÜĞÜ YAYINCILIĞI : Ebüzziya'nın yayıncılığa başlamaktaki tek gayesinin halkı uyandıracak, düşünmeğe alıştırarak, kültür sahibi edecek eserler çıkarmaktır. Ayrıca bu eserler ozamana kadar görülmemiş ve bizde bilinmeyen bir nefasette ve ucuz olarak sunulacaktır. Bu düşüncelerin son günlerine kadar bütün yayınlarında hakim olduğu ~~...~~ çıkardığı eserlerin cinsinden kendini belirtmektedir. Onun yayıncılıktaki en büyük hizmeti, Şinasi ve Namık Kemal gibi, ~~...~~ ilki edebiyat, gazetecilik ve ifade tarzında batı yolunu açan, diğeri ~~...~~ "Hürriyet" meşalesini memlekette tutuşturan ve Hürriyet yolunu açan iki "İsin"i memleket sathında tanıtmış olmasıdır. Ebüzziya'nın bu himmeti olmasaydı ne Şinasi nin ne de Namık Kemal in tanınıp bayrak yapılmasına imkân olurdu.

MATBAACILIĞI : Memleketimizde batı tekniği ile güzel ve temiz baskı yapmak yolunu, Ebüzziya, "Matbaa-i Ebüzziya" ile açmıştır. Matbaasını kurduğu 1881 ile sürgüne gittiği 1900 arasındaki 19 yılda basdığı eserlerin hepsi temiz ve güzel, bir kısmı ise birer sanat baskısıdır. Bu alanda verdiği örneklerle Türk matbaacılığına sağladığı gelişme ve ettiği önderliği, Nef'i nin heccavlığı hususunda irad ettiği beyte intisalen, kendisi şu beytile ifade eder

"Salâdır ehl-i matbuata bunda hiç bâk etmem

"Ben öğrettim bu kavme tarz-ı temsil-i nev kârı"

~~...~~ ve bu gerçektir. Türk matbaacılığını ulaştırdığı bu seviye.

4
 torluk sınırlarını aşmış, Leipzig de (Almanya) Milletler arası Matbaacılık
 4
 örgütünün, 1889 da beri düzenlemeğe başladığı, yıllık "san'at sergileri"
 baskısı (édition de lux) katılmağa başlamış(1891), bütün dünya matbaaların-
 dan gönderilen binlerle eser arasından seçilen ikiyüz parçaya, onunkiler
 1891 e kadar devamlı olarak girmiştir. Bunlar "Internationaler Graphischer
 Muster-Austausch" isimli yıllıklarda yer almıştır. BununTürkiye için önemi
 o yıllarda Fransa nın ve Birleşik Amerikanın yüzlerle matbaasından gelen
 eserlerden bazen bir bazen hiçbiri seçilmezken bu Türk matbaacısının ~~wkw~~
 tek başına yolladığı iki bazen üç eseri sergi ve yillığa alınmıştır. Onun
 bu başarısı Fransa Devletinin dikkatini çekmiş ve kendisine "Kültür Hizmet
 (1896)
 Liyakat Madalyası" gönderilmiştir. 1914 e kadar süren bu yıllık sergiye
 Ebüzziya sürgüne gidip matbaası mahvedildikten sonra hiçbir Türk matbaası
 nın eseri, maalesef, yer alamamıştır.

HATTAT LIĞI ve SANATKARLIĞI : Devrinin Küffî hat'ta üstadı sayılırdı. Bu yazı
 ile kendisine has bir tarz ~~ortayakoyuyordu~~ (stil) ortaya koymuştur. O devir
 de yapılan resmî ve özel büyük yapılarında Küffî ile yazılan bina isileri
 onun eseri idi. Bunların çoğu harf inkılabı sırasında kazanmıştır. Kurtu-
 labilen örneklerden, Arkeoloji Müzesi nin üstüde bulunan "Müze-i Hümayun"
 yazısı onundur. Yıldız Camii (Hamidiye Camii) nin içinde, kubbe alt çenbe-
 rini çeviren Küffî "Sure-i Melek" ~~örnekleri~~ madalyonlar içindeki "Aşere-i
 Mübeşşere" isimleri ~~örnekleri~~, mihrap üstündeki besmele onundur. Mihrap yanın-
 da küffî ile imzası vardır. En güzel örnekleri matbaasında basdığı eserlerin
 başlık yazılarıdır. Gerek bu yazıları gerekse mdalyon tarzında isim istifleri
 batıda basılan yazı eserlerine örnek olarak alınmıştır. Bizde bu alanda ya-
 pılmış bir eser henüz yoktur. Türk tarzı Arabesk süslemelerde de zamanın en
 başarılı san'atkârı idi. Yıldız sarayının muayede salonunun ve diğer bazı
 oda ve salonlarının, Yıldız caminin içinde, hünkâr mahfelindeki arabesk süs-
 lemeler de onun dur. Çini mürekkebiyle "o fort" denen desenleri ve başarılı
 sulu boyaaları özel koleksiyonlarda dır.

ESERLERİ (Tam listesi) DERLEMELERİ # : Asar-ı siyasiye-yi Reşîd Paşa (1872),
 Durub-u âmsal-i Osmaniye (Şinasinin eserinin bir misli genişletilmiş)(1885),
 Müntehibat-ı Tasvir-i Efkar;:Kısm-ı siyasi, Şinasi ve Kemâl (1885), Mübahe-
 sat-ı Edebiye,Şinasi (1886), Edebiyat,Namık Kemâl (1886), Makaleler,Kemâl
 (1892) , Cümel-i Müntehibe-i Kemâl (1882), Tabsıra-i Akif Paşa (1888).

PIYESLERİ : Ecel-i Kaza,(telif,dram) (1872), İstanbul Gazetecileri (telif
 komedi)(1873) , Habibe yahud Semahat-ı aşk (Viktor Hugo'nun Anjelo dramının
 Türkçeye adaptesi)(1874)

BİOGRAFİLERİ : Göstenberg ve fen-ni ihtira-ı tab (1881), Galile (1881), Napol-
 yon (1881),Diyojen (1881), Benjamen Franklen(1882). Hasan Sabbah (1882)

EBÜZZİYA Mehmed Tefvik. Yazar, edebiyatçı, Gazeteci, takvimci, matbaacı, yayıncı, siyaset adamı, hattat,, sanatkar. (17.2.1849 - 27.1.1913) Aslen Orta asyanın K Horasan ilinden 13. yüz yılda Anadoluya göç eden aşiretlerle Konyanın Koçhisar kasabasına gelüp yerleşen ve buraya "Şerefli" ismini veren "Şereflu" aşiretinden, Atçeken Hacı Hasan Oğullarındandır. Babası evkaf mümeyyizi iken İstanbula tayin edilen ve Maliye Sergi kalemi memuru olan Hasan Kâmil Efendidir. Tefvik Bey İstanbul'da Yerebaten'da Toprak Sokakda (bugün İncili Çavuş Sok.) doğmuştur. Divan Yolunda Cevriye Kalfa Sıbyan mektebinde beş yaşında başlamış, sekiz yaşında iken babasının ölümü üzerine, o devrin adetince "peder mende" denilen usulle, babasının bir kısım maaşile, 300 kuruş (3 altın) maaşla, Maliye Sergi Kalemine "çırağ" (maaşlı stajyer) edilerek memuriyete başlatılmıştır. (13.12.1857). O devirde ufacak çocuklar memuriyete babalarından boş kalan yere alınırlar, hem tam anlamile çekirdekten devlet memuru yetişirler, hem de buldukları kısmın tecrübeli, bilgili yaşlılarından ders görerek eğitilir, kültür edinirlerdi. Ebüzziya ile beraber aynı yaşta, aynı kalemde bulunan Abdülhak Hamid hocalık eden ve Arabî, Farsî, edebiyat dersleri veren Hacı Edhem Paşa zade Kadri Bey (Trabzon Valisi) olmuştur. Ebüzziya Maliye Nezaretinin çeşitli kalemlerinde bulunduktan sonra, Şura-yı Devlet (Danıştay mülâzımlığına alınmıştır (13.6.1868). Memurluğu sırasında eğitimini ilerletmek için osırada kurulan "Cemiyet-i İlmîye-yi Osmaniye" (1862) de halka açık konferans mahiyetindeki derslere devam ederken, bir yandan da gazeteciliğe merak salmış, Ruzname-i Ceride-i Havadis'de çalışmaya başlamıştır (1864) Bu sırada Namık Kemâl ve onun vasıtasile Şinasi ile tanışmış, Tasvir-i Efkâr a da (1864) yazmaya başlamıştır. Kemâl ve arkadaşlarının 1865 de kurdukları "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" ne katılmıştır (1866). Yirmi yaşında Terekki gazetesinin yazı işleri müdürü olmuş (1868), onun idaresinde iken Terekki'nin ilâvesi mahiyetinde olan "Terekki Muharrirat" (Müslüman Kadınları) isimle ilk kadın dergisi (1868), "Terekki Eglencesi" ve "Letaif-i Asar" (1870) iki midergisi yayınlanmıştır. "Hakaik-ül Vekayi" gazetesine de yazmaya başlayan Ebüzziya (1870), "Hayal" (1871) ve "Çingiraklı Tatar" (1871) dergilerinde de çalışmıştır. Bu arada Ebüzziya'nın gazetelerde çıkan tenkid yazılarına kızılması üzerine "Şura-yı Devlet muavinliği gazete muharrirliği ile bir arada olamaz!" bahanesile, Şura-yı Devletten çıkarılmıştır (17.2.1872) Bu sırada bir kaç ay evvel vefat esen Şinasi'nin, "Tasvir-i Efkâr Matbaası" nı (kol kuvvetile çalıştırılan ve baskı makinesi denilen

باصطحابه و باسلاحيه من اسقطه بس اجوبه و بولت

2
ve Ebüzziya Tefvik'e, gayeleri olan "memleketi meşrutiyet idaresine yönelt-
www ıcı" yayınlarında bulunabilmeleri için hediye etmiştir. Namık Kemâl ve
arkadaşları, haklarını Ebüzziya'ya terk ederek kendisinin tek başına bir
matbaa sahibi olmuşlardır. Ebüzziya, matbaayı, Şinasi'nin ismine hürmeten
"Tasvir-i Efkâr Matbaası" ismi altında açmıştır (Mayıs 1872), (Sultan Hama-
mında Yeni Geçit, bugün Ayanoğlu Geçidi). Ebüzziya, Kemâl, Nuri, Reşad Bey-
ler derhal faaliyete geçerek, ~~www~~ kendilerine gazete çıkarma intiyazı ve
rilmediği için, intiyazını kiraladıkları "İbret" gazetesini çıkarmaya
başladılar (13.6.1872). Bu dört gencin gazetesi kısa zamanda Türkiyenin
en ciddi ve en çok okunan gazetesi olmuş, tirajı, 19 uncu sayıda, o devir
için şaşılacak rekor seviyesinde, 12 binz ulaşmıştır. Ancak İbret'in neşri-
yatını ağır bulan Mahmud Nedim Paşa hükümeti 19 uncu sayıda gazeteyi dört
ay müddetle kapatmış (9.7.1872) ve tamamen de susdurmak için sahiplerinden
Nuri Beyi Ankara mektupeuluğuna, Reşad Beyi Bilecik Kaymakamlığına, Ebüzzi-
yayı İzmirde yeni kurduğu "Mahkeme-i Kebire-i Merkeziye" Başkâtipligne ta-
yin le İstanbul'dan uzaklaştırmıştır (29.8.1872). Ancak Ebüzziya vazifesine
hareket etmeden Mahmud Nedim Paşa azil ve yerine Midhat Paşa tayin olunmuş
(31.7.1872), İzmir Mahkemesi lağvedilmiş, Ebüzziya da bu "teb'id" (uzaklaş-
tırılma) yollu memuriyete gitmekten kurtulmuştur. Midhat Paşa bu arada Na-
mık Kemâl'ı Gelibolu Mutasarrıflığına tayin edip İstanbuldan uzaklaştırmış,
İbret'in geri kalan cezasını af etmiş, fakat Ebüzziyanın gazeteyi ele
almasına müsaade etmediği gibi, tek başına çıkarmak için intiyazın almak
için baş vurduğu "Sirac" gazetesine de ruhsat verilmemiştir (7.10.1872).
Muhakkak bir gazete sahibi olmak isteyen Ebüzziya, o zamana kadar bir zira-
at gazetesi olarak çıkan "Hadika" nın intiyazını kiralamış, ~~www~~
~~www~~ Midhat Paşa nın sedarettten uzaklaştı-
rilmasından ~~www~~ (18.10.1872) yararlanarak, siyasi gazete haline
çevirip yayınlamaya başlamıştır (9.11.1872).

Ebüzziya bu arada Tasvir-i Efkâr matbaasında yayıncılığa başlamış,
"Reşid Paşa'nın asar-ı siyasiyesi" derlemesini (12.6.1872), ilk ~~www~~ halka
pynanan telif piyesimiz olan "Ecel-i Kaza" nı (17.8.1872), Namık Kemâl
in "Barika-i Zafer" (27.6.1872) ve "Avrak-ı Perişan" ın ilk cüzlerini
(30.9.1872) yayınlamıştır ~~www~~ "İstanbul Gazetecileri" ismile ikinci telif
piyesini yayınlamış (9.11.1872), yıl sonunda "Salname-i Hadika" (mart 1873)
ismile, Türkiide ilk defa yayınlanan almanak ~~www~~ çıkarmıştır.

Ebüzziya gazetesinin yanında dergi de çıkarma teşebbüsüne girişmiş, ancak
"dan" ismile yayınladığı dergi, daha ilk sayısında hem kapatılmış hem
toplattırılmıştır (27.1.1873). Bu dergi Türkiyede toplatılan ilk dergidir.

3
Bu sırada Hükümet, yazılarını aşırı bulduğu "Hadika" yı ~~www~~ 56. sayıda, iki ay müddetle kapatmıştır (29.12.1872). Ebüzziya yayına devam edebilmek için "Cüzdân" isimli bir dergi yayınlamış, ancak mecmua daha ilk sayısında hem kapatılmış hem de toplatılmıştır. (Bu memleketimizde ilk toplatılan dergidir (5.2.1873) Hükümet ertesi günü de ~~www~~ sayısında "İbret"i bir ay kapamıştır (6.2.1873).
Bu sırada tekrar sedaret değişikliği olmuş, daha evvel Ebüzziya'nın red edilen "Sirac" gazetesinin ruhsatı çıkmış, gazetesi yayınlanmıştır (15.3.1873). Bu tarihten iki ay sonra da, Namık Kemâl'in arka arkaya oynanan (1.4.1873) "Vatan yahud Silistre" piyesine halkın gösterdiği coşkun tezahürattan kuşulanmış, Namık Kemâl ve arkadaşlarını -Ebüzziya, Nuri Menapir zade, Ahmed Midhat Efendi, İsmail Hakkı Bereketzade - tutuklatmış (7.4.1873) sürgüne kale hapsine göndermiş (9.4.1873) Sirac ı ve Ebüzziyanın çıkarmak üzere olduğu sirac edebî dergisini ve İbret'i müebbed olarak kapatmıştır. Bu olaydan iki gün evvel ceza müddetini doldurup tekrar çıkmaya başlayan Hadika ise Ebüzziyanın yanında gazetelerinde mütercimlik eden Şemseddin Sami Bey çıkarmış, sonra hükümetin müdahalesiyle Hadika da tamamen ortadan kalkmıştır (19.4.1873).

Rodos kalesinde hapse, Ahmed Midhat Efendi ile birlikte gönderi-
Ebüzziya, orada Sultan Abdülaziz'in hâl' ve Sultan Murad'ın tahta çıkarılıp (30.5.1876) siyasi af ilân etmesine kadar kalmıştır (31.5.1876). Ebüzziya Rodos sürgünlüğü sırasında "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye" ismi altında batı tertibinde ilk edebiyat antolojisini yazmış (yayımlı 1879), Viktor Hugo'nun An piyesini, "Habibe yahud semahat'ı aşk" isimle adapte edip bastırmış (1874), Ahmed Midhat Efendi ile beraber, Paul de Kock'un "Üç yüzlü Kadın" eserini çevirmiş (basılışı 1877), "Muharrir" isimle de edebî bir dergi yayınlamaya başlamıştır (18.11.1875). Şemseddin Sami Beyle Mihran Efendi de işletmesini üzerlerine aldıkları matbaasında bu mecmuayı basmışlardır. Bir mahkûmun imzası altında yayın yapması yasak olduğundan, Tefik Bey eserlerini, oğlu Ziya ya izafetle, "Ziya'nın babası" anlamında "Ebüzziya" takma adına kullanmıştır. Afla İstanbula dönünce de gazetelere verdiği ilanlarla (12.7.1876) bundan böyle bu takma adı isim olarak benimsediğini bildirmiştir. Rodos sürgünlüğü sırasında, Ahmed Midhat Efendi ile beraber, memleketimizin ilk batı anlam ve usullerinde terisat yapan "Medrese-i Süleymaniye" mektebini kurmuşlardır (1876).

Tahta geçirilen yeni hükûdar Sultan Murad, delirmiş, tahttan indirilmesi gerekmiş, yerine ikinci Abdülhamid çıkarılmıştır (31.8.1876).

gibi vazife vermiş, aynı zamanda da teşkil ettiği "Cemiyet-i Mütercimîn" (ekim 1876) de görevlendirmiştir. Ancak Abdülhamid kısa zaman sonra Doksan Üç harbi denilen felâketli Osmanlı - Rus harbini bahane ederek Meclis Meb'usani fesh etmiş, Kanun'u Esasiyi, "geçici" namile askıya almış, vütrâfına topladığı münevverlerin, bu davranışlarını hoş karşılanemaları üzerine de bazılarını hapsedmeğe, bir kısmını da birer vazife ile İstanbultan uzaklaştırmağa başlamıştır. Bu arada da Ebüzziya'yı Bosna'ya Mektupcu yapmıştır (22.7.1878). Bu tarihe kadar Ebüzziya, "Muharrir" mecmuasını çıkarmağa devam etmiş ve son 8. sayıyı çıkararak yayınıni durdurmuş ~~www~~ matbaasını da sermürettip ve makinecisi Mihran Efendiye hediye etmiştir.

Ebüzziya Bosna'da, resmî Bosna Vilâyet gazetesinin idaresini ve mesul müdürlüğünü üzerine almış, "Bosna Salnamesi" nin 13. sayısını da çıkarmıştır (1295 - 1878). ~~www~~ imparatorluk hududlarında, ilk defa, taş baskısından hurufatla salname basma usulü bu salname ile başlar. Ebzziya nin Bosna Mektupculuğu, Avusturya nin bu eyaletimizi "geçici" namile işğal etmesi ile sona ermiştir.

İstanbul'a dönen Ebüzziya ~~www~~ bir yandan yeni bir matbaa kurma teşebbüsüne girişirken diğer taraftan da neşriyata başlamış ve "Salname-i Ebüzziya" isimle bir almanak yayınlamış ~~franzuzce~~ (mart 1879) ancak eseri, Abdülhamid daha matbaadan çıkarken imha ettirmiştir. Sadece üç nüshası mevcut bu eser, Abdülhamid idaresinin ilk imha ettiği yayıdır. Ertesi yıl ~~www~~ "Salname-i Hameri" ~~www~~ ve "Rebiî Marifet - Takvim-i Ebüzziya" (1880) isimleri altında iki almanak yayınlayan Ebüzziya, bu almanak - takvim yayınlarını, "Rebiî Marifet", "Nevsal-i Marifet"; "Takvim-i Ebüzziya", "Takvim-i Nisa" isimleri altında, 1900 e kadar (sürgüne gönderildiği yıl) 18 cild olarak çıkarmıştır. ~~www~~ Bu arada "Mecmua-i Ebüzziya" isimli fikir ve edebiyat dergisini yayına başlamış (22.5.1880) ve bunu ölümüne kadar 31 yıl, 159 sayı (15 cild) olarak sürdürmüştür. 1880 de ikinci baskısını yapmak istediği "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniyevî" sine, içinde Namık Kemâle aid istenmeyen yazılar ~~www~~ olduğundan izin verilmemiş, bunlar çıkarıldıktan sonra gerekli müsa deyi ancak 1884 de alabilmiştir.

Ebüzziya Almanyadan getirttiği devrin en modern matbaa makine ve levazımı ile yeniden kurduğu matbaasını, 1881 de "Matbaa-i Ebüzziya" ismi altında faaliyete geçirmiş (Galatada Arap Camii yanında Mahkeme Sokağı Ticaret Hanında da 8) ~~www~~ hem matbaacılık hem yayıncılık etmiştir. Dünya meşhurlarının biyografilerinden oluşan "Kitaphane-i Meşahir" serisini yayınlamış (1881 - 1886), 11 eser çıkarıp bunu durdurmuş ~~www~~

5
da kendi derlemeleri kadar Namık Kemâl'in Şinasi'nin ve devrin en kuvvetli kalemlerinin eserlerinden oluşan 119 kitap çıkarmıştır (1886 - 1897). Bug "Lugat-ı Ebüzziya" ismi altında Türkçeden Türkçe ye fasikül fasikül yayınlamağa başladığı (1887) lugat, sürgüne gönderilmesi ile 2. cildinde eski harflerle yazının "ayın" harfinde, "wud" "ut" kelimesinde wudm yarım kalmıştır (nisan 1899). Bu lugat bizde resimli olarak basılan ilk lugattır.

Ebüzziya, devrinin en güzel wudw "Küfi" yazı hattattı ve arabesk wudw süsleme sanatında en güzel wu "Türk Arabesk" i sanat'kârı olduğundan, Abdülhamid yeni yaptırdığı "Yıldız Camii (Hamidiye Camii) içindde kubbe altı çenberini çepe çevre wud kuşatan, küfi ile yazılmış "Sure-i Melek" i ona yazdırdığı gibi, gerek caminin çeşitli kısımlarındaki gerekse restore ettirdiği ve ilâve kısımlar yaptırdığı Yıldız Sarayının bütün arabesk süslemelerini de ona yaptırmıştır (1885). Abdülhamid, Ebüzziya'yı "Mekteb-i Sanayi" (Sultan Ahmed Teknik Okulu) Müdürlüğüne getirmiştir (1.11.1891). Ebüzziya bir yıl süren müdürlüğünde, mektebin çeşitli meslek atelyelerini Avrupadan getirttiği yeni tezgâh ve aletlerle techiz etmiş, İtalya ve Fransadan getirttiği çeşitli meslek usta başı ve öğretmenleri ile, mektebi Batı Teknik okulları seviyesine çıkarmıştır. Abdülhamid, Ebüzziya aleyhinde verilen jurnaller üzerine onu g kendisini mektep müdürlüğünden alarak, Şura-yı Devlet azalığına atanmıştır (wudw (1.12.1892). Bu yıllarda Ebüzziya 26 yaşındaki büyük oğlu "Ziya" yı kaybetmiş (1896) bu felâketi kendisini son derece sarsmıştır. 1893 - 1900 arasında Ebüzziya, "Servet", "Malûmat" gibi gazetelerle "Hazine-i Fünun", "İrtika", "Musavver Fen ve Edep" gibi dergilere, imzası ile siyasi olmayan makalleler yazmış ve mümkün olduğu wu kadar siyasetten uzak durmağa çalışmıştır. Bu dikkatine rağmen Abdülhamid devrinin 1877 - 1900 arası on defa tutuklanmış, Zaptiye Nezaretinde, Yıldız Sarayında hapsedilmiş, sorgulara çekilmiştir. Bunların en uzun süreni 1891 ve 1894 de olmuştur. Nehayet, "Malûmatçı Baba Tahir" lakabile anılan, Hünkârın meşhur ve kudretli hafiyesi Mehmed Tahir'in wudw "muzır faaliyetinde bulunuyor" yollu mükerrer jurnalleri üzerine, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde (Galatasaray Lisesi) son sınıf talebesi olan 21 yaşındaki oğlu Talhâ ile birlikte Konya'ya sürgün edilmiştir (8.4.1900).

Konya sürgünlüğü sırasında vali bulunan Avlonyalı Ferid Paşa (sadra zam) liberal fikirli bir kimse olduğu gibi, ikinci eşinin de dayısı olduğundan, nisbeten serbest hareket edebilmiş, bundan istifade ile Konya Vilâyet gazetesine imzasız makalleler yazmıştır. (1902 - 1908). Affından sonra basdırdığı "Ne edat-ı nef'i hakkında tetebbüat" isimli araştırmasını yazmış (19.2.1903) ve henüz basılmamış diğer eserlerini hazırlamıştı, inclemelerde bulunmuş, resim yapmış. v Konya'da 1910 yılında vefat etmiştir.

Aynı zamanda da geçimini sağlamak için, oğlu Talhâ ile birlikte Konya şehrinde halı tezgâhı kurdurup Lâdik ten getirttiği halıca ustaları ile, Halı yazılarını Küffi ile yazdığı ve arabesklerle süslediği, Ayet'i Kerime, Hadis ve Kelâm -ı kibarları havi, duvar halıları, seccadeler ve duvar levhaları dokutmuştur. Bir eşi daha bulunmayan bu eserlerin bir örneği Dolmabahçe sarayındadır. Konya Mevlânâ müzesinde bulunan, Konya gazetesinin bir sayısının bütün sahifesinin dokuma ile aksettirilmiş bulunduğu seccade de onun tezgâhında dokuttuğu bir eserdir. Bu arada Konya'da sürgün ken ele geçen bir mektubunda hâfiyelere hakaret ettiği bahanesile bir dene de hapse mahkûm olmuştur.

İkinci Meşrutiyetin ilanı (24.7.1908) ile çıkarılan siyasi afa Ebüzziya İstanbula dönmüş (2.8.1908), İttihad ve Terakki Fırkasına girmiş, yapılan seçimlerde, Konyanın bir livası olan Antalya'dan mebus seçilmiştir (12.11.1908) . Bir yandan teşrii hayatını sürdürürken diğer taraftan da ~~9~~ dokuz yıl boyunca mühürlü kalmış ve harabolmuş matbaasını yeniden kurup faaliyete geçirmiştir - Divan Yolunda bugünkü sağlık müzesi binasında(1909) Çeşitli gazete ve dergilere yazdığı makalelerle gazeteciliğine devameden Ebüzziya, Abdülhamid tarafından yasaklanmış ve ~~10~~ sahibi vefat etmiş bulunan , ~~11~~ Kemâl ve Şinasi ile Yeni Osmanlıların vefakar dost ve yardımcısı, türk dostu Fransız gazeteci Korsikalı G.Giampietri gazetesi "Courrier d Orient" (Kurye Doryan - Doğu Postası) isimli gazetesinin bir kısım hisselerini veresesinden satın alarak sabah ve akşam baskıları olmak üzere, fransızca yayınlamaya başlamıştır (20.4.1909) . Birkaç gün sonra da Şinasi'nin ismine hürmeten, oğlu Hikmet Şinasi'den satın aldığı telif haklarına dayanan imtiyazla "Yeni Tasvir-i Efkâr" ı çıkarmaya koyulmuştur (26.5.1911) . Ebüzziya mebusluğu sırasında çıkarılan ilk demokratik "Matbuat Kanunu" nu hazırlayanlar arasındadır ve Mecliste komisyonun sözcülüğünü etmiştir..İngiltereye, Parlementosunu ziyarete giden ilk mebuslar heyetine başkanlık etmiştir(1909) . Midhat Paşanın heykelinin dikilmesi için yaptığı bir teklifi kanunlaştırılmadan meclis kendini feshetmiş, Ebüzziya yeni seçimlere katılmayarak kendini sadece gazeteceliğe vermiştir.

İkinci Meşrutiyetin ilanı ve Ebüzziya'nın sürgünden dönüşü sırasında başlayan devreden itibaren memleketin siyasi durumu git gide karışmış, içerde 31 mart vak'ası, Hareket Ordusu nun İstanbul'a girmesi, sokak çarpışmaları, Abdülhamid'in hal'i, İttihad ve Terakki partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisinininkiyasıır birbirlerine girmesi, hükümetlerin peş peşe kurulup devrilmesi. dış gaile olarak Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i ill

(1908), İtalyan Harbi (1908), Balkan Harpleri (1912 ve 1913) yüzünden arka-
arkaya ilan edilen örfi idareler içinde, ~~güncellenen~~ çeşitli hükümetlerin
yanlış ve felâketli icraatına karşı, gazetesile çetin bir mücadeleyle girişen
~~hükümet~~ miştir. Gazetesi Tasvir-i Efkâr, bu arada, 31.5.1909 dan 27.1.1913
e kadar, 43 aylık devrede 10 defa kapatılmış, herseferinde gazetenin, ismini
değiştirerek (Yeni Tasvir-i Efkâr, Tasvir-i Efkâr, ~~Tasvir-i Efkâr~~
~~Tasvir-i Efkâr~~ Hak, yine Tasvir-i Efkâr,, İntihab-ı
Efkâr, yine Tasvir-i Efkâr, yine İntihab-ı Efkâr, Tefsir-i Efkâr, yine
Tasvir-i Efkâr) devam inkârını aramış, kendisi tutuklanmış (14.1.1913)
matbaası mühürlenmiştir. Bu son tutuklamada kalp hastası olduğuna aldırılma-
dan hapse sokulması hastalığını arttırmış, Bab-ı Ali baskını ile iktidara
geçen hükümetce serbest bırakıldığının ertesi günü, gazetesinden evine döner-
ken , Kadıköy vapurunda kalp krizinden vefat etmiştir (27.1.1913). Bakırköy
mezarlığında aile kabristanında gömülmüştür.

2 Ebüzziya Me med tevfiik (~~1849~~)-10 şubat 1849 da İstanbul (da Taşkasap-

(E deliyal Anriklonedisim Serituyaji)

ta doğmuş, 27 Ocak 1913 te İstanbul'da ölmüştür. 3 Babası, Konya'nın (Bu gün-

da Ankara) Şereflî Koçhisar ~~ilçesi~~ ^{ilçesi} eşrafından, -evkaf mümeyyizi Kâmil Efendi-

~~anmış~~ olup, Horasanlı Esbkeşan (- at çeken) Hacı Hasan Oğulları ailesine

sine mensubdur. ~~anmış~~ Hacı Hasanogulları ailesinin mensub olduğu şereflü a-

şireti ~~anmış~~ ^{ile} 13. Yüzyılda ^{göç edip} Hazreti Mevlânâ ile birlikte, Horasan'dan ~~göç~~

Konya ve civarına yerleşen ~~anmış~~ ^{aile} lerdendir. Koçhisar'a yerleşen ^{sen} ~~anmış~~, aşiret kasa-

baya da ismini vererek burası ^{ne} Şereflü Koçhisar ^{yapmıştır.} ~~anmış~~. Cedlerinden Şeyh En-

biya Dede zâviye ve türbesi, elan Koçhisar'da mevcut olduğu gibi ailenin diğer

kolları da orada sâkindir. Aile 18 ^{yüzyıla} ~~anmış~~ kadar sultanların ^{has} ahır -

larına mahsus Hünkâr Mahâfız Alayı'nın atlarını yetiştirmekle görevli bulunmuş-

tur. Bu görev Hacı Hasanogulları'na " at çeken " lakabını verdirmiş, bu Türkçe

deyim Yavuz Sultan Selim tarafından Farsça'ya çevrilerek " Esb keşan " yapılmış-

^{annesi} tır. Ebüzziya ~~anmış~~ tarafından şeyhilislâm Ebussud Efendiye mensubdur.

Babası Kâmil Efendinin memurluğu Koçhisar'dan İstanbul'a nakledilmiş, aile

Taşkasap semtine yerleşmiştir. Ebüzziya'nın ağabeyi Behcet Bey Midilli Adası

2 kaymakamı iken, Adalı Rumlar tarafından şehit edilmiştir, (1887).

tevfik Beyin babası Evkaf memurluğundan maliye mahasebe memurluğuna nakl-
edilmiş ve bu vazifede iken vefat etmiştir ¹⁸⁵⁶ ~~1856~~ (~~1856~~). O zamanın usulle-
rinden memur maaşları vazifeye değil şahsa bağlanırdı. O devimde emeklilik
maaşı yoktu. Vefat edenin ailesine bir şey bağlanmazdı. Ancak ölen, sevi-
len kıymetli bir memursa, erkek çocuğu varsa, bu " çerağ " denen stajyer
olarak aynı memuriyete alınır, babasının bir kısım maaşı ona verilir, ye-
tişene kadar, da ^{ölenin görevinin} ^{istlenenler} ~~vazifenin~~ ~~başını~~ ~~üzerine~~ ~~aldılar~~ geri kalan maaşı bir
çeşit ek ödenek olarak bölüşürlerdi. Ebüzziya tevfik 7 yaşında " çerağ "
olarak üç altın maaşla maliye ^{muhasebe sarrafı} kalemünde vazifeye alınmıştır,
(13.12.1856). O devrede daire aynı zamanda mektep ve üniversite vazife-
sini görür, dairenin bilgin yaşlıları genç memurların yetiştirilmesini
üzerlerine alırlar, onlara hem iş öğretir, hem de kültür verirlerdi. Tef-
fik Bey bu vazifelerde bulunduğu sıralarda kalem arkadaşları, Abdülhak
Hamid, Ziya bey (Maarif nazırı Ziya paşa), Kadri bey (Trabzon valisi)
gibi şahsiyetlerdi. Memleketin güzide ediplerinden ^{mühiti} içinde bu-

3
lunan Tefvik Bey, bundan istifade ederek aldığı özel derslerle Arabca ve Farsça(sını kuvvetlendirirken Fransızca ve Almanca da öğrenmiştir.

Tefvik Bey henüz en altı yaşında iken ilk yasalırını " Geride-i-havadis " te (1282-1865) neşretmeye başlamıştır. Şinasi'nin Tasvir-i-efkâr'ında, Kemalpaşazade Said Beyin bir istatistik yazısını " Ruzname-i-geride-i-havadis " te tenkid etmesine, Namık Kemal'in, Tasvir-i-efkâr' da cevap vermesi, Tefvik Beyin Namık Kemal ve Şinasi ile tanışmasına ve derhal birbirleriyle, olumlerine kadar sürece, fikir, ideal, mücadele arkadaşlığı ve dostluğu ile bağlanmalarına ~~ve~~ yol açmıştır.

Bu dostluğun kurulması, Tefvik Beyin, sadece Tasvir-i-Efkâr'ın yazarları arasına geçmekle kalmamış, devlet idaresini mutlakiyetten meşruti - yete çevirmek için, Namık Kemal'le bir kaç arkadaşının, henüz kurmuş bulunduğu " İttifak-ı-Hamiyyet " (Yeni Osmanlılar) (Bak bu isim) gizli cemiyete de girmiştir.

Bu cemiyet daha sonra " Yeni Osmanlılar " adını almış, Tefvik Beyin cemiyetin en faal üyeleri arasında bulunması, " Yeni Osmanlılar Cemiyeti "

4
nı (1913) mümkün kılmıştır.

Şuray-ı-Devlet (Danıştay) başkanlığına getirilen Miḥat Paşa (1868)
devrin en değerli simalarını Şuray-ı-Devlet'te toplarken, henüz 19 yaşın-
da olmasına rağmen, Tefik Beyi de, Retâizade Ekrem Beyle birlikte, *mülâzım*
(üye) olarak, Kemal Paşa ve Saadullah Bey (paşa) gibi ediplerin idâ-
resine *aleki* ~~ve~~, maarif dairesine almıştır. Türk Maarif tarihinin temeli
sayılan ve uzun yıllar tatbik mevkiinde kalan " 1286 (1869) Maarif Nizam-
namesi" sini bu daire hazırlamıştır. Miḥat Paşadan sonra Şuray-ı-Devlet
Reisliğine gelen Yusuf Kâmil Paşa, Saadullah Bey (paşa), Kemal Paşazade
Said, Suphi Paşazade Ayetullah gibi edipleri Adliye dairesine toplamış,
Tefik Beyi de buraya almıştır, (1869). Bu kıymetlerle çalışmak Tefik
Beyin edebî şahsiyetinin kuvvetlenmesini sağlayan amillerdir. Tefik Bey
bu vazifelere devam ederken bir yandan da iyiden iyiye gazeteciliğe baş-
lamış, maarife, lisana, sosyal konulara ait makaleleri, Şinasi'nin Tasvir-
i-efkâr, Ali Raşit Beyin "Terekki", Rüştü Beyin " Hakaik-ül-Vekayi " ga-
zetelerine devamlı olarak yazmıştır. Üslubu sade bir yazar olarak dikkat

6
mamlanınca, dört ortam neşriyata başlamışlardır, (1306 - 1372) . Tef-

fik Beyin gazete sahibi olarak hayat boyunca devam edeceği gazeteciliği

ve yayıncılığı bu hadise ile başlamıştır. Tefik Beyin kuvvetli makala-

leri ile Namık Kemal'in şiddetli yazıları, İbret'i hemen o devir için

çok büyük sayılan bir tiraja ulaştırmış, gazete 13 bin basmaya başlamış-

tır. Ancak gazetesinin tenkidlerine tahammül edemiyen sadrazam Mahmud

Nedim Paşa, gazeteyi kapatmış, ortaklarından Nuri Beyi Bilecik'e, Reşat Beyi

Ankara'ya, Ebüzziya'yı İzmir'e tayin ederek İstanbul'dan uzaklaştırmış-

ma yoluna gelmiştir.

~~ma~~. Ancak Ebüzziya vazifesine gitmeden Mahmud Nedim Paşa azledilmiş,

yerine gelen Midhat Paşa Tefik Beyin memuriyetini ~~alarak~~ ^{lağvederek} gitmesini

önlemiş, fakat Mahmud Nedim Paşanın ilişmediği Namık Kemal'i Gelibolu'ya

mutasarrıf tayin ederek, İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Tefik Bey de Na-

mık Kemal'i yalnız bırakmayarak Gelibolu'ya gitmiş bir müddet orada kal-

mıştır. Ebüzziya İstanbul'a dönüşünde, yalnız başına gazete çıkarmak is-

temiş, kendisine intiyaz verilmediğinden, o sırada yayımını tatil etmiş

olan " Hadika " (*Meyve Lile*) isimli bir ziraat gazetesinde intiyazını

7 - kiralama^{yarak} siyasi gazeteye çevirip yayınlamaya başlamıştır. (9. II. 1872)

Bu gazete^{tek} başına çıkardığı ilk ~~gazete~~ ~~gazetesidir~~ gazetesidir. Aynı zamanda ilk macmuasını da bu sırada " Cüzdan " ismiyle yayınlamış^{tır} (1872).

Ancak mecmua çıkar ~~çakmaz~~ toplatıldığından ikinci sayısını ~~çıkarmak~~ ^{yayınlamak} mümkün

olamamıştır. Namık Kemal'in de Gelibolu'dan ^{bu} munzaman makaleler yazdığı Hadika'nın da neşriyatını hükümet şiddetli bularak bunu da 56. sayısında kapat,

mış, (28. I. 1873), Tevfik Bey bu sefer daha evvel almaya muvaffak olduğu

imtiyazla " Saraç " (Meşale) isimli bir gazete çıkarmaya başlamıştır,

(15. 3. 1873). Bu arada İbret'in tatil müddeti ~~bitmiş~~ ^{bitmiş} Namık Kemal de

kendisini azlettirerek Gelibolu'dan İstanbul'a dönmüş, gazeteyi de şiddet-

li yazılarıyla tekrar yayınlamaya başlamıştır. ^{Bu iki} gazetelerin

ağır yazılarına ilâve olarak, Tevfik Bey, 1290 senesi için, " salnâme-i-Ha-

dika " ^(Bah. bu isme) isimli bir almanak neşred^{miş} ~~miştir~~ (1873) - (Bizde ilk almanaktır), bunda

Namık Kemal'in şiddetli yazılarını derleyerek, ^{yayınlamıştır.} böylelikle, " Kitap yoluyla

yayın " ile de halkı uyurma çabasının sahasını genişlemek istemiştir. Ay-

ni ^{gününde} Namık Kemal'in ^{ahua} ^g ^{la} ^{da} ^g ^{ene} ^{yazarlar,} ^g ^{la} ^{da}

halkı uyarıcı hareketine geçmişler, hür fikirleri yayan piyesler yazarak, Güllü Ağob'un Gedikpaşa'da kurduğu " Osmanlı tiyatrosunda " oynatmaya başlamışlardı. Tevfik Bey de bu sahada memleketinde ilk telif piyesi " Ecel-i-kaza " isimli eseri yazıp oynatmıştır. " Ecel-i-kaza " İstanbul'un Türk halkına oynanan ilk telif piyesidir. (Kasım, aralık 1872)

" Ecel-i-kaza " isimli piyesinin ~~Gedikpaşa~~ Güllü Ağob'un Gedikpaşa tiyatrosunda oynanması, piyes ramazan temsillerinde ~~büyük bir~~ ^{çok} görülen büyük rağbetten kuşkulanan hükümet, izinsiz piyes oynatmaktan Ebuzziya hakkında takibata girişmişti. Bundan üç ay sonra, Namık Kemal'in " Vatan yahut Silistre " piyesinin de aynı tiyatrodu oynanmasının yarattığı büyük heyecan ve tezahürat (I.4. 1873), Tevfik Beyin " Serac " da ^{Sultan} Abdülaziz ^{den} ~~de~~ bahsederken, âdet olan tâzim sıfatlarını kullanmayıp Hünkâr'a sadece " padişah " demesi, hükümeti harekete geçirmiş, hem " Serac "ı, hem " İbret " i (nisan 973) kapattırmış, Tevfik, Namık Kemal, Ahmed Michat, Nuri Memâfirzâde ve İsmail Hakkı Bereketzâde'yi tevkif etmiş, Kemal'i Magosa'ya, Tevfik'le Ahmed Michat'ı Rodos'a, diğerlerini de Akkâ'ya kalebentlikle (kala zindanında hapis) sürgüne yollamıştır.

10.4.1873

9

tevfik bey hapishaneden İstanbul gazetelerine makaleler yollamaya devam etmiş aynı zamanda da, matbaasını emâneten bıraktığı arkadaşını Şemseddin ~~Şinâ~~ Sami Bey ve matbaacı Mihran Efendi vasıtasıyla " Muharrir " isimli bir mecmua neşrini de başarmıştır. (18. II. 1875). Ancak siyasî mahkûmların makale yayınlamaları yasak olduğundan, yazılarında takma ad kullanmış, bunun için de dört yaşında ki oğlu Ziya'ya, nisbetle, " Ziya'nın babası " demek olan " Ebüzziya " yı takma ad edinmiştir. Sürgünden döndükten sonra gazetelere verdiği bir ilânla, " Zindanda iken hayatını kazanabilmek için küçük öğlunun ismine sığınmışken, hürriyetine kavuşunca bunu bırakmanın büyük bir küçüklük olacağını ve buhdan böyle yazılarını " Ebüzziya " ismiyle imzalayacağını bildirmiş (1876) ve şöhretini de bu isimle yapmıştır. Ebüzziya ismi ailenin soyadı olarak kalmıştır.

Ebüzziya Rodos zindanında iken bir yandan ilk edebiyat tarihi ve antolo-

jisi eserini ^{mm} hazırlayan " Nümune-i-edebiyat-ı-Osmaniye " nin birinci cildini ^(Bak. İnceleme) ~~hazırlamış~~

olan nesir kısmını

hazırlamış, mahkûmların el sanatlarını ince zevk ve sanatkârlığı ile çizdiği

modellerle güzelleştirip geliştirerek yurt dışından bile sipariş sağlayacak

nefasete ulaşıtıp mahkumlara mühim gelir kaynaklarını temin etmiş, Ahmed
 Midhat Efendi ile de, " Medrese-i-Süleymani"ye ~~is~~ ismi altında, Osmanlı maa-
 rifinin modern anlayışta teorizat yapan ilk mektebini kurarak Rodos'ta bü-
 yük bir maarif ve kültür hareketi sağlamıştır. Ebüzziya, Abdulaziz'in hal'i
 ile çıkan genel af üzerine İstanbul'a döndü (1876). Sultan Murad, hemen
 arkasından da Abdülhamid Kaht'a çıkmış, hürriyet mücadelesini yapan münev-
 verlere meşrûtiyeti ilân edeceğini vaadetmiş, bu mücadeleyi yapmış olan
 "Yeni Osmanlılar"ın ~~il~~ ileri gelenlerini etrafına toplamak yollarını ara-
 mış, aynı zamanda da memleket maarif ve irfanında hamleler yapmak için ha-
 zırlıklara girişmişlerdi. Abdülhamid henüz şehzade iken, Namık Kemal, Ebüz-
 ziya'yı kendisine taktim etmişti (1872). Abdülhamid memleket maarifine fay-
 dalı eserleri tercüme ve neşr etmekle görevli Ebüzziya'yı bir kaç defa sara-
 ya davet ederek görüştü ve sarayda toplanmak üzere, Ebüzziya ve Namık Kemal
 inde dahil olacakları bir " Mütercemiyn cemiyeti " kurmaya karar verdi
 (1876). Ancak Abdülhamid'in bu cemiyete Ali Şevki'yi de davet etmesi E-
 ve Ziya Paşa'nın
 lar
 büzziya, ve Namık Kemal'in itirazlarına ve bu zatla çalışmayacaklarını bildir-

(1) melerine sebep olunca, Mutercimiyn cemiyetinin ^{çalışmalarını} ~~kuruluşunda~~ ^{görmüştür} ~~ve~~ ^{kaldırılmıştır} Ebüz-

ziya, Abdulhamid'in Mihtar Paşaya hazırlattığı ilk kanun-u-esasi taslağının

çalışmalarına Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte katılarak (1876) bil-

hassa devletçe söz ve basın ~~verilmiştir~~ ^{meşrûtiyetinin} sağlanmasını temine bu-

yük gayret sarfetmiştir. Bu arada Abdulhamid ~~kendü meşrûtiye idaresini~~

^{meşrûtiyeti ilâh etmiş, fakat abalinde 1291 Rus harbi felaketi ile}
^{devlet meşrûtiye teşkil etmiş, ancak meşrûtiye kaldırılmıştır}
kaldırmış, yıllardır meşrûtiyet için mücadele eden münevverlerin kendisini

karşı cephe alacaklarını hesaplayarak, bunları ya elinin altında bulundur-

ma ve ya meşrûtiyet ^{meşrûtiyet} vererem İstanbul'dan uzaklaştırma yollarına baş vürmüş-

tur. Namık Kemal'in evvelâ sürgün (1876) sonra mutasarrıf olarak (1879)

Midilli'ye daha sonra Rodos'a, oradan da Sakız'a uzaklaştırılarak ^{meşrûtiyet} Ziya Paşa-

yı Adana'ya vali göndermiştir.

Beşiktaş'ta kurmak istediği bir hayvanat bahçesinin tesisine memur edip

müdürlüğünü de vermek istediğini Ebüzziya'nın teklife " Bu bir ihtisas i-

şidir " bahanesiyle reddetmesi üzerine, " Kosova mektupçuluğuna " yollamak

^{istemiştir. E Ebüzziya'nın}
ister. Bunu da kabul etmemesi üzerine ^{onu} " Bosna mektupçuluğuna " tayin etmiştir,

(1877). Bu vazifeyi kabul edip Bosna'ya gitmek mecburiyetinde kalan Ebüz-

ziya, Bosna'da ⁽¹²⁹⁵⁾ Vilâyet matbaasını islâh etmiş, " 1878 Bosna

salnâmesini " çıkarmıştır. O zamana kadar salnâme taş-baskısı ile basılır-

ken, matbaa hurûfat ile: ^{Devlet ve Vilâyet} (topografi) yolağa ^{Reis} ~~çalışan~~ ilk salnâme budur.

^{Bosna Salnâmesini Eledüziya}
Bir sene sonra istifa ederek İstanbul'a dönen Ebüzziya, 1879 da " salname-

i-Ebüzziya " isimli bir almanak çıkardı. Ancak Abdulhamid, almanakta Ebüz-

ziya'nın kullandığı malisandan ve eserin Namık Kemal'in " vaveylâ " sindan

mühim parçalar iktibas edilmiş bulunulmasından, onun muhalefete geçmekte ol-

duğunu görerek, eseri matbaadandağılmasına meydan vermeden müsadere ve im-

hâ ettirdi. (Bu mühim eserden sadece 3 nüsha kurtarılmıştır.) Ertesi sene

-büzziya, salname-i- ^{Marifet (Bak bu isim)} ~~Kemalî~~ ve Rebi ^{Marifet} isimleriyle iki Almanak ~~çıkardı~~

neşretti, (1880) ve bunları Konya'ya süngüne gönderilene kadar (¹⁸⁸⁰ ~~1881~~)

II sene devam ettirdi. ^{nüsaade} Abdulhamid idaresi altında gazete çıkarmasına edilme-

diği için " Mecmua-i-Ebüzziya " yı neşre başladı, (1880) de ^{ayda} ~~günde~~ bir çıka-

bu mecmua, bizde neşredilen ilk batı anlamda ciddi dergidir, ve tanzimat edip

lerinin fikir yuvası halini almıştır.

Bu arada da, Tıbbîde mesgul olan Ebüzziya " Reziye " ^{19 nüshâsında} ^{19 nüshâsında} Tâkîvin-i Eledüziya isimli bir almanak ta yayınlamıştır.

şan Ebüzziya, 1881 de kurduğu "Matbaa Ebüzziya" da " Kitaphâne-i-meşâhir " ve " Kitaphâne-i-Ebüzziya " isimli iki kulliyat neşrine başladı. Bu serilerin ilkinde, kendisinin telif olarak biyografileri yayınlanırken, ikincisinde de Namık Kemal'in, Şihası'nın ve Tanzimat devrinin en mahim edip ve yazarlarının eserleri neşrediliyordu. Bu sırada meydana gelen Namık Kemal'in ölümü (1888), arkasından sevgili oğlu Ziya'yı kaybetmesi (1896), Ebüzziya'yı çok sarımsıtır. Namık Kemal de ölümünde Bolayır'a gömülmek istediği şekilde, kendisine vaktiyle yaptığı vasiyeti yerine getirebilmek için Abdulhamid'in huzuruna çıkmaktan çekinmiyerek bu musaaideyi almış, böylece arkadaşlık ve dostluktan ^{ileri} ^{sevgiyle} ~~ebedi~~ bir ~~hisse~~ bağla bulunduğu büyük vatanpervere son bir hizmette de bulunmuştur.

Ancak Ebüzziya gerek Mecmua-i-Ebüzziya'sında, gerek Kitaphâne-i-Ebüzziya kulliyatında yazdığı ve yayınladığı yazı ve eserlerle Matbaa-i-Ebüzziya da, başta Namık Kemal'in olmak üzere, Sultan Abdulhamid'in kuşkulandığı kimselerin kitaplarını basması neticesi hakkında bir çok jurnal verilmesine sebep olmuş, bu arada 7 defa tevkif edilerek **Zaptiye** Nezareti'nde ve vildiz

14 sarayında tutuklu olarak sorguya çekilmiştir. Nihayet, Malûmat'çı Baba Pa-

nir'in kuvvetli bir jfırnali üzedine, hem kendisi, hem de Galatasaray'ın 11.

~~Düce~~ sınıfında talebe olan 18 yaşında ki ortaça oğlu Tâlhâ, Hünkâr'ın ~~çabe~~

emriyle tevkif edilmişler ve Konya'ya sürgüne gönderilmişler (10. 4. 1900)

matbaası da mühürlenmiştir. Konya'da ki sürgünde iken bir dostuna Elaziz vil-

lâyeti tercümanı Husnû Beye yazdığı bir mektup dolayısıyla 3 ay hap-

sizce mahkûm olmuştur. ^{Abdülhamid y} ~~Harika~~ ki bu arada Ebüzziya'ya, Yıldız sarayının ve

bir yıldız ^{Comu} kûfi yazı ve arabesk denilen Türk (Râsûl) usullerine

göre tezyinatını, yaptırmış (1886) 1892 de Mekteb-i-Sanâî (Sultanahmet

Sanat Okulu) müdürlüğüne getirmiş, 1894 te de Şurây-ı-Devlet ^{Birinci} mahkemesi azâ-

(Danıştay Birinci Daire Mahkemesi)
lığına tayin etmiştir.

Konya'da sekiz yıl sürgün kalan Ebüzziya ve oğlu Talha, İkinci Meşrû-

tiyetin ^{23. 7.} ^{Ukurlanmış metni} ~~1908~~ 1908) ilânıyla İstanbul'a dönmüş, İkinci Meşrûtiyetin ilk

seçimlerinde, o zaman ki bölge seçimi usulünde, Konya'ya bağlı bulunan Antal-

^{Sancakından}
ya'dan Konya mebusu seçilerek meclise girmişti. İkinci Meşrûtiyet

devrinin hazırladığı ilk " Matbûat ve Matbaalar Kanunu " nun hazırlanmasını

15
sağlayanlardan biri olduğu gibi, kanunun takdimi yazısını da kaleme almış-

tır. 1912 başlarına kadar süren bu ilk mecsilte, Ebuzziya, mutaassıp davra-

nişleri görünen mebuslarla olduğu kadar, imparatorluğu parçalamak istiyen anâ-

sır mebuslarıyla da mücadele etmiş, tarihimizde ilk defa yurt dışına yabancı

bu parlamentoya
İngiltere parlamentosunu ziyaret eden mebus ve âyândan mürekkep

7 kişilik heyete başkanlık etmiştir. Mişhat Paşanın heykelinin dikilmesi i-

çin verdiği takdir memleketimizde ilk heykel dikme teşebbüsüdür.

Ebuzziya meclistezki mebusluğunun yanı sıra, Matbaa-i-Ebuzziya'yı yeniden

kuzmuş, Mecmuası-Ebuzziya'yı tekrar çıkarmaya başlamış ve bir gündelik ga-

zete neşrine girerek, *Sinasi'nin* hatırasına nisbet ismini " *Yeni*

Tasvir-i-Efkâr " koymuştur. (31. 5. 1909). Gazetesinin mesleğini başlık al-

tına koyduğu " *Müstakil* *ül Efkâr* " mutedil Terakkiperver " ibaresiyle özet-

lenmiştir. Devrin parti kavgaları, adî sokak münakaşaları arasında çalkala-

nan, birbiri arkasına çıkıp yok olan gazeteler arasında, " *Yeni* Tasviri-i-Efkâr "

ciddiyeti, ağır başlılığı, tertibinin düzgünlüğü ve Ebuzziya Beyin etrafına

Tevfik
toplanan edip ve münevverlerin yazıları ile derhal temayüz etmiş, gazeteci-

lik ve fikir tarihimize mühih bir mevkie işgal etmiştir. (Bak : Tasvir-i -
 efkâr). Ebuzziya'nın en olgun ve kuvvetli makaleleri ~~devrin~~ gazeteciliğinin
 bu devresine aittir. İkinci meşrûtiyetin ikinci seçimlerine katılmayan Ebuzzi
 ya (1912) zamanını sadece gazetesine, mecmuasına, matbaasına, editörlüğüne
 ve teliflerine hasretmiştir.

Ebuzziya 1913 te " yeni tasvir-i-efkâr " ~~kapattı~~ ^(mayıs 1910) ortanca oğ-

lu Talhâ ile matbaasını yenileştirerek, tam batı anlamında resimli olarak

" Tasvir-i-Efkâr " ismiyle ~~tekrar~~ ^(1.9.) gazetesini tekrar çıkarmış (1910), küçük

oğlu velid de Fransa'dan tahsilden dönünce, babasının ve ağabegisinin yanında

gazetecilik mesleğine atılmıştır. Bu sırada Tasvir-i-Efkâr, Kâmil Paşa kabi-

nesi tarafından kapatılmış, ^(indiki hazir yedek imtiyazla) (25. 12. 1912) "Ebuzziya hemen yerine" Inti-

hâb-i-Efkâr " ı çıkarmış, hükümet bu gazeteyi de kapatmış (12. 1. 1913),

Ebuzziya yerine " Tefsir-i-Efkâr " ı çıkarmış (13. 1. 1913), bu gazeteyi

de kapatan hükümet, Ebuzziya'yı tutuklamış ve matbaayı da mühürlemiştir.

Ebuzziya ~~tekrar~~ ~~gizli~~ ~~özürü~~, kalbi hasta olduğu halde, çok sert bir ha-

tutuklamış

17
 gının tehlikeli bir hal almaya başladığı üzerine tevkifatından : " ~~Evinden dışarı çık-~~

manak üzere, "şartıyla evine iade edilen Ebuzziya, Kâmil Paşa kabinesinin devrilmesine kadar (25. I. 1913) evde göz hapsinde kalmıştır. İlk kuru-

lan Mahmut Şevket Paşa kabinesi, Tasvir-i-Efkâr'ın çıkmasına müsaade ve-
 rince gazetesini tekrar yayınlamaya başlamış, (25. I. 1913). Fakat bu ka-

binenin eski kabine üyelerini - yani kendisini tevkif ettirmiş bulunan mâ-

surları - tutuklamaya başlaması üzerine bu hareketi ~~sebebi~~ ^{tenkidi} eden " Yeni Mev-
 kullar " isimli baş makalesini yazarak bizzat matbaaya getirmiş, küçük oğ-

lu velid Ebuzziya'ya vermiş, evine dönerken Köprü'de, Haydarpaşa vapurunda

fenalık geçirerek bir kalp krizinden vefat etmiştir, (27. I. 1913). Mezarı

Bakırköy kabristanında, oğlu Ziya'nın kabri yanındadır. ~~Mezarı -~~

~~şimdi bile yoksun bırakılmıştır.~~

Ebuzziya kuvvetli kalemi, sağlam seciyesi, dürüstlüğü, tazyiklere boyan

egmiyen, mücadeleden kaçınmayan, medenî cesareti ile meslektaşlarına örnek

olmuş, Tasvir-i-Efkâr'ı bir mektep haline sokmuştur. Editor olarak yayın-

ladığı eserlerde, kendi teliflerinde daima halkı uyarmak, bir şeyler öğrete-

18
bilmek endişesiyle hareket etmiştir. Bunun için eser seçmekte ki itina ve

ciiddiliği kadar bunları daima çok uuz fiyatla ve mümkün olduğu kadar faz-

la satmak prensibine dikkat etmiştir. Türkçe'nin sadeleşmesine çalışan on-

culerendir. Numune Edebiyatından aldığı parçalarda, itina ile, sade lisanla

Türkçenin yazılanlara yer vermiştir. Lisanın gelişi güzel alt ust edilmesine şiddet-

le karşı koymuş, yazıların herkesçe anlaşılacak sade bir Türkçe ile yazıl-

ması yolunda mücadele etmiş, Türklüğünü ve Türk unsurunun imparatorluklara

hâkimiyetini tesis zaruretini ve bu yolda ki çabalarını, imparatorluğun par-

çalanması endişesiyle, fazla açığa vurmadaanyürümeye çalışmıştır. Milli

edebiyatın yayılıp tanınmasında himmeti pek büyüktür. Ebüzziya'nın memlekete

ettiği en büyük hizmet, matbaacılık ve editörlük sahasındadır. Çok ince bir

Çevre ve kabiliyete sahip olması, yorulmak bilmez bir çalışma kud-

retine malik olanması, matbaasında o zaman için olduğu kadar, bu gün için

bile fevkalâde sayılacak nefâsette eserler basmıştır.

Ebüzziya Tevfik'in matbaacılığa atılması, Namık Kemal ve diğerleri

adıyla çıkarmaya başladığı İbret'in neşri sırasına rastlar. Şinasi ve-

fat edince (13. 9. 1871) yeni Osmanlılar Cemiyetinin lideri, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, yeni Osmanlılığın mücadelesine İstanbul'da devam eden arkadaşlarının ellerinden bir matbaa bulunabilmesi için, şinasi'nin, bir kaç

hari ve devrin gazete matbaa makinesi olup, kol kuvvetiyle döndürülen bir çarhın hareketiyle işliyen bir baskı makinasından ibaret olan " Tasvir-i Ef-kâr gazetehanesi " isimli matbaasını, terekesinden satın alarak İbret gazetesinin kurucuları, Namık Kemal, Reşat Kayazade, Nuri Meşahirzade ve Nevfik Ebuzziya Beylere hediye etmiştir. Bu dört arkadaş aralarında bir matbaayı lâ-yıkıyla işletebilecek kimse olarak gördükleri Ebuzziya'ya hisselerini devretmişler, Nevfik Bey de tek başına matbaanın sahibi olmuştur. Ebuzziya'nın bu ilk matbaası " Tasvir-i Ef-kâr matbaahanesi " ismiyle, Sultanhaman'da o zaman

Yeni
" ~~1871~~ gazit " denen pasajda idi. (Bu gün Ayanoğlu geçidi). İbret gazetesi

Bu
burada basılmaya başlanmış ve ilk matbaada kitap olarak ta " Evrak-ı-siyasiye-

i-Resid Paşa " ile Namık Kemal'in " Salâhaddin-i-Eyyûbî " eserlerini basmış-

tır. (1872). İbret gazetesinin tirajı 13 bine yükselince, matbaanın yeri

ve başka mükâmlerle

~~den~~ ~~matbaasını~~, Ebuzziya matbaasını, Midhat Efendi'nin Beyoğlunda Uzunyol'

20) pasajında 13 numaralı matbaasının bir kısmına nakletmiştir. İbret, ~~...~~

~~kanatlıca~~ ^{Hacıopula} denen bu günkü İstiklal Caddesinde ~~bu~~ Ebüzziya matbaasını Baba-ı-Âli caddesi Nalle ~~...~~ karşılarında

(Luğim 52 no.)

numaraya nakletmiş, Hadika kapatılınca, Sırac, Cüzdar bu matbaada basılmış,

gazeteleri kapatılıp Ebüzziya da Rodos'a sürülünce matbaa, Bab-ı-Âli cadde-

sinde 28 numarada, Mihran Efendi ikaresine emanet edilmiştir. Bu matbaada

Mihran Efendi ve Şehseddin Sâmî Sabah gazetesini ve Ebüzziya'nın Muharrir

meccuasının çıkarmışlardır. Rodos zindanından dönüşünde, "Matbaa-i-Ebüzziya

ismiyle, Galata Arab camininin bulunduğu eski Mahkeme Sokakında Ticaret ha-

nında 8 numarada tesis edilmiştir, (1800). ^{Matbaa} Oradan Avusturya kız lisesi-

^{bulunduğu yerde Kart Çarşı (Luğim Çarşı Sokak)} nin ~~...~~ sokakında ki tarihi ~~...~~ binasında yapılmış, en güzel

eserleri burada basılmış, Konya'ya sürgün edilince (1900) matbaa mühürle-

nerak harâbiyete bırakılmıştır. Bu iki binanın dış duvarlarında Ebüzziya'nın

kendi eliyle yazdığı Türkçe ve Fransızca isimleri hâlâ okunabilmektedir. (1910)

Meşruiyet ile Ebüzziya sürgünden dönüşünde (1908) matbaasını yeniden ih-

yâ ile Divanyolu'nda bu günkü Sağlık müzesinin binasında (1909) açmış,

"Yeni Tasvir-i-Efkâr" ı burada çıkarmış, varlığını kadar da matbaa burada

21
Ebuşziya tevkif edildiği ve matbaasının kapatıldığı zamana kadar, her se-

ne, o devrin Avrupa'sında matbaacılık ve güzel basılların merkezi olan Al-

manyalı ^{Leipzig} ~~Leipzig~~ şehrinde ki milletler arası matbaacılık sergisinin ter-

tiyelendiği sergiye Internationale Graphische Muster ^{kurumu} ~~kurumu~~ ^{na}, o sene

bastığı eserleri gönderir, dünyanın her tarafından gelen sanatçılarla eserden se-

çilen ^{200 kadar} ~~200~~ eserden meydana getirilen sergide, Ebuşziya matbaasının gönderdiği

butun eserler daima sergilerinde ^{her} ~~her~~ serferinde de altın madalya ile mü-

kâfatlandırılırdı. Bu sergilerde ^{her} ~~her~~ serferinde de altın madalya ile mü-

katlandırılırdı. Bu sergilerde ^{her} ~~her~~ serferinde de altın madalya ile mü-

katlandırılırdı. Bu sergilerde ^{her} ~~her~~ serferinde de altın madalya ile mü-

İngiliz Times gazetesine neşriyatına kadar, Fransız tarihçisi Ernest Lavisse ^{Lavisse'in} ~~23~~ 12

çiluluk "Dünya Tarihi" eserinde onun bu başarısını belirtmiştir. Matbaacılığa

ve kulture ettiği bu hizmet dolayısıyla da Fransız Maarif Nezaretinin "Maari-

fe hizmet" altın madalyası ile de mükâfatlandırılmıştır (1897).

Bu arada Rezaizade "krem'in" Zemezeme " si bizde, İbrahim Müteferrike'dan

beri basılan ^{iki} ~~iki~~ renkli eser (1881), ^{Rezaizade'nin} ~~Rezaizade'nin~~ 6 ıncı nüshada

(1885) yine ~~İbrahim Müteferrika'nın~~ bizde Avrupa matbaaları ayarında

22
tipografi usulü ile basılan
basılan resimli ilk eser olmuştur.

editör olarak ucuz fiyatla çok yayın yapmak prensipiyle hareket eden
Ebuzziya memleketin irfan kütüphanesine çok kıymetli eserler vermiştir. " Ki-
taphane-i-Meşâhir " in külliyyâtında meşhur kimselerin biyografisini, " Kitâ-
phane-i
~~Meşâ~~-Ebuzziya " külliyyâtında 110 aded kıymetli eserle kendisinin muhtelif
teliflerinden başka, Namık Kemal'in, Şinasi'nin ve diğer mücahidlerin eser-
lerini geniş miqyasta memleket sathına yayarak tanınmalarını sağlamıştır.
~~Yine~~ fikir özgürlüğünün temelini atmıştır. Külliyyâtında yayınladığı eser-
ler arasında Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizade Ekrem, Muallim Naci,
Ahmet Rasim, gibi millî şöhretlerle Şeyh Galip'in Hüsnü Aşk'ı, Sinan Paşa-
nın Hazarruat'ı, Akif Paşanın ~~...~~ Talisuraisi, Reşid Paşanın Asâr-ı-Siyasiye'si
~~...~~ Sefaret namelerinden
~~...~~ Sâdi'nin Gülüstan'ı, Ahmet Resmî'nin Prusya, ve Viyana,
Yahid Efendinin Fransa, Ahmet Azmi'nin Prusya, 28 Çelebi Mehmed Efendinin
Paris'i, Selim Giran'ın Zafername-i-Salib'i dışında Şemseddin
-âmi'nin, Uşşâkizade Halid Ziya, Cevedet Paşanın Mebâlig-ül-hükûm, Sâdullah

Paşanını Mezardan Nidâ, ² Hat ve Kallâ ² gibi eserler vardır.

Konya'ya sürülene kadar Ebuzziya Matbaası ² her beş günde bir ² yayınlaya-

bilecek kadar başarı sağlamıştır. ^{Bu} O devrin imzâları ile son derece önemli bir başarıdır.

Memlekette ilk defa almanak tarzında Salname-i-Ebuzziya, Rebi' Mârifet,

Nevsal-i-Mârifet, Takdim-i-Ebuzziya isimleri altında ki senelik ^{muhtaram} ~~muhtaram~~

^{ve} çok güzel basılmış ^{mesriyete,} siyasi, edebî, sosyal tarihini bakımından

^{bu gün} ~~çok~~ çok faydalı bir kaynaktır. 159 nüsha çıkmış olan " Mecmua-i-Ebuzziya "

bizde faydalı bilgileri, ^{el} uygun yazıları ile yayımlanmış ilk fikir mecmuasıdır,

Bunun yazı heyetinde Namık Kemal, Süleyman Nazif, Ahmet Haşim, Ahmet Refik,

Cenab Şehabeddin, ^{Haydar Beyazıt}, Rıza ^{Tevfik} ~~Medine~~, Abdülhak Hâmid, Abdullah Cev

^{Mahmud} det, Fâik Âli, ~~Mehmet~~ Sadık, İsmail Hakkı Berberoğlu, Yunus Nadi bulunmuştur.

Ebuzziya'nın bir de sanatkâr tarafı vardı. Devrinin en güzel Küff hat ile

yazı yazan ^{marka,} ~~marka~~ mühür ve ^{istif} ~~istif~~ ^{tertipleyen} ~~tertipleyen~~ hattatı idi. ^{Aras} ~~Aras~~ tarzında

ki Türk süsleme sanatının da bir ustası idi. Yıldız sarayının Abdülhamid ta-

rafından yaptırılan kısımlarında Muayede salonunda (şimdiki Harp akademisi)

Türk tezyinatı, kûfî yazılar, Yıldız sarayının ^{marangoz} yapılan mobil-

ya da ~~tahta~~ üzerine oyma kûfî âyetler ve ibâreler, Yıldız camininin (Barba-

ros caddesi) içinde, camii çepçevre dolanan ve çini üzerine tezyin edilmiş

Kûfî ^{ve} ~~ayet~~-i-Kerîme ve mihrâb üzerinde ki kûfî besmele Ebüzziya'nın eseridir,

yaptığı başarılı sulu boya portrelerle çini murekkebiyle çizilmiş İstanbul'

un muhtelif manzalarını belirten kuvvetli resimleri, özel koleksiyonlarda-

dır. Konya'da sunfünde iken oğlu Talha'nın kurduğu halıcılık atolyelerinde

dokunan halıların ^{ayd kerime, kelâm - i kiler, hadis} Türk tezyinat ve kûfî ~~zarih~~ süsülü desenleri ve

çok ahenkli renklerele duvar halı ve seccadeleri dokunmuştur. Bunların özel

bir örneği duvar seccadesi olarak, Dolmabahçe sarayında ve bazı özel koleksi-

yonlardadır. Mekteb-i-San'î ^{ayd müdârisi} sırasında İtalya'dan getirttiği marangoz ve

^{tahta oyma} ~~eski~~ ustaları ile kendi nezaretinde yaptırdığı ^{işler} ve eşya Mekteb-i-

Sanayiînin en güzel eserleri sayılır.

Eserleri : Piyesleri : Ecel-i-Kaza (~~Şehzade~~ drama) (1872). ^{Kalibeli (1875)}

(Vakti Hüga nun Anjela eserinden adapte).

Etüdler : Lügat-i-Ebüzziya, 2 cild ^(Yarın kalbust) ~~bir~~ (1886). Numune-i-Debiyat-ı-

Lugat-i-Ebuzziya (1888) (2 cilt u d kelimesine kadar) - ~~...~~

~~...~~ ^{Ne} Edât-i-Neî'i hakkında tettebbuat (1909). Mual -

lim doktor Dozy'nin tarih-i-İslâmiyet unvanlı kitabı ve mütercimi hakkında

^{tevi} tasvir-i-Efkâr (1911) - Yeni Osmanlılar tarihi (~~1900~~-1909) - ~~Lugat-i-~~

uzziya (1886)

Derleme : Âsar-ı-Siyâsiye-i-Reşid Paşa (1872). Müntehibât-ı-Tasvir-i-Ef-

kâr : Şinâsı ve Namık Kemal'in, siyasi, edebî ve çeşitli yazılarından seç-

meler 15 kitap (1886-1893). Meclis-i-Mebusan'ın ilk müessir-i-me^âlisî

(1908) (siyasi nutuklar) ^{Cümle-i-Mühim helat} ~~...~~-i-Kemal (1883) . Durub-u-emsâl-

i-Osmaniye, (şinâsı'nın eserinin parıdan fazla ilâve ile tamamlanmış) (1884).

Takvim ve Almanaklar : Salnâme-i-Hadika (1872) - Bosna [295 vilâyeti sal-

nâmesi (1876) - Salnâme-i-Ebuzziya (1879) - salnâme-i-^{Kamâre}~~...~~ (1880) -

Rebi-i-Mârifet (3 sene) (1887 - 1888) - Nevsâl-i-Mârifet (3 sene)

(1891 - 1888) - ^vİnsâkiye-i-Nevin (1891) - Takvim-i-Ebuzziya (3 sene)

(1898 - 1897 - 1893) - Takvim-i-Nisa (1899) . Rusya Müslüman -

edine mahsus Takvim-i-Ebuzziya (?)

Telif biyografileri : ~~...~~ (1881) - Galile (1881) - Napol-

26

yon (1881) - Diyojen (1881) - ^{ne}Frizlân (1881) ? Hasan Sabah (1882) -

Buflon (1882) - Ezop (1882) - Ibn-i-Sînâ (1882) - Hârun-u⁵-Reşid

(1882) - ^{Yahya}~~M~~ Bermekî (1883) - Jean Jacques Rousseau (1883) - Kemal

(^{Yahya} kemik Kemal'in hayat ve ^{vefati} dolayısıyla) (1888) - Kemal Beyin tercü-

me-i hali (1888) - Niçolas Chamfort (1887) - Imparator Wilhelm (1887) -

^{Süleyman}~~M~~re-i-muverrih (1887) - Nef'î (1887) -

Tercüme roman : Üç yüzlü bir kadın (Ahmet Mithat ^{Rodulâ} Efendi ile beraber) (1874).

Manzum eserleri : Ezop'tan manzum tercümeleri ile muhtelif kıtaları vardır.

Kendi gazetelerinin dışında yazılarının çıktığı gazete ve dergiler :

Gazete : Ceride-i-Havadis - Terekki - Tasvir-i-Bfkâr - Courrier d'Orient -

Ruznâme-i-Ceride-i-Havadis - Malumat - Hayal - İkdâm - Ceride-i-Askeriye -

Dergi : Diyajen - Muğavver ^{ey}ence - Hayal - Çingiraklı Tatar - asker -

Bibliyograf :

Yapılarından örnekler :

26.7.74

د. ١٩٧٤

5

Sultan Abdülhamid Ebüzziya Tefvik'in kıymetini takdir eder, onun, bağkalarında af etmediği tenkid ve tepkilerini ekseriya müsamaha ile karşılırdı. Onun aleyhinde "Murad Efendi taraftarlığı ediyor." diye kendisine verilen curnalleri dikkata almazdı. Zira Ebüzziya'nın : "Bir hükûmî devirip yerine bir veliahdı tahta çıkarmakla hürriyet ve meşrutiyet elde edilmez" kanaatini beslediğini, daha veliahdlığı bile söz konusu değilken, şehzadeligi sırasında bilirdi (1). Yine Ebüzziyanın san'atkarlığını, zevkinin inceliğini bildiği için, yukarıda da anlatıldığı gibi, Yıldız Sarayının ve Camii nin Türk tarzı süsleme nakış ve küff yazılarının yazılmasını ona ısmarlamıştı. Müesse kurnak islah etmekteki kabiliyetini bildiği için de, tabiatındaki hırçınlığa ve emir altında çalışmayacak kadar başına buyruk olmasına rağmen, çok önem verdiği Sultan Ahmed Mekteb-i Sanayi' in islah ve modernize edilmesi işini ona yaptırdığı gibi, Yıldız Sarayı bağçelerinde tesis etmek istediği Avrupada benzerlerini ~~benzerlerini~~ amcası Abdülaziz ile beraber yaptığı Paris ve Londra seyahati sırasında bizzat gördüğü çapta bir hayvanat bahçesi kurulması işini de Ebüzziya'ya havale etmişti(2). Ama bütün bunlar sonunda, bilhassa Mâltmatçı Baba Tahir'in arka arkaya verdiği ve diğer hafiyelere verdirdiği junallere ve ihbar mektuplarına kanarak, kendisini ve onsekiz yaşındaki oğlu Talhâ yı Konyaya sürmesine mani olamamıştı.

Ebüzziya Tefvik' de zaman zaman kendisine iltifat ve ihsanlarda bulunan, zaman zaman da tutuklatıp sorgulara çektiren(3) sonundada lo yıl Konya'ya sürüp matbaasının da mahvına sebep olan bu Hakanın, "Kusuesuz insan olmaz!" kavlince mevcut kusurlarına rağmen, memleketin irfanına ettiği hizmetler kadar, büyük Devlet Adamı vasfını da tu takdir ve hürmetle telekki ederdi. Ebüzziya'nın Sultan Abdülhamid hakkındaki düşünce ve kanaatlarını bize ulaştıran birkaç yazısı vardır. Bunların da hepsi İkinci Meşrutiyetin ilânından ~~wonwuy~~ ve Hakanın hâl' inden sonra, yani önüne gelenin, bilir bilmez ağır ve çirkin

1 - Büzziya, bu hususları bir çeşit hatırat olan "Yeni Osmanlılar" Tarihi " isimli eserinde teferruatile anlatır : Cild 2, sah. 254 - 256 (Kervan Yayını).

2 - Ebüzziya bu macerayı, Mecmua-i Ebüzziya nın 139, 140, 143 sayılı nüshalarında (H.1330 - M.1912) nakletmiştir. Ebüzziya nın verdiği ~~wonwuy~~ böyle bir hayvanat bahçesinin o devir Türkiyeşinde ~~wonwuy~~ üzerine Hünkâr tasavv

yazılarla gazete sütunlarını doldurdukları sırada yazılmıştır. Bu makalelerin hiç birinde, Ebüzziya mahallâ Hünkâra karşı en ufak bir saygısızlık göstermezve Abdülhamid'in icraatına, adabına uygun tenkid çerçevesinde dışında hücum etmez.

Kanaatimizce Ebüzziya'nın bu davranışının sebebi iki dir. Evvelâ koskoca bir İmparatorluğun 33 yıl başında bulunmuş ve bütün İslâm âleminin yarım asra yakın halifeliğini etmiş bir kimseden bahsedilen onu hürmetle yad etmek gerektiği kadar, düşmüş bir kimseye vurmanın Türk ve İslâm adabına yakışır bir hâl olmadığını bilmesi, ikincisi de Sultan Abdülhamid'in, 33 yıl, içerden ve dışarıdan Devleti parçalayıp İmparatorluğu dağıtmağa uğraşan büyük güçlere rağmen, politika dehası ve Büyük Devlet Adanı vasfı ile İmparatorluğu ayakta tutabilmiş olduğunu kabul etmesidir. Ayrıca bu müddet zarfında Hünkârın memleketin her tarafını imkân nisbetinde mekteplerle donatıp millî irfana pek çok eser hediye ettiğini bilmekte ve takdir eylemekte olmasındandır. 93 harbi felâketi Abdülhamid'in devrinde başa gelmiştir. Ancak bunun mesuliyetini Sultan Abdülhamid'e yüklemek ya bilgisizlik ya insafsızlıktır. 93 harbi, Sultan Abdülhamid'in idaresinin son yıllarında hazırlanmış, bilhassa o meş'um devrin sadrazamı Mahmud Nedim Paşa - Nedimof'-- un basiretsiz, hatalı politikası yüzünden sayesinde, Rusya'nın, bütün İmparatorluğun bütün hıristiyan unsurlarını ayaklandırmak imkânını bulmuş olmasından ileri gelmiştir. Sultan Abdülhamid'in daha tahta çıktığı sırada (eylül 1876) sürmekte olan Karadağ ve Sırbistan harplerine, Rusyanın da karışması ile (ekim 1877) başlayan harbin kaybettirdiği ülkeleri, tarihi bir gerçek olarak onun sırtına yüklemesek, bu 33 yıllık saltanatta kaybedilen ülke sadece Tunus'tu dur. Ayrıca yine bu devrede yıllar yılıdır zaferle süslenmiş ordu ve halk bir de zîfer elde etmiştir : Tür - Yunan Harbi, (1897)!

Ebüzziya Tefvik Bey'in sürgünden döner dönmez devrin sadrazamı ve Sultan Abdülhamid idaresinde beş defa bu mevki işgal etmiş Said Paşa'ya w meşhur açık mektubu, sürgünden kurtulmuş geçenların acısı daha taptaze olduğu halde, Abdülhamid'e gösterdiği hürmet ve onu işgal eden Said Paşanın günahlarını delilleri ile ortaya sermesi tarihi bir belgedir. (2)

1 - Yunan ordularını hezimete uğratan ordularımız Atina'ya da alıp Yunanistanı hariradan silmek imkânına malikken, her zaman olduğu gibi büyük Devletler harp açma tehdidi ile ateş kesi kabul ettirip ordularımızı geri çektilmişlerdir.

tarihi bir brigeir(1).

Ebüzziya, kendisi de bir ~~ittihadçı~~ İttihadçı olduğu halde, mensubu olduğu ~~bu~~ bu Fırkanın idaresizlik, bilgi ve tecrübesizlik yüzünden daha iktidarı alışının ve Meşrutietüi ilân edişinin üçüncü yılında koca İmparatorluğu darmadağın olacak hâle götürdüğünü görünce, Sultan Hamid'in Devlet adanlığı kudret ve politika dehasına olan takdiri muhakkak ki artmış ve mecmuasınırda sabık Hakandan bahseden yazılarında gösterdiği saygı büsbütün belirli hâl almıştır.

Ebüzziya Tefvik'in sürgüne ~~gün~~ gönderilmeden evvel, Sultan Abdülhamid'in bir doğum yıl dönümünde kaleme alıp takdim ettiği bir "velâdiye" kıt'asını, klışesi ile sunuyoruz: (2).

"Padışahım vücud-u mes'udun
Bize lütf-u celil-i yezdandır
Yevm-i mevlâd-u zat-ı pakın ile
Mülk ve Millet umum şadandır
Çok yaşa Ümmet-i Muhammed ile
Bu dua muhlisine çespândır.

Abd-i sadık-ı Hümâyetnları
Ebüzziya Tefvik

(Padışahım bahtlı varlığın
(Bize Allah'ın yüce lütfu dur
(Mübarek varlığının dünyaya geldiği gün ile
(Devletin bütün insanları sevinçlidir.
(Çok yaşa Ümmet-i Muhammed ile
(Buwduu Samimî kuluna yakışan bu duadır.)

1 - Ebüzziya meşrutiyetin ilânile çıkan af üzerine İstanbulla gelmiş sedaret makamında Devleti 33 yıl felâketlere sürükleyen Said Paşayı bulmuştur. Geldiğinin ikinci günü kaleme aldığı açık mektubu ile yeni bir devirde bu günahkâr adam'a inanılamayacağını ve büyük günahlarını delilleri ile belirten ve Abdülhamid'in cülusu ile beraber onun ~~bu~~ baş mabeyincisi olarak işe başlık layıp genç ve tecrübesiz hükümdarı nasıl iğfal edip müstebit kıldığını teker teker delillerle açıklamıştır. Ebüzziya'nın yayınlanmak üzere İkdam gazetesine yolladığı bu ağır yazıyı, gazete neşirden korkmuş, Tefvik Bey'de makalesini İttihadçıların Ordu için yayına başladıkları ASKER mecmuasının ilk sayısında yayınlamıştır (Asker No 1 sah.28) . Said Paşa bu yazının çıkacağını duyupta neşirini önleyemeyince istifa etmiş, İkdam'da korktuğu adam uzaklasınca, daha evvel yayılamaktan çekindiğini bildirerek